هیله

د خپلو سریزو په لمن کې

(د هیلې مجلې سریزې)

محمد اسمعیل یون

۱۳۸۷ل

Download from: aghalibrary.com

هیله

د خپلو سریزو په لمن کې

بسم الله الرحمن الرحیم

د کتاب ځانګړنې

نوم:	هیله د خپلو سریزو په لمن کې
لیکوال:	محمد اسمعیل یون
خپرندوی:	یون کلتوري یون
لیککال:	۱۳۸۰ل
چاپکال:	۱۳۸۷ل
چاپشمېر:	۱۰۰۰ ټوکه
د لیکوال	
پرله پسې نومره:	(۲۲)
د خپرندوی	
پرله پسې نومره:	(۲۲)
کمپوزر:	ضیاالرحمن ضیا

نیولیک

سرلیک | مخ

• «هیله» د ملت جوړونې فکري ځواک.. ۱
• د «هیلې» پر سریزو یوه سریزه.. ۷
• «هیله» د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟................................ ۱۳
• په «هیله» کې د هېوادوالو هیلې انعکاس شوې......................... ۱۸
• «هیله» د کومو ستونزو له پېچومو تېرېږي؟............................ ۲۲
• فرهنګي بیا رغونه د لومړیتوب حق لري................................. ۳۰
• د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب ځو وړاندیزونه................... ۳۲
• هیله یوه کلنه شوه.. ۴۵
• د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده.......................... ۴۹
• زموږ د ازادو خپرونو ستونزې.. ۵۳
• د هېواد ملي یووالی او د فرهنګیانو نوې هیلې........................ ۵۸
• لوید یځمېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې....................... ۶۷
• د پښتو ژبې او ادبیاتو یو طلایي پړاو.................................. ۷۲
• هیله دوه کلنه شوه.. ۷۵
• د هېواد دننه فرهنګي یون او خوځون.................................... ۷۸
• «چغې مه وهئ کار وکړئ!».. ۸۹
• د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟..................... ۹۲
• شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!.. ۹۲
• د مسلک له خاوندانو یوه هیله.. ۱۰۱
• هیله درې کلنه شوه... ۱۰۲

- «راځئ چې سره کېنو په تغر د روغې جوړې!.................. ۱۱۷
- دا دنیا چا شل کړې ده؟.. ۱۲۱
- د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش.......................... ۱۲۴
- د فرهنګي کار جغرافیایي موقعیتونه............................. ۱۲۹
- یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي...................................... ۱۳۴
- «هیله» د خپل ژوند دنیمې لسیزې په درشل کې.............. ۱۳۹
- کار خپله سخت کار دی.. ۱۵۰
- افغانستان، اسلام او پښتو درې ستر ارزښتونه................ ۱۵۵
- بحراني شرایط او فرهنګي کار.. ۱۲۱
- که مې سل نصیحتونه ورته وکړل................................... ۱۲۵
- که مطبوعات ازاد شي... ۱۷۲
- په هېواد کې دواک انحصار څرنګه له منځه تللای شي؟...... ۱۷۹
- په کابل کې څوک، څوک ساتي؟...................................... ۱۸۲
- په کابل کې قانوني واک او عملي واک............................. ۱۹۴
- سوله، عدالت او که دواړه؟... ۲۰۱
- افغانستان د ابهام پر لور... ۲۰۹
- پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنګه له منځه............. ۲۱۳
- په افغانستان کې بهرني ځواکونه ګټې او زیانونه............ ۲۲۴
- تر چتې وتي مطبوعات.. ۲۲۸
- افغاني سفارتونه د تنظیمواکۍ مورچلونه........................ ۲۳۴
- افغانستان او د ایډیالوژۍ بحران...................................... ۲۴۴
- د مهال له مخې د هیلې د سریزو څرنګوالی..................... ۲۵۲
- د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه................................. ۲۵۵

((هیله)) د ملت جوړونې

فکري څواک

د هیلې مجلې چلوونکو ددې مجلې د لومړۍ ګڼې د چاپ پر مهال له خپل ولس سره ژمنه کړې وه، چې دوی به د هېواد پالنې، اسلامپالنې، ژبپالنې او انسانپالنې لپاره هلې ځلې کوي، دوی د ډول ډول کړاوونو، ستونزو او ناخوالو په ګاللو سره مخ پر وړاندې لاړل او د خپل ټاکلي هدف لپاره یې داسې قوي او ټینګ ګامونه واخیستل چې په رښتیا هم خپلو شعارونو ته یې د عمل جامه ور واغوستله او د ملت جوړونې او استحکام لپاره یې د یو واقعي فکري څواک په توګه پر ټولنې خپل اغېز پرېښود. د هیلې دوه میاشتینۍ مجلې ادارې د اوو کلونو په موده کې په مسلسل ډول د هیلې ګڼې خپرې کړې او ددې بېلابېلو ګڼو په پاڼوکې یې د ټولنیزو، سیاسي، علمي او کلتوري مسایلو په باب په سلګونو لیکنې چاپ کړې.

په دې لیکنو کې د هېواد د وتلو لیکوالو او نومانډو متخصصینو لیکنې شاملې دي، هیلې مجلې ډېرو نورو

پښتو خپرونو ته لاره پرانیستله، د ځوان کهول په روزنه کې یې کارنده ونډه واخیسته او د ځوانانو په هڅونه او ځلونه کې یې خپل اساسي رول ولوباوه. تر هیلې مجلې وړاندې په منظم او سیستماتیک ډول په ملي روحیه سمبال داسې خپرونې نه وې چې دومره اغېز دې ولري، که کومه یوه نیمه چاپ شوې هم وه، د وخت په تېرېدو سره یې مخه ډب شوې او له منځه تللې وه، خو د هیلې مجلې اداري او چلوونکو په ډېرو سختو شرایطو او حالاتو کې خپلو خپرونو ته دوام ورکړ او هیله یې خپلو مینه والو ته ورسوله.

د افراط او تفریط پر وړاندې یې یو قوي فرهنګي مورچل جوړ کړ او د اصیل افغاني فرهنګ د بډاینې او ځلونې لپاره یې نه ستړي کېدونکې هلې ځلې وکړې. د هېواد د وروستیو دوه نیمو لسیزو ناخوالو او ربړو څخه یې په زغرده پرده پورته کړه، په اوسني نظام کې یې د نا انډولۍ او بې غورۍ په باب وخت پر وخت لیکنې خپرې کړې او د ولس په ویښونې (بیدارۍ) کې یې خپل رول ولوباوه.

د ټولنې د ذهني تګلورې په بدلون، جوړښت او رغښت کې هیله مجله ځانګړی ځای او مقام لري، د قبیله یي ذهنیت د له منځه وړلو او واحد ملت د جوړونې لپاره یې فعالیت، کار او

زيار له هېڅ پټ نه دی.

په دې بهير کې هيلوال له ډېرو چلنجونو، ګواښونو او ستونزو سره مخ شوي، خوله دې ټولو ستونزو سره سره خپل هدف او موخې ته ژمن پاتې شوي او د ذهني بيا رغونې اوږدې لارې يې وهلي ، ان تر دې چې د هيلې مجلې تر خپراوي وروسته د نورو پښتو خپرونو په شمېر کې خورا زياتوالی رامنځته شو.

د هيلې مجلې هره سرليکنه د ځانګړي ارزښت او اهميت لرونکې ده، دا سريزې چې پر هره موضوع ليکل شوي، شته ستونزې يې راسپړلي، وړاند يزونه او حل لارې يې ورته په ګوته کړي، ياني دا چې (هيلې) مجلې يوازې انتقادي شکل نه درلود ، په هره برخه کې يې د انتقاد او نيوکې تر څنګ د حل لارې هم په ګوته کړې دي. هيلې په خپلو پاڼو کې ملي او اسلامي ارزښتونه وپالل او په دې برخه کې يې موثر ګامونه پورته کړل.

ډېری ځوانان يې په سياسي، فکري او فرهنګي لحاظ روزلي، چې وروسته ټولنې ته د خدمت جوګه شوي. د هيلې مجلې ډېری سرليکنې د هېواد وروستيو سياسي حالاتو ته ځانګړې شوي او ځينې يې پر فرهنګي مسايلو ليکل شوي، چې

په دواړو برخو کې یې د افراط او تفریط ترمنځ انډول ساتلی او هره موضوع یې په جرئت سره په علمي او منطقي ډول څېړلې ده.
د هیلې مجلې سرلیکنې، د سرلیکنې د فن لپاره دیو بنسټ او اساس حیثیت لري، چې زما له انده د هیلې مجلې سرلیکنو (سرمقالو) په کتابي بڼه چاپ څخه هدف هم همدا دی چې اوسنیو ځوانانو او راتلونکي نسل ته دا وروښودل شي، چې سرلیکنه څه ډول ولیکو؟ علمي او سیاسي سرلیکنه باید څومره قوي وي او څومره جرئت ورته پکار دی؟

هیلوالو د افغاني فرهنګ د ودې او بډاینې لپاره تر خپل وس او توان زیات زیار ګاللی دی، هیله مجله پر خپل وخت د هېواد د مطبوعاتو په افق کې یوه ځلنده مجله وه، چې د زرګونو افغانانو د پوهې په زیاتونه کې اغېزناکه تمامه شوې ده. هیلوالو د زورواکو د زور او زر په مقابل کې د تسلیمۍ سر نه دی ټیټ کړی، تل یې په مېړانه او جرئت غله ته غل او حق ته حق ویلي، ځکه خو یې تر نورو خپرونو په پرتله کې ګرانښت او منښت زیات و.

هیلې مجلې په هېواد کې د ملي فکر د غوړونې لپاره روزونکی رول درلود، د ملي یووالي او واحد ملت د جوړېدو، پیاوړتیا او غښتلتیا کې یې تاثیر ډېر زیات او مهم و، ځکه چې

د هيلوالو هيلې، غوښتنې، اندېښنې، وړاندوينې او فکر د ولس له هيلو او فکر سره سم او برابر وو.

د پرديپالو پر وړاندې په مبارزه کې د هيلې مجلې د ادارې او کارکوونکو هڅې او فعاليتونه د ستاينې او يادونې وړ دي. په دې برخه کې هيلوال تر نورو وړاندې او مخکښ وو او په هر وخت کې يې په پوره شجاعت او زړورتوب سره د پرديپالو او پرديو پر وړاندې قلمي او علمي مبارزه کړې او پوره باور دی چې دې مبارزې ته به د ژوند تر پايه دوام ورکوي، د هيلوالو هوډونه هدفمند او ژمن دي، هيله من يو په راتلونکي کې تر دې هم خورا غښتلې چارې او کارونه ترسره کړي. د هيلې مجلې سرليکنې د سرليکنې له آرونو سره برابرې او کره دي او دا ټولګه به د سرليکنې د فن په غوړېدو کې موثره تمامه شي او هغو لوستونکو ته چې دا سرليکنې او هيله مجله يې نه ده لوستې هغوی ته به هم د يوه لاربنود حيثيت ولري،دا به هم په ډاګه شي چې د هيلې چلوونکو په څه ډول حالاتو کې څومره مهمې او قوي سرمقالې ليکلې دي. دا مجموعه د هيلې مجلې له سرليکنو جوړه ده، دا سرليکنې له ۱۳۷۲ل کال څخه تر ۱۳۸۲ل کال پورې ليکل شوي، د همدې وخت او تر هغه څخه د وړاندې حالاتو روښانه انځور لرونکې ده.

درنو لوستونکو!

ستاسې او د دې کتاب ترمنځ نه د ېوال کېږم، تاسې قدرمن د دې کتاب لوستلو ته رابولم،د دې سریزو لیکوال، د هیلې هیلوال او د کابل پوهنتون استاد پوهندوی محمد اسمعیل یون ته د نورو فرهنګي خدمتونو، فعالیتونو او بریاوو هیله کوم.

په مینه او درناوي
شېرعلم امله وال

د ((هيلې)) پر سريزو

يوه سريزه

هره ادبي، علمي، ټولنيزه او سياسي خپرونه، پر خپل وخت او مهال خپل خپل تاثيرات لري، خو ځينې بيا داسې وي، چې د خپلو مهالنيو اغېزو تر څنګ يې، الهام او پيغام، فکر او پانګه نورو نسلونو ته هم انتقالېږي او په ټولنه کې د يو مثبت او ژور فکري بدلانه سبب ګرځي. هيله مجله هم دداسې خپرونو له جملې څخه يوه ده. سره له دې چې څه د پاسه پنځه کاله کېږي، هيله مجله نه خپرېږي، خو هغه چا چې پخوا دا مجله لوستله او يا يې لوستې، اوس يې هم پر فکري ژوندانه اغېز محسوس دی. هيله پر داسې يو مهال (۱۳۷۶ل کال لومړيو کې) پيل شوه، چې په ټول هېواد کې د ټولو رسنيو پر ستوني د بنديز خپسه ناسته وه، پر تلويزيون بنديز و، راديو يوازې د جنګ ترانې، نعتونه او دهغې دنيا خبرونه خپرول او د جګړې خبر د خبرونو ((سرخي)) جوړوله، موسيقي اود ښکلا نورې نغمې خو د کفر د تمثيل سمبولونه وو. د زيروح تصوير اخيستل څه چې ګرځول يې هم حرام وو، پر ټول هېواد د چوپتياسيلۍ خپره وه، پر داسې يو

مهال د يوې ازادۍ او بيا بشپړې ازادۍ خپروني خپرول، نه د چا په وس پوره وه او نه حالاتو چا ته ددې جرئت ورکاوه، چې څوک دې د داسې يوې حاکمې فضا پر وړاندې پټ او ښکاره بغاوت وکړي.

خو دهيلې، هيلوالو ددغسې اغزن چاپېريال له ستونزو سره سره د يوې کره، نږه او معياري پښتو مجلې (هيلې) د چاپ او خپراوي تکل وکړ. دا هوډ د يو متساوي الاضلاع مثلث له دريو غړو (عبدالمالک بېکسيار په ډنمارک، صفيه صديقي په پېښور او محمد اسمعيل يون په کابل کې) څخه جوړ شو. د مجلې د لومړۍ ګڼې تر چاپ دمخه يوازې د ګوتو په شمېر څو ليکوال د مجلې پر خپراوي خبر وو او نور په چوپه خوله کار و. ددې يو علت دا و چې دا وخت ان په پېښور کې د يوې رښتينې، ازادې او نږه پښتو مجلې پر وړاندې ستونزې وې. ستونزې نه يوازې د کيڼلاسو او ښيلاسو او سرو او سپينو سياسي ډلګيو له خوا احساسېدلې، بلکې خپله زمونږ د يو شمېر هغو ليکوالو له خوا هم وې، چې د يو ((مضر احتياط)) پر ناروغۍ اخته وو، دوی لکه د ګاډۍ اسونه له پخوا نه د ژوندانه د يوه سوليدلي ميتود په اسارت کې وو، دا ورته بېخي جرم (!) او عجيبه ښکاره کېدله، چې څوک دې مجله ټوله په پښتو ژبه

چاپ کړي، خود هیلوالو یو ځواکمن هوډ د مضر احتیاط او دودیزو لیکوالو دا بریدونه مات کړل او تر هغه وروسته بیا د لوی خدای (ج) په فضل په لسګونو لیکوالو د نړه پښتو مجلو چاپ او خپراوي ته په ارام زړه او خلاصه فضا را ودانګل او دا لړۍ لاتر اوسه دوام لري. تر هیلې دمخه هم ځینې پښتو خپرونې خپرې شوي، خو د هیلې کوم فکري موثریت او جذابیت چې دا وخت د نورو چاپي خپرونو د نشتوالي او کموالي له امله په ټولنه کې و، دې موثریت نورو ته هم لاره خلاصه کړه.

دهیلې لومړۍ ګڼه د ۱۳۷۲ ل کال پر ثور میاشت چاپ شوه، پر لومړي مخ یې د میرویس نیکه او پر دویم مخ یې د احمدشاه بابا تصویرونه چاپ شوي وو، دا هغه مهال و چې پر کابل د طالبانو د واکمنۍ لاکال پوره نه و او طالبانو د موسیقۍ او هر ډول زیروح تصویر پر وړاندې جهاد اعلان کړی و، دا مجله په کابل کې، لومړی، دولتي طالب چارواکو ته ورسېده، هغوی که له یوې خوا له عکس سره مخالف و، نو له بلې خوا یې د میرویس نیکه او احمدشاه بابا د عکسونو پر وړاندې د مخالفت جرئت نه شو کولای، نو په دې ډول دا مجله د طالبانو د بندیز تر دایرې بهر شوه، دا کار څه تصادف نه و، هیلوالو

مخکې تر مخکې فکر کړی و چې په هېواد کې د حاکم قید او بند نه د خلاصون يوه لاره داده، چې په پيل کې د مجلې پر پښتنې د داسې يو چا عکس راوړل شي، چې د طالبانو دُره يې د قيدولو توان ونه لري. مجله په دې ډول په ټول افغانستان کې خوره شوه او ورو ورو دې لړۍ دوام وکړ او په دې کار سره يې په هېواد کې او تر هېواده بهر خپل ګڼ شمېر مينه وال، لوستوال او ملګري پيدا کړل، هيلې له پيل نه د خپل ملي ارمان لپاره کار ته کار ويلای و، نو ځکه خو يې د موسمي حکومتونو او سيمه ييزو چارواکو له واک نه کوم باک نه درلود. د هغه وخت سياسي، فرهنګي او ټولنيز حالت چې څرنګه وو، همغسې يې خپرول، په دې توګه د هيلې مجلې په لمن کې په لسګونو، علمي، ادبي، ټولنيزې، ديني، سياسي او نورې ليکنې چاپ شوې او په دې ډول يې د ځوان نسل په روزنه، د ملي تصور په اوچتونه او د معياري پښتو غورځنګ په پرمخبيونه کې خپله کارنده ونډه واخيسته، په هيله کې د بېلابېلو ليکوالو د ګټورو او ژورو ليکنو تر څنګ د «هيلې سريزې» هم د لوستونکو خوښې شوې او څو څو ځله يې له موږ څخه هيله وکړه چې دا سريزې د يوه ځانګړ ي اثر په بڼه چاپ کړو. څرنګه چې د هيلې سريزې له پيله بيا تر وروستۍ چاپي ګڼې په يوه قلم (زما په قلم)

لیکل شوي، نو په دې ډول، زه تر هر څه زیات د هغو په فکري مسئولیت کې شریک یم او زما د شخصیت او فکر یوه برخه په کې ځلېږي، که څوک غواړي ما وپېژني دا سریزې ورسره مرسته کولای شي، د هیلې د سریزو راټولوني او چاپ ته مې ځکه زړه ښه کړ، لکه څنګه چې د هیلې د خپراوي په پیل کې مو هېواد، ملت او ژبې ته د خدمت تعهد کړی و، زموږ له سریزو به څرګنده شي، چې موږ څه ویلي او څه مو کړي دي؟ هغو په اصطلاح لیکوالو ته به هم دا په ډاګه شي چې کله کله به یې په هیلوالو پسې ((سوی تبسم)) کاوه، خبرې به یې پسې کولې او بل کار به یې نه و، کاشکې هر لیکوال د هرې لسیزې په پای کې، په تېرې لسیزې کې دخپل کړي کار ریکارډ چاپ کړي، په دې ډول به دهغه د علمي، سیاسي او کلتوري شخصیت متزلزلې او باثباته خواوې خلکو ته څرګندې شي او بیا به په چا پسې د ((سوی تبسم)) جرئت ونه لري.

د هیلې په دې سریزو کې اوس ما هیڅ ډول بدلون نه دی راوستی، لوستونکي کولای شي د شک په حالت کې یې د لوستلو پر مهال چک کړي، یوازې کومه یوه کلمه چې املایي او انشایي تېروتنه په کې وه، هغه مې سمه کړې ده، نورې نو دا لیکنې د هیلې پانګه ده او دهمغو شرایطو محصول، هر ډول

مصنوعي بدلون راوستل په کې د هيلې له تېر تاريخ سره درغلي ده.

دلته ډېره لازمه او ضروري ده، د هغو کسانو د خير يادونه وشي چې (هيله) يې له لومړۍ بيا تر وروستۍ چاپي ګڼې را رسولې؛ که د عبدالمالک بېکسيار، صفيه صديقي، حفيظ-الله غښتلي، احمد ويس وردګ، صالح محمد صالح، عزت الله شمسزي، بريالي ويار او دغه راز د نورو هيلوالو پرله پسې هلې ځلې او د فکر او تندي خولې نه وای، نو خدای خبر چې هيله به له يوې ګڼې بلې ته خوځېدلې وای، نو تاسو چې دا سريزې او يا د هيلې نورې ليکنې لولئ، ددې ښاغلو زيار او زحمت بايد هېڅکله له ياده ونه ايستل شي، ګران ورور شېرعالم امله وال هم د ستاينې وړ دی چې وخت پر وخت به يې په زيات ټينګار سره راته ويل چې د هيلې سريزې بايد راټولې او چاپ کړو، نور نو دا سريزې ستاسو مخې ته ږدم، هيله ده چې خوند ورڅخه واخلئ او په نږدې ماضي کې د هېواد د ځوانو فرهنګيانو له کار او زيار څخه تر يوه بريده خبر شئ.

په درناوي

پوهندوی محمد اسمعيل يون

دهيلې يو هيلوال

ارګ، د جمهوري رياست ودانۍ، کابل- افغانستان

((هیله)) د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟

د هېواد روانه غمیزه د خپل ژوند دویمې لسیزې پوره کېدو ته نږدې کېږي. په همدې تېرو شلو کلونو کې چې څه پر هېواد او زموږ پر ولس راغلل په ذهن کې دهغو بیا تېرول او یادول انساني ذهن له ستړیاوو سره مخامخوي. په تېرو پنځو کلونو کې د ولس د ژوند پر رګونو د جګړو او غمونو یوه بله روې هم کېناسته.

د پخوانیو زورواکو رژیمونو په پرتله او اندول ددې (۱۳۷۱ غـویي- **۱۳۷۵** تلـه) ترینګلـي نظـام نـادودې او ظلمونـه ډېـر دردوونکي وو. نه یوازې دا چې زموږ د ولس د کړي جهاد مېوه یې وپلورله، بلکې ځینو داسې قومي، ژبنیو، تـاریخي، سیمه ییـزو مسـایلو تـه یـې لمـن ووهلـه چې د یـو مـوټي افغـان ملت د روغـې سـتنې لپـاره ډېـر خطرنـاک تمامېدل. د کابـل ښـار چې د تېرو جګړو له ګوزارونو سلامت پاتې شوی و، نه یوازې د هېواد سیاسي مرکز، بلکې د سیمې یو ستر فرهنګي مرکز هم و، نو په

همدې وجه خو د هېواد تاريخي دښمنان چې کابو څلوېښت کاله يو ناروا غلچکي او نيتبدي عمل ته منتظر وو، دا هيله چې «کابل بايد وسوځي» د همدې کورنيو او بهرنيو لوبغاړو په لاس، ترسره کړه.

د همدې لوبې په پايله کې د هېواد پلازمېنه په وينو ولمبول شوه او زياته فرهنګي او مادي شتمني يا لوټ او يا له مينځه يوړل شوه.

اوس نو موږ نه يوازې په اقتصادي ډګر کې له يو ويجاړ او سوځېدلي هېواد سره مخامخ يو، بلکې په فرهنګي او مانيزه برخه کې هم يو ړنګ بنګ فرهنګ راپاتې دی.

دا چې چا، چا موږ پر دې برخليک اخته کړو، پورته مو په ضمني توګه ورته اشاره وکړه، اکثره افغانان يې لاملونه او تړول لوري پېژني. د پښتو متل دی «اوبه چې تر ورخه تېرې شوې بيا نه راګرځي» اوس چې هر چا هرڅه زموږ د هېواد پر خلکو وکړل، هغه وشول. اوس دا فکر پکار دی چې څنګه پر خپلو زخمونو پټۍ کېږدو؟ څنګه خپل هېواد بېرته زرغون او ښېراز کړو؟ څنګه خپل فرهنګ له سره ښېراز او څنګه په راتلونکي کې ددې ډول غميزو مخه ونيسو؟

اوس اوس په کابل، پېښور او تر هېواده دباندې يو زيات

شمېر افغانان دژوند دبار د اوچتولو ترڅنګ د خپل هېواد د راتلونکي او حال په باب ډېر اند ېښنمن او فکر وړي دي. يو شمېر فرهنګيانو د خپل وس او امکان تر بريده دخپل هېواد د فرهنګ لپاره نېکې هڅې کړي او کوي يې. دا فرهنګي هڅې زياتره دمجلو، اخبارونو او کتابونو دچاپ په برخه کې زياتې متمرکزې دي.

په ډنمارک کې دمېشته افغانانو له جملې څخه يو شمېر فرهنګيانو او فرهنګپالو هم دا وپتېيله چې خپل ځانونه په دې هڅو کې شريک کړي. د خپلې ژبې، هېواد او فرهنګ دخدمت لپاره يې اوس تر ټولو غوره دا وګڼله چې خپل فکر او هيلې به د يوې خپرونې له لارې بيانوي او بيا که د وس او امکان پولې وغځېدلې، پر نورو لارو به هم فکر کوي او عملي ګام به پورته کوي. ((هيله)) زموږ د هڅو لومړی پيل دی، هيله ده چې دا پيل زموږ د ملي او اسلامي فرهنګ په وده او د افغان ولس د ذهن په روښانولو کې اغېزمن ثابت شي.

((هيله)) به اوس اوس يوازې په پښتو ژبه د ليکوالو ليکنې چاپوي ځکه چې اوس پښتو ژبې او ادب ته دخدمت ضرورت زيات محسوس دی. که په راتلونکې کې وخت، امکان او اړتيا ددې ايجاب وکړ، کېدی شي په نورو ژبو هم د ليکوالو ليکنې

خپرې کړي.

((هيله)) به د هېواد دملي او اسلامي فرهنګ د بډاينې او زرغونتيا لپاره خپلې پاڼې د ليکوالو په ليکنو ډکوي، هر هغه فکر چې زموږ د هېواد دلوړو ملي او اسلامي ګټو لپاره وقف شوی وي، د ((هيلې)) په پاڼو کې به ځلېږي.

((هيله)) به دليکنو دخپراوي او چاپ په واسطه تر هېواد دننه او تر هېواده د باندې افغان ليکوالو ترمنځ فکري او قلمي رابطه ټينګوي.

په ((هيله)) کې به پر، هر هغه فکر، ذوق او خيال بنديز او سانسور نه وي چې له اسلامي فکر او د هېواد له ملي ګټو سره په ټکر کې رانه شي.

((هيله)) به په کره ليکنې، ګړنې او معياري پښتو ليکنې خپروي، د فرهنګي ليکنو ترڅنګ به هغه سياسي ليکنې هم خپروي چې په رښتينې بڼه د هېواد د سياسي پېښو او سياسي څېرو انځور ګري کولای شي.

دپښتو د ځوان پښت د ځوان ادب د سمسورتيا په هيله به د ځوانو ليکوالو د ليکنو خپراوي ته ځانګړې پاملرنه کوي.

((هيله)) غواړي د سالم انتقاد او کره کتنې روحيه پيل او دود شي، هر هغه انتقاد په ورين تندي خپروي چې تر ضرره يې ګټې

زياتې وي.

((هيله)) به د هېواد د ټولو وګړو له هغې جملې د ښځو د حقوقو کلک ملاتړ کوي او په دې اړه به ليکنې خپروي.

کله کله که د ((هيله)) په پاڼو کې کوم داسې مطلب راغی چې د واقعيت پر بنسټ ليکل شوي وي، خو په هېواد کې د کوم سياسي ګوند او يا سياسي څېرې له ذوق، شوق او سليقې سره متضاد وي، دا به په دې مانا نه وي چې له هغې ډلې او يا شخص سره دکينې او يا د بلې ډلې د پلوۍ له کبله چاپ شوی وي. بلکې آره وجه به يې هغه درد ، وي چې د ليکوال د زړه رګونه يې سېځلي او هغه يې دې ليکنې ته اړ کړی دی.

خو په لنډه توګه د ((هيله)) ټوليزه موخه خپل هېواد ، ولس، ژبې، فرهنګ او انساني کراماتو ته خدمت کول دي. هيله ده له موږ څخه په دې برخه کې خپلې هېڅ ډول مانيزې او مادي مرستې ونه سپموئ.

په درنښت

د هيلې اداره

په ((هیله)) کې د هېوادوالو هیلې انعکاس شوې او که نه؟

کله چې موږ د ((هیلې)) لومړۍ ګڼه خپروله، نو دا وېره راسره وه چې خدای(ج) مه کړه موږ به خپل دې نېک نیت او فرهنګي هڅې کې پاتې راشو، زموږ هېوادوال چې نور نو د ژوند په اکثرو ډګرونو کې له زیاتو ستونزو سره لاس او ګرېوان دي، ایا موږ به په دې بریالي شو چې د هغو د هیلو او رنځونو تصویر وړاندې کړو؟ ایا دا به دهغو لسګونو افغاني خپرونو په منځ کې چې هره یوه ځانته ځانګړې ((پالیسي)) لري او تر بېلابېلو به پلمو لاندې د لیکوالو لیکنو ته د سانسور زندۍ ور اچوي، په خپلواک ډول سره راپورته او د ناوړه سانسور کړۍ به ماتې کړي؟ له دې سره سره دا وېره هم وه چې د لوستونکي ذهني شتمني او رابطه به راخپله کړي او که نه؟ خو له نېکه مرغه کله چې د ((هیلې)) لومړۍ ګڼه چاپ او خپره شوه، نو زیاتو لوستونکو یې په ډېره مینه هر کلي وکړ. له زیاتو لوستونکو څخه مو مقصد ټول لوستونکي نه دي، بلکې اکثریت مو مقصد دی. هغو افغانانو چې په جرمني، امریکا، روسیې،

سویډن، ناروې او ډنمارک کې استوګن دي او ((هیله)) مجله ورته ور رسېدلې وه، ځینو یې د لیکونو او ځینو هم د ټلیفون له لارې د مجلې ستاینه وکړه. په کابل، ننګرهار او پېښور کې هم لوستونکو او لیکوالو د مجلې ډېره ستاینه وکړه، خو له ستاینو سره سره ځینې انتقادونه او وړاندېزونه هم وشول. د ځینو انتقاد دا و چې ولې ټوله په پښتو ژبه ده، ځینو ویل چې سیاسي برخه یې تونده ده، ځینو ویل چې ټوله باید ادبي وي، ځینو ویل چې په مجله کې باید هېڅ ډول فکري سانسور نه وي، یو شمېر ویل چې د مجلې د ژبې د معیار په برخه کې باید نور هم زیات کوښښ وشي، ځینو ویل چې د مطالبو په خپراوي خصوصاً په فکري برخه کې له ډېر احتیاط نه کار واخیستل شي، ځینو ویل چې لیکني هیئت کې باید لوی لوی پوهان او لیکوال شامل شي. ځینو دا خبره کوله چې پښتو ژبې ته د خدمت ضرورت او اړتیا ډېره زیاته ده، نو باید ټوله مجله تر پایه په پښتو چاپ شي، یو شمېر ویل چې د هغو سیاسي اشخاصو او ملي خاینینو څېرې باید رسوا شي چې زموږ پر هېواد یې دا ناورین راوستی او اوس یې هم جاري ساتي. په دې ډول د مجلې ادارې او کارکوونکو ته په لیکنې او ګړنې ډول ډېر زیات نظرونه راورسېدل. سره له دې چې د لوستونکو په

نظرونو کې زیات اختلاف و، خو یو شی چې د مجلې ادارې ته ثابت شو هغه دا و چې اکثره نظرونه د مجلې د ښه والي لپاره د ښه نیت له مخې څرګند شوي وو. هر چا چې هر نظر رالېږلی و مقصد یې دا و چې د مجلې په ښه والي کې مثبت ثابت شي، خو تر کومه ځایه چې د مجلې ادارې ته ددې ټولو نظریو د تطبیق پوښتنه راولاړېږي، نو په دې باب باید ووایو چې د مجلې اداره کوښښ کوي چې د امکان تر حده د اکثرو لوستونکو نظریو او غوښتنو ته دعمل جامه ور واغوندي، خو دا هم څرګنده ده چې هېڅ داسې خپرونه به نه وي چې هغه دې د ټولو لوستونکو، د فکر او ذوق له پلوه یوشان خوښه شي.

موږ لکه څنګه چې په لومړۍ ګڼه کې ددې مجلې تګلوری په ګوته کړی، په لنډیز سره وایو چې زموږ موخه او مقصد خپل ملي او اسلامي فرهنګ، ملي ژبې (پښتو) ته خدمت کول او د هېواد د ملي واکمنۍ د دښمنانو، ملي خاینینو او نورو ملت ضد اشخاصو پر ضد په قلمي او فرهنګي مبارزه کې برخه اخیستل دي. دې سره سره به موږ د ټولنیز ژوند د بېلابېلو ډګرونو او د هغو د سمون په اړه لیکنې خپروو او د لوستونکو ذوق او فکر به هم تر ډېره حده په پام کې نیسو.

موږ له هغو ټولو لوستونکو او لیکوالو څخه د زړه له کومي

مننه څرګندوو چې موږ ته یې خپل رغوونکي نظرونه، انتقادونه او وړاندیزونه راولېږل، او د نورو مشورو په انتظار یې یو.

د مجلې اداره یو ځل بیا یادونه کوي چې کله که د مجلې په پاڼو کې کوم داسې سیاسي او یا انتقادي مطلب چاپ شو، چې په هېواد کې د کوم مشخص سیاسي ګروپ او یا شخص په ضرر وي، نو دا ددې مانا نه لري، چې موږ ګنې له هغه شخص سره شخصي کینه لرو، بلکې د لیکوال د هغه درد په انعکاس کې برخه اخلو، چې هغه یې دې لیکنې ته اړ کړی دی، خو که مخالف لوری او یا شخص د خپل ځان د سپیناوي او دفاع لپاره داسې لیکنه راولېږي چې د قلم عفت او عزت پکې ساتل شوی وي، نو هغه به هم د هغه شخص د ځواب په توګه خپروو.

ستاسو د نورو نېکو نظریو، لیکنو، انتقادونو او وړاندیزونو

په هیله

د هیلې اداره

((هیله)) د کومو ستونزو له پیچومو تیر یږي؟

په هغو ټولنو کې چې د پوهې او قلم پرځای د ټوپک منطق حکومت کوي، سوال او ځواب ټول د تورو په سرونو کېږي، دکتاب، مجلې او نور خپرونو فرهنګ لاد ټولنې اکثرو برخو ته نه وي خور شوی، د لوږې، فقر، تنګلاسی او نورو ستونزو د سیلۍ شمال د ژوند غوټۍ ښېرازېدو ته نه پرېږدي، په هغو ټولنو کې چې روڼ اندي (روشنفکر) قشر پر بېلابېلو ذهني تمایلاتو وېشل شوی وي او ډول ډول سیاسي، اقتصادي، سیمه ییزو او نورو ناروغیو یې د ذهنونو ټولې برخې نیولې وي، د افراط او تفریط او مضر احتیاط روحیې د اکثرو ذهنونه او فکرونه تسخیر کړي وي، د یوې ازادې، خپلواکې، رښتینې مجلې، اخبار او یا بلې خپرونې خپرول او دخپلواکو قلمونو چلول په رښتیا سره یو ډېر ستونزمن او له ذهني، رواني او

فزیکي خطره ډک کار دی.

له بده مرغه باید ووایو، چې زموږ ټولنه اوس اوس له پوړتنیو ستونزو او اندېښنو سره لاس او ګرېوان ده، خو ایا د ټولو خپرونو پاڼو او د قلم نوکې ته د یو ((مضراحتیاط)) دلومې ور اچول د یو روڼفکر، لیکوال او شاعر انساني او هېوادنی مسوولیت تر پوښتنې لاندې نه راولي؟ او یا هم د بې تفاوتۍ ارام او شنه خوبونه زموږ د ټولنې د رنځور حالت درمل کېدلای شي؟ دهمدغو بد مرغیو دجاج اخیستلو له کبله موږ د یوې داسې خپرونې پر خپرونو لاس پورې کړ چې لږ تر لږه د یادو ستونزو د ځینو برخو په انعکاس کې برخه واخلي او د هېواد د ټپي فرهنګ د بیا رغونې او بډاینې لپاره په ذهني فعالیت کې ځان شریک کړو، خو ایا موږ له ستونزو سره مخامخ نه یو؟ هغه کسان چې پر خپرنیو فعالیتونو بوخت دي، هغه په اوسني وخت کې دیوې ازادې خپرونې، هغه هم د داسې یوې خپرونې چې د یو چا د لاس د خولو په زور چلېږي پر ستونزو ښه پوهېږي.

((هیله)) مجله دهمدغسې ستونزو او مشکلاتو، ستړیاوو او هلو ځلو له بطنه څخه راوتلې وروستۍ ثمره ده، د دې په خاطر چې راتلونکی پښت او اوسنیو لیکوالو ته د مجلې د اوسني ستونزمن حالت لږ جاج معلوم شي، په لنډیز سره ویلای شو چې

دا اوسنی «هیله» د څو کسانو د منډو تړو او د یوه واحد مقصد لپاره د څو کسانو د زیارونو او هلو ځلو د شریکېدنې پایله ده، یو تن په ډنمارک کې د خپل ژوند د هوساینې شرایط پرځان راتنګ کړي او د خپلو لاسونو، فکر او قلم د زیارونو د خولو ثمر رالېږي، یو بل تن په پېښور کې دې هلو ځلو ته اوډنه او انتظام ورکوي او د اړیکو مزي ټینګوي او بل تن له جنګ ځپلي کابل او نورو سیمو نه لیکنې او مضمونونه راټولوي او بیا یې د چاپونې زیار ګالي، په حقیقت کې له دغه مثلث څخه د «هیلې» مېوه لاسته راځي، خو اوس راځو دې ته چې دا زیار د ټولو لپاره د ستاینې او منلو وړ دی او که نه؟ که اختلافونه هم ورسره مله دي؟

رښتیا خبره خو داده، «هیله» چې د کوم مقصد لپاره خپرېږي د همدې فکر درلودونکو اشخاصو لپاره هم د منلو وړ ده او هم د ستاینې، خو په طبیعي ډول د مخالف لوري لپاره نه یوازې دا چې د منلو وړ نه ده، بلکې د غندنې سبب یې هم ده. دې منځ کې یو ډله نور خلک هم دي چې هغوی ټول عمر د مضر احتیاط په ډنډ کې ډوب دي او مضر احتیاط په ټولنه کې هغه زهر دي چې د ټولنې د پرمختګ رګونه سیزي، استاد الفت په خپل یو نثر کې د مضر احتیاط کیسه داسې بیانوي:

«شمی اکا په کلي کې په احتياط ډېر زيات مشهور و، هر چا چې به په کلي کې کوم کار کاوه نو يو ځل به يې هغه ته مراجعه کوله، دده د احتياط يوه ښه دا وه چې ټول عمر په موټر کې نه سورېده، ځکه چې ده ويل کېدى شي موټر چپه شي او ژوند ته يې خطر پېښ شي، کور ته يې برق نه راوسته، ويل يې کېدى شي برق شارټ شي او ټول کور اور واخلي، هو، دى له عقله پياده و، ځکه يې ټول عمر کور کې تياره وه.» له بده مرغه بايد ووايو چې اوس هم زموږ په ټولنه کې د دې ډول اشخاصو ډېرې بېلګې شته. تراوسه پورې موږ ته يو شمېر ليکوالو او ناليکوالو چې پر همدې رنځ اخته دي، دمجلې د خپرنيو مطالبو په باب همداسې نظر راکړى، د دوى يو ستر انتقاد دا دى چې ولې تاسو ټوله مجله په پښتو ژبه خپروئ، او دا به ستاسو لپاره «ښه راتلونکى ونه لري».

خو که موږ هر څو ورته ويلي چې د خپلې ژبې او فرهنګ خدمت نه يوازې دا چې کوم خيانت نه دى، بلکې د وياړ او د ډېرې نېکنومۍ خبره هم ده او دا د نړۍ د ټولو انسانانو طبيعي حق دى، نورو ته چې د خپلې ژبې د خدمت حق حاصل دى، موږ هم غواړو چې له همداسې يو حق نه ګټه پورته کړو.

بله خبره داده چې دا به د چا وجدان ومني چې يو پښتون دې د

هېواد له مورنۍ غېږې نه په لرې هېوادو کې د خپل زيار د خولو په بيه د خپل فرهنګ او ژبې لپاره يوه مالي بسپنه برابره کړي او موږ هغه د بل چا د ژبې او فرهنګ د بډاينې لپاره مصرف کړو.

حقيقت دادی چې موږ د نورو فرهنګونو او ژبو ته ډېر زيات خدمتونه کړي دي، د نورو ژبه مو په خپل دربار کې ساتلې او پاللې ده او بې شمېره خدمتونه مو ورته کړي دي، د افغانستان نوميالي ليکوال استاد پوهاند عبدالشکور رشاد په دې برخه کې دوه ټوکه مهم کتابونه ليکلي چې يو يې (پښتانه شعرا په فارسي کې) او بل يې (پښتانه شعرا په اردو کې) نومېږي، په هر اثر کې يې تر دوو سوو زيات شاعران معرفي کړي، چې په نوموړو ژبو يې شعرونه ليکلي او خدمتونه يې ورته کړي دي، همداسې نور په سوونو پښتانه ليکوال چې د نورو د فرهنګ او ژبې لپاره يې قلمونه چلولي دي، هم دراخله!

په ټوليز ډول که موږ د هغو پښتنو شمېر چې اردو او فارسي ژبو ته يې خدمتونه کړي دي يوازې (٧٠٠) تنه ليکوال محاسبه کړو او د هر يوه دکتابونو شمېر په منځني حد (لس عنوانه) کتابونه محاسبه کړ، نو د ټولو کتابونو شمېر به (٧٠٠٠) عنوانه کتابونه شي او دا هغه شمېر دی چې تقريباً دپښتو ژبې

د ټولو کتابونو له شمېر سره د انډول ور دی، ایا همدا خدمت کفایت نه کوي؟

په نړۍ کې به هېڅوک داسې قوم پیدا نه کړي، چې د بل چا ژبې او فرهنګ ته یې دومره خدمتونه کړي وي، اوس نو که په دې خدمتونو هم له پښتنو څخه څوک خوشاله نه وي، نو خدای(ج) دې هغوی خوشاله کړي.

درنو لوستونکو!

((هیله)) مجله دهمدغسې نظرونو له ګوزارونو تېرېږي او خپله لار جوتوي. له ژبنیو نظرونو پرته، دې او هغې ډلې ته دمجلې د انتساب اوازې هم زموږ تر غوږونو راورسېدې، خو وخت به دا ثابته کړي چې ((مجله)) یوازې د افغانستان ملي ګټې په پام کې نیسي، نه دکومې ځانګړې ډلې خیال او سلیقه، خو له ستونزو سره سره د زیات شمېر هېوادوالو او په بهر کې د مېشتو افغانانو تشویق او ستاینې او په دې برخه کې همکاري هم د منني وړه ده، په ځانګړي ډول د هغو لیکوالو همکاري چې له کوم مادي امتیاز پرته یې د خپلو قلمونو مېوه موږ ته د خپراوي لپاره راسپارلې ده او موږ سره یې په ګډه په دې فرهنګي او ملي کار کې ونډه اخیستې ده.

((هیله)) مجله به هڅه وکړي چې په خپلو پاڼو کې د دوو تېرو

ګڼو په شان زموږ د ټولنيز او فرهنګي ژوند د بېلابېلو ټپونو د علاج لپاره د درنو ليکوالو افکار خپاره کړي، له درنو لوستونکو او ليکوالو څخه هم هيله لرو، چې د هېواد د هغو ناويلو او ناليدلو ټپونو او رنځونو په باب چې لااوس هم زموږ د ولس دژوند د بېلابېلو ډګرونو شيره زبېښي، ارزښتمنې ليکنې راولېږي.

د مجلې اداره کوښښ کوي، چې تر زياته بريده په ژبني او ليکني معيار کره ليکنې درنو لوستونکو ته وړاندې کړي، په ليکنو کې به د هېواد ملي او اسلامي ګټې او د ملي فرهنګ د ښېرازۍ او بډاينې مساله ضرور په پام کې نيول کېږي، خو هېڅکله به د منفي ځان ساتنې، ورځ چارۍ او د احتياط په پلمه له ورځنې فرهنګ نه شاتګ ته غاړه کېنږدي او نه به تر دې بهانو لاندې د ليکوالو رښتيني مطالب له چاپ وغورځوي، د مجلې او درنو ليکوالو ترمنځ غټ او د پيوستون پُل همدا دی چې د هېواد ملي او اسلامي ګټې په پام کې ونيسي او د پښتو ژبې د بډاينې لپاره خپل قلمونه نور هم ګړندي کړي. له ځوانو ليکوالو نه هم په درنښت هيله کوو چې ((هيله)) د خپلو فرهنګي ليکنو او هيلو د غوړېدو چينه او تمه ځای وګڼي او په خلاص مټ او زغرده توګه د مجلې اداري ته خپلې ليکنې او شعرونه

راواستوي.

دغه راز د مجلې اداره ټولو درنو لیکوالو ته یو ځل بیا په درنښت سر بلنه ورکوي، چې د افغاني ټولنې د ژوندانه د بېلابېلو ډګرونو او اړخونو په باب موږ ته خپلې ګټورې لیکنې راولېږي.

په درناوي

د هیلې اداره

فرهنګي رغونه د لومړیتوب حق لري

د شلو کلونو په بهیر کې د هېواد د ژوند د بېلابېلو خواوو د ودانیو برجونه نړول شوي، د هېواد فرهنګي شتمني د بهرنیو او کورنیو دښمنانو له خوا په شعوري او ناشعوري ډول چور او تباه کړای شوې ده. د ټول هېواد رغنده خواوې او ودانۍ ویجاړې شوي دي، هره برخه بیا رغونې او ابادۍ ته اړتیا لري، خو دا خبره د یادولو وړ ده چې په هره ټولنه او هر ځای او وخت کې تر ضرور نه ډېر ضرور کارونه موجود وي. د اړتیا په اندول باید لومړی هغه کار تر سره شي، چې ډېره زیاته اړتیا یې محسوسه وي، په دویم ګام کې ضروري او بیا همداسې نور کارونه او هڅې، خو اوس راځو دې ته چې زموږ په ټولنه کې تر ټولو لومړی، کوم کار او چارې ته اړتیا ده؟ هغه څوک چې په هېواد کې اوسېږي او ډول ډول اقتصادي فقر او ناخوالو ځپلي، هغوی ته که دا پوښتنه وړاندې کړې، نو هغوی بې درنګه دا خبره کوي، چې تر ټولو لومړی باید د اقتصاد (ډوډۍ) غم

وخوړل شي، چې يو ځل ګېډه مړه شي بيا هر څه کېږي، د دوی په فکر اقتصادي ستونزې ددې سبب کېږي، چې سړی له خپل فرهنګه لرې او ان پردی کړي، دوی وايي يو څوک چې د خپل ورځني ژوند د خړوب او تېرولو وس نه لري، نو فرهنګ خو لا پرېږده چې عادي سالم فکر هم نه شي کولای او ټول ذهن ان فکري ځواک يې د اقتصادي فقر په ورېځو کې ډوب وي. ددې يادې ستونزې عملي او ځرګندې بېلګې همدا اوس زموږ په هېواد کې ډېرې زياتې دي. که د پخوانيو شمېرنو له مخې زموږ هېواد ديوې پنځه لس مليوني بشري ټولنې په توګه په پام کې ونيسو او ددې ټولنې د مطالعې جاج واخلو، نو دا به ښه ځرګنده شي چې دلته اولس د سواد او اقتصادي فقر تر څنګ له نورو ستونزو سره هم مخ دی. اوس په پښتو ژبه ډېر کتابونه چاپېږي، تقريباً د هر عنوان شمېر (۵۰۰) او يا (۱۰۰۰) ټوکه وي، خو ډېرې کمې بېلګې به پيدا کړو چې دا کتابونه دې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت پوره کړي، نور اکثره يا خلکو ته وړيا ورکول کېږي او يا هم په کتابتونونو کې پاتې کېږي. اوس سړی له دې خبرې پوهېدلای شي، چې په يوه پنځلس مليوني بشري ټولنه کې زر آن پنځه سوه تنه هم منظمه مطالعه نه کوي، دلته بيا همغه د کتاب پلور خبره سړي ته

را یاد یږي: «هغه څوک چې پیسې لري هغه کتاب نه اخلي او هغه څوک چې مطالعه کوي هغه پیسې نه لري» اکثره کسان اقتصادي ناخوالې زموږ د فرهنګي ودې د مخنیوي ستر عامل بولي. دهمدې اقتصادي فقر په پایله (نتیجه) کې داسې حالات پېښ شول چې زموږ د فرهنګ لپاره نا مطلوب وو. غوره بېلګه یې د کابل ښار دی، دلته د همدې ستونزو په نتیجه کې هغه فرهنګیان چې پخوا یې په ښه مینه او خلاص مټ، فرهنګي هلې ځلې کولې، د وخت په تېرېدو سره د ژوندانه پر ستونزو پر ځانګړي ډول په اقتصادي مشکلاتو اخته شول. فرهنګ او فرهنګي کار هم خپل مادي ملاتړ له لاسه ورکړ او د فعالیت کړۍ یې تنګه شوه، نو دا فرهنګیان هم په ذهني او هم په فزیکي ډول استهلاک شول او اوس یې له اکثرو د کوم نوښت او لوی فرهنګي کار هیله نه شي کېدلای.

د نوي ځوان فرهنګي کهول د ټوکېدو زمینه هم نه شته، ځکه چې مخکې پلونه ټول نړېدونکي او نړول شوي دي. ان داسې وخت هم راغی چې لیکوال د خپلو کتابتونو خرڅلاو ته کېناست. دې سره سره ځینې داسې کسان هم شته چې د هغوی فرهنګي مینه او د زړه زور تراوسه اوبه شوي نه دي او د خپل هېواد د فرهنګ ډیوه یې نیم ژواندې ساتلې ده. اوس که د

هېواد دننه په کابل او نورو سيمو کې د فرهنګي کار لړۍ ښه ګرمه نه ده، نو په پېښور او تر هېواده بهر ځينو نورو سيمو کې د ګڼو فرهنګيانو او افغانانو له خوا په خپلو شخصي هاند او هڅو ګڼ شمېر فرهنګي خدمتونه او کارونه ترسره کېږي. يوازې په پېښور کې دومره ګڼ شمېر بېلابېلو پښتو کتابونه چاپېږي، چې په شمېره کې ان هېواد د پخوانيو حکومتونو تر کلنيو چاپي کتابونو زيات دي، له څو کلونو راهيسې چې په هېواد کې دولتي سيستم رنګ شوی، نو شخصي او ځاني فرهنګي تشبثاتو، د دولتي فرهنګي کړنو ځای نيولی او ورو ورو زموږ هېوادوال له کتاب سره د خپلې مينې او ملګرتيا مزي ټينګوي.

د پيداګوژۍ پوهان عقيده لري چې په يوه ټولنه کې بايد د ښوونې او روزنې (فرهنګي) او اقتصادي چارې دواړه سره څنګ په څنګ وده وکړي، ځکه چې دا يو له بل سره لازم او ملزوم دي. اقتصادي پرمختيا د يوې ټولنې د فرهنګ د ښېرازۍ او فرهنګي وده د يوې ټولنې د اقتصادي پرمختيا او پياوړتيا لپاره لارې اواروي.

اوس چې زموږ هېواد له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دی، نو زموږ هېوادوال بايد کومې ستونزې لومړی حل کړي؟ څرنګه چې انسان لومړی فکر کوي او بيا عمل (کړنه)، نو کله چې د

فکر خبره منځته راغله، نو دلته د ټولنې د ذهني اعمار مساله رامنځته کېږي او دا هم څرګنده خبره ده چې ذهني اعمار د فرهنګ په واسطه منځته راځي، ځکه چې فرهنګ د ټولنې مغز دی، که چېرې دا مغز سالم او نورمال وي، ټولنه د خپل ژوند تګلوری په ښه توګه تنظیمولای شي او که چېرې مغز ناروغه وي، نو ټولنیز ژوند له ګډوډۍ سره مخامخېږي، نو اوس چې موږ د خپلې درد بدلې، کړېدلې او سوځېدلې ټولنې د بیا رغونې او سوکالۍ په هیله یو، نو لومړی باید ذهني اعمار پیل کړو، کله چې د ټولنې د افرادو ذهنونه رڼا شول نو هغوی کولای شي د همدې ذهني او فکري رڼا په غشو د لوږې، اقتصادي فقر او نورو ستونزو توره بلا وولي او ځان ترې خلاص کړي. دلته بیا هم پوښتنه راولاړېږي، چې ذهني اعمار او فرهنګي کار خو هم لګښت او پیسو ته اړتیا لري، دا پیسې به له کومه شي؟ د دې پوښتنې په ځواب کې باید ووایو، له نېکه مرغه یو شمېر افغانان له اقتصادي پلوه ښه ژوند کوي، دوی باید د خپلې پانګې یوه برخه فرهنګیانو ته د فرهنګي خدمتونو لپاره ورکړي چې هغوی پرې هم خپل ژوند وژغوري او هم فرهنګي خدمتونه ترسره کړي. دهمدې فرهنګي خدمتونو په پایله کې به د ټولنې د وګړیو ذهنونه روښانه شي، خپل دوست او دښمن په ښه کړي،

د خپل ژوند تګلوري به په دقيق ډول وپېژني، ټولنيز فکر او هېوادنۍ مينه به يې په زړونو کې په ولولو شي او په پای کې به له ټولو ستونزو څخه مخ سور او بريمن راووزي.

په درنښت
د همداسې يوې هيلې د برې په هيله
اداره

د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه

د شل کلنې جګړې په ترڅ کې بېلابېلو بهرنیو او کورنیو لاملونو او بېلابېلو ډلو هر یو په خپل وار سره د افغانستان فرهنګ او معنوي ژوند ته درانه زیانونه واړول.
د ملي موزیم بېلابېل یو لک اثار چور شول، سیمه ییز موزیمونه وران شول، په زرګونو ښوونځي ړنګ شول، د لوړو زده کړو په لسګونو مرکزونه وران شول، په لسګونو ملیونه ټوکه بېلابېل کتابونه چور او وسېزل شول، د راډیو او ټلویزیون دستګاوې ورانې شوې، هر کلتوري او علمي مرکز ته له یو نه یو لوري زیانونه او خطرونه متوجه شول او د دې ترڅنګ دهېواد نوره کلتوري شتمني چې په فزیکي ډول نه ترسترګو کېږي او یوازې په مانیزه توګه او دودیز ډول لکه د زړونو سپېڅلتیا، ساده ښکلا، ننګ، مېلمه پالنه، مینه، غیرت او داسې نور، زموږ په ټولنه کې موجود وو، هم له جدي ګواښ سره مخامخ شول. څومره چې جګړه غځېدله، نو بیا هماغومره

اقتصادي ناورين ورو ورو دومره زيات شو، چې د ټولنو د وګړو پر ستوني يې خپسې کېنولې، کله چې پر ۱۳۷۱ل کال د يوې توطيې له مخې د افغانستان دولتي جوړښت رنګ او په هېواد کې بېلابېلې ډلې پر بېلابېلو سيمو واکمنې شوې، نو د هېواد فني او مسلکي کدرونه په تېره بيا فرهنګيان لاس تر زنې کېناستل، هغو کسانو چې فزيکي کار يې له مسلک سره اړخ لګولای شو، فزيکي خواريو او درنو کارونو او ځينو نورو يې ازاد کار او کسب ته مخه کړه، مسلک او رسمي زده کړه د ډوډۍ د ګټلو له وسيلې نه ووتل او هر چا له خپلې تحصيلي څانګې جلا پر يو بل نوي کار لاس پورې کړ، خو ليکوال، شاعران، قلموال او په يوه مانا فرهنګيان بيا ددې کار هم نه وو، له يوې خوا له اقتصادي ناورين سره مخامخ شول، له بلې خوا يې د هنر دمينه والو او لېوالو ډګر تش کړای شو او ان د هغوی د کلونو زيار او لاسته راوړنې، کلتوري او هنري پانګې ته د بې ارزښتۍ په سترګو وکتل شول. ليکوالو او فرهنګيانو په ټولنه کې د خپل درنښت، حقوقي شخصيت او ثابت نوم په وجه هم نه شو کولای د ژوند د تغذيې يو درېيم يا دويم کار ته لاس واچوي او نه هم له ذهني، رواني او ان فزيکي پلوه د دې جوګه وو چې په دې ناوړه بيړنيو شرايطو کې د ژوند خړوبېدنې

یوه بله لار وموميږ. په پایله کې د ټولنې د نورو وګړو په انډول د فرهنګیانو ژوند له زیاتو ستونزو سره مخامخ شو، ډول ډول ذهني او رواني ناروغیو یې هم د ذهن رګونه ونیول، بیا داسې وخت راغی چې نه دژوند شول او نه هم د فرهنګي او پوهنیز کار.

کله چې په افغانستان کې دولت رنګ کړای شو، فرهنګي مسوولیت او فرهنګي کار یوازې دملتپالو او فرهنګپالو افغانانو پر غاړه پرېوت. دوی دامکان او خپل وس تر بریده تر هېواد دننه او تر هېواده بهر پر فرهنګي او علمي کړنو لاس پورې کړ، تر یوه حده د دوی هڅو مثبته نتیجه او ثمره ورکړه. اوس تر هېواد بهر یوازې په خپرنی برخه کې په لسګونو عنوانه بېلابېلې ازادې خپرونې خپرېږي او هم تر هېواد دننه د واکمنو تر واکمنۍ لاندې یو شمېر خپرونې کېږي. خو دا دواړه حالته په خپل ځای برياوې او نیمګړتیاوې لري. تر هېواد دننه خپرونې یوازې د واکمنو د اند ښکارندويي کوي او یو ټاکلی تګلوری تعقیبوي او د ټولنې د اکثرو وګړو ذهن او ذوق نه شي خړوبولای.

تر هېواده د باندې خپرونو یوه برخه پر ځینو ملي، سیمه ییزو او تنظیمي ناروغیو اخته ده او ځینې یې د سوداګرۍ او یوازې

د ډوډۍ پیدا کولو وسیلې دي، د دې خپرونو بله نیمګړتیا دا ده چې ډېره کمه برخه یې هم د هېواد داخل ته نه رسېږي.

تر هېواده بهر د خپرېدونکو خپرونو په باب د یاد وړ بل ټکی دا دی چې د دې یو زیات شمېر خپرونې د افغان فرهنګپالو په مالي لګښت او زیار خپرېږي، نو داسې هیله کېږي، چې دا خپرونې باید زموږ په ټولنه او کلتوري بهیر کې مثبته اغېزه وکړي. دا خپرونې چې په کوم نېک نیت او هیله خپرېږي، په عمل کې په پوره ډول همدا هیله نه پوره کوي. کله کله د دې ډول خپرونو د مالي تمویلوونکو او فني چلوونکو په نیتونو او اندودونو (د فکر طرزونو) ترمنځ واټن منځته راځي او دا خپرونې یوازې د فني چلوونکو تر انحصار لاندې راځي. ځینې وخت دا چلوونکي د دې پرځای چې زموږ د فرهنګي بهیر، ټولنیز ژوند او فرهنګیانو ورځنۍ ستونزې په پام کې ونیسي او هغو ته ځواب ورکړي. خپله ځاني سلیقه او ستونزمن فرهنګي ژوند او د دې ډول فرهنګیانو ترمنځ د احساس او اند واټن رامنځته کېږي.

ښه خبره به دا وي چې تر هر څه دمخه باید زموږ فرهنګي اړتیاوې او ستونزې په ګوته او د حل لارې یې ولټول شي، لومړی، دویم، درېیم، ضرورت باید وټاکل شي او حل یې له

لومړي نه پيل شي.

زموږ د فرهنګيانو ستونزې هم يو ډول نه دي،په کابل کې د فرهنګيانو لويې ستونزې دا دي، چې د ژوند تر پښتې لاندې خپلو فرهنګي کارونو او هڅو ته وده نه شي ورکولای، د ليکوالو ذهني او فزيکي ځواک د ژوند د پايدنې په لاره کې مصروف دی، له اقتصادي ستونزو راپيدا شوي ذهني فشارونه هم د ليکوالو د فرهنګي کار ستر خنډ دی.

په پېښور کې بيا بېل کلتور حاکم دی، دلته زموږ ليکوال که د اوسني کابل په انډول له اقتصادي پلوه تر ډېر فشار لاندې نه دي، خو له ذهني پلوه پر خپل اقتصادي ژوند ډاډه نه دي. ځينې فرهنګيان کوښښ کوي چې د خپل ورځيني ژوند د خرڅ تر څنګه د سبا غمه هم وخوري، نو په دې وجه ځو ځايه فرهنګي او نا فرهنګي کارونو ته لاس اچوي. د ليکوالو انرژي او فکري ځواک پر بېلابېلو کارونو وېشل کېږي او د هيلې وړ فرهنګي کار ثمره ترې لاسته نه راځي.

يو زيات شمېر فرهنګيان دلته هم د وزګارتيا په وجه له ډول ډول ستونزو سره مخامخ دي. يو شمېر نور يې له خپل مسلک نه لرې دويم او درېيم ورځيني ګټندوی کار ته لاس اچوي او په دې ډول دخپل ژوند پښتې اوچتوي. يو شمېر نور چې په ځينو

موسسو او په پيسو مالامال ادارو کې د کار په پيدا کولو بريالي شوي، د پيسو په مينه کې يې ورو ورو خپل فرهنګي هويت او ارزښت ډوبېږي او د وخت په تېرېدو سره کېدی شي، ليکوال پر سوداګر واوړي.

يو شمېر نور کاري ليکوال د ژوند د مجبوريتونو له کبله د څېړنيز او تخليقي کار پر ځای د خپرونو پر تخنيکي چارو مصروف دي، چې د دوی اصلي کار ته زيان ورپېښوي. تر ټولو د ياد وړ خبره داده چې په پېښور کې داسې يو نا مطلوب پانګوالي کلتور واکمن او واکمنېږي چې معيار يې له مشروع او نامشروع لارو د پيسو ګټل دي. هغه ټولنيز کلتور چې په هېواد کې د فرهنګيانو او فرهنګي حلقو تر منځ موجود و، د هغو ډېره برخه دلته په پېښور کې د افغان ليکوالو او فرهنګيانو ترمنځ نه شته او لاد مسخه کېدو په حال کې دی.

يو شمېر افغان ليکوالو او فرهنګيانو چې لويديځ او ځينې نورو هېوادو ته يې پناه ور وړې، تر اوسه پورې يې تر ډېره بريده له خپل هېواد، اولس او کلتور سره خپله مينه او ذهني اړيکي ساتلي، په همدې وجه هلته هم ګڼ شمېر افغاني خپرونې او اثار خپروي. د دوی د مرستو لړۍ ان تر پېښوره هم رارسي او دلته پرې ګڼ شمېر فرهنګي او علمي اثار خپرېږي. دا ليکوال او فرهنګيان کېدی شي د ژوند تر پايه له خپل هېواد او کلتور سره

خپله دا مینه همداسې ګرمه وساتي، خو د هغو له راتلونکي نسل نه دا هیله کېدی نه شي.
له لویدیځ څخه د فرهنګي کار لپاره د افغانانو رالېږلې مرستې که په دقیق ډول او مناسبه توګه ونه کارول شي نو په دې برخه کې هم ستونزې راولاړېدلای شي، اوس پېښور او غرب کې د مېشتو افغان فرهنګیانو ترمنځ د فرهنګي همکارۍ ښه ګرمه لړۍ روانه ده، خو اوس دا پوښتنه راولاړېږي چې ایا دا فرهنګي هڅې څومره اغېزمنې دي او زموږ په ټولنه کې د فرهنګي خلا د ډکولو جوګه کېدی شي او که نه؟
اساسي خبره داده چې فرهنګي خلا تر هېواد دننه رامنځته شوې ده، باید داسې هڅې تر سره شي چې په یو نه یو ډول دا خلا ډکه شي، تر ټولو لومړی باید د هغو فرهنګیانو غم وخوړل شي چې په هېواد کې اوسېږي. فرهنګي کار یې یا کمزوری شوی، یا پر ټپه ولاړ دی او یا هم د مسخه کېدو پر لوري روان دی، هغه اغېز چې یو فرهنګي کار یې زموږ د ټولنې په دننه کې شیندلای شي، د ټولنې د باندې یې نه شي ترسره کولای. دا خبره هم د یاد وړ ده چې که یو فرهنګي کار زموږ د ټولنې لپاره وي، نو باید کوښښ وشي چې زموږ ټولنې ته انتقال شي.
دلته کېدی شي ځینو کسانو ته دا پوښتنه راپیدا شي چې د هېواد په داخل کې خو د واکمنو دسختو او تنګو شرایطو او نورو ستونزو له امله ازاد فرهنګي کار ترسره کېدی نه شي.

باید وویل شي چې یو واکمن که هر څومره د لنډ او تنګ فکر خاوند هم وي، بیا هم په څرګند ډول د یو ګټور ټولنیز او فرهنګي کار مخه نه نیسي، بله خبره دا ده چې له همدې واکمنو سره په دې اړه غربېدل او د هغوی قانع کول په خپله یو فرهنګي کار دی. که چېرې تر هېواده د باندې افغان فرهنګپال، فرهنګیال او ملي سوداګر هغه ګټور علمي او کلتوري فعالیتونه چې تر هېواده د باندې یې پیل کړي، په یوه نه یو ډول د هېواد داخل ته ولېږدوي، نو ګټه به یې تر اوسني حالته څو ځله زیاته شي. یو خو به یو شمېر فرهنګیانو ته چې اوس هلته له وزګارتیا او ستونزو سره مخامخ دي، یوه فرهنګي بوختیا پیدا شي. له هېواده به د نورو فرهنګیانو د راوتلو او لېږد مخه ونیول شي، د افغانانو پانګه به بېرته د افغانستان غېږې ته ورشي. په دواړو خواوو کې به زموږ هېواد ګټه وکړي؛ هم به زموږ ټولنې ته کتاب وړاندې شي او هم به یې لګښت بېرته زموږ هېواد ته پاتې شي.

اوس چې په پاکستان او نورو ځایونو کې څه خپرونې کېږي، نو له مالي ګټې سره سره یې لګښت ټول د پاکستان او نورو هېوادو لمن ته لوېږي. کله چې یوازې کتاب موږ ته راپاتې شي نو بیا مجبور یو چې یوه برخه یې هېواد ته ولېږدوو، دهغو د

پوست لګښت هم د همدې هېواد په ګټه پرېوزي او نورې ستونزې خو يې لاپرېږده.

تر هېواده د باندې د افغانانو له خوا چاپېدونکې خپرونې او اثار که له يوې خوا د ورځيني چاپ په ګاڼه ښکلي شوي، نوله بلې خوا بايد د خپل لوستونکي او ملت دژوند اقتصادي کچه هم په پام کې ونيسي. که يو اثر ډېر مانيز ارزښت هم ولري، خو چې د اقتصادي ستونزو په وجه يې لوستونکی د اخيستو وس ونه لري، نو بيا يې هم چاپ ډېر ګټور نه پرېوزي. په تېرو دوو لسيزو کې زموږ په هېواد کې تر شل مليونو ټوکو، زيات کتابونه له منځه ورړل شوي دي، نو اوس د کتابونو د زيات شمېر چاپ ته اړتيا ده.

دلته بايد دلومړۍ درجې کاغذ پرځای، دويمه درجه او درېيمه درجه کاغذ څخه کار واخيستل شي، چې د يو پرځای دوه ټوکه کتابونه چاپ شي او د يو تن پرځای دوو تنو ته ورسېږي.

په پای کې يو ځل بيا وايو چې موږ بايد خپلې فرهنګي اړتياوې تشخيص او د ضرورت په اندول دهغو د حل لپاره په مينه او ولوله، اند او ځواک هلې ځلې وکړو.

د همدې ارمان د پلي کېدو په هيله
د هيلې اداره

هيله يو کلنه شوه

د ۱۳۷۵ کال په بهير کې د هيلې مجلې د چاپ او خپراوي لپاره د ځو تنو پښتنو ليکوالو له خوا هلې ځلې پيل شوې، ددې هلو ځلو مقصد دا و چې په پښتو ژبه يوه داسې خپلواکه، ناپېيلې، فرهنګي او ټولنيزه مجله چاپ شي، چې هغه په رښتيا سره هم خپلواکه او ناپېيلې وي، په پای کې دا هلې ځلې يوې مثمرې پايلې (نتيجې) ته ورسېدې او د ۱۳۷۶ل کال د (وري-غويي) پر مياشت، د هيلې مجلې لومړنۍ ګڼه چاپ شوه، له هغه راهيسې شپږ ګڼې چاپ شوي چې په ټوليز ډول يې د هېواد د ليکوالو تر دوه سوو عنوانونو زيات ډول ډول ليکنې او شعرونه خپاره کړي دي.

هيله د يو کال په بهير کې ښه وځلېده، ډېر لوستونکي يې پيدا کړل او ډېر مينه وال، ډېرو ليکوالو له هيلې مجلې سره له کوم مادي امتياز پرته همکاري وکړه او د نورې ملګرتيا ډاډ يې

 څرګند کړ. یو شمېر کسانو له بهر او یو شمېر نورو په پېښور او نورو سیمو کې په مجله کې کلني ګډون وکړ.

هیلې مجلې له خپلو بریاوو سره سره نمیګړتیاوې هم لرلې او انتقادونه هم پرې راخواره وو. د انتقادونو زیاته برخه د مجلې فني، مسلکي او علمي چارو ته متوجه نه وه، بلکې اکثرو یې ژبني تومنه لرله او د دې ډول انتقاد کوونکو نیوکه همدا وه چې تاسو ولې دا مجله ټوله په پښتو چاپوئ! دا انتقادونه یوازې د انتقاد او نیوکې تر پولې نه پاتې کېدل، بلکې د دښمنۍ، کینې او تعصب تر بریده هم رسېدل، ددې ډول انتقادونو په مقابل لورې کې بیا ډېرې ستاینې او مننې هم رارسېدلې، هغوی پر همدې خبره ټینګار کاوه، چې ټوله مجله باید پښتو وي او همدا مجله ده چې زموږ د زړه باد ایستلای او د زړونو غوټې مو اوارولای شي، دوی دا خبره هم کوله چې خپلې ژبې ته خدمت کول او د خپل فرهنګ پالنه د نورو د فرهنګ د دښمنۍ مانا نه لري. هر څوک حق لري چې خپل فرهنګ ته په خپله کار وکړي، په داسې حال کې چې زموږ ژبه او فرهنګ دې ډېر زړه سوی، لاس نیوي او خدمت ته اړتیا ولري او موږ دې د نورو د ژبې او فرهنګ په چوپړ لګیا یو، دا نه یوازې خپل فرهنګ سره بې پروایي ده، بلکې له هغه سره لوی خیانت هم دی. خدای پاک

پښتانه لیکوال د پښتو او پښتني فرهنګ د خدمت لپاره خلق کړي او همدارنګه د نورو ژبو فرهنګیان د خپلو ژبو لپاره، خو ځوک که ددې وس لري چې د خپلې ژبې تر څنګ د نورو فرهنګي بار هم اوچت کړي نو دا د هغه په نړۍ لید او ځواک پورې اړه لري، خو موږ نه غواړو ې زموږ د لیکوالو په ځواک او انرژۍ دې د نورو فرهنګ وپرسېږي او بیا دې زموږ ژبه او فرهنګ تر ستوني تېر کړي. هیلې مجلې د همدغسې متضادو نظرونو په کړلېچونو کې خپله لاره پرانیستله او هغه څه چې وړ وو هغه یې په خپلو پاڼو کې ځای کړل. د ژورنالیستیکو او علمي معیارونو په اړه یې د لوستونکو نظریې او وړاندیزونه په ځیرتیا سره وڅېړل او د امکان تر حده یې عملي کړل او هغه نظرونه او انتقادونه چې د ځانګړې کینې او تعصب له مورچله راګوزار شوي وو، پر هغوی یې غټه تېره کېښوده.

د اداري پرسونل د ډېر کم حد په پام کې نیولو سره موږ پر دې بریالي نه شولو چې د مجلې ټولو مینوالو او لېوالو ته مجله پر ټاکلي وخت ورسوو، خو بیا هم اداره تر یوه بریده په دې برخه کې بریمنه وه، موږ هیله لرله چې په بهر کې به د ځینو افغانانو د ګډون له لارې د مجلې د مالي ستونزو زیاته برخه حل کړو، خو تراوسه پورې کم شمېر کسانو په مجله کې ګډون کړی، سره له دې چې د تېر یو کال په بهیر کې د مجلې ټول لګښت د هېواد

ځوان نوښتګر شاعر عبدالمالک بېکسيار له خوا ورکړل شوی او اوس يې هم خپل ډاډليک رالېږلی او پکې ليکلي يې دي «که نور هېڅوک هم له مجلې سره مالي مرسته ونه کړي نو زه خو درته لکه غر هسې ولاړ يم».

د ښاغلي بېکسيار دا خوشال خاني هوډ د قدر وړ دی، خو ښه به دا وي چې په لويديځ کې زموږ فرهنګيان هم د ده په شان هوډ وکړي او يا د ده مټ پياوړی کړي.

د هيلې مجلې اداره غواړي تر وروستي بريده له ټولو مشکلاتو سره مقابله وکړي او مجله د ۱۳۷۷ کال په شان او ان تر دې لا هم ښه لوستونکو ته وړاندې کړي. خدای(ج) دې وکړي، چې د مشکلاتو بېلابېل ډولونه زموږ قلمونو، هڅو او هيلو ته زندۍ وا نه چوي تر څو زموږ هيله ناهيلې نه شي او ګران لوستونکي او غمځپلي هېوادوال له خپلې کوچنۍ، خو له هيلو ډکې «هيلې» بې برخې نه شي.

په پای کې له ټولو هغو درنو ليکوالو، شاعرانو او پوهانو نه د زړه له کومې مننه کوو، چې په تېر يوه کال کې يې له هېڅ ډول امتياز پرته د هيلې مجلې ادارې ته خپلې ليکنې، شعرونه او رغوونکې نظريې او وړانديزونه رالېږلي دي.

کور مو ودان او هيلې مو له هيلو ډکې اوسه

په درناوي

اداره

د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده

که له یوې خوا زموږ د هېواد کلتور په تېرو شلو کلونو کې له سترو ناورینونو سره مخامخ شوی او ګڼ شمېر فرهنګي بنسټونه او مرکزونه له منځه وړل شوي دي،نو له بلې خوا زموږ د هېواد لیکوال، شاعران، قلموال او په ټولیزه مانا فرهنګیان هم غلي او ارام ناست نه دي. دوی د خپل وس تر بریده خپلو فرهنګي هڅو ته دوام ورکړی، په ډېر زړه چاودون و زیاریې علمي اوفرهنګي هڅې سرته رسولي دي، دا فرهنګي هڅې په هېواد کې هم ترسره شوي او تر هېواده بهر هم.

تر ۱۳۷۱ل کاله پورې چې په افغانستان کې ښارونه او په تېره لوی ښارونه او د دولت فزیکي جوړښت اوساختمان څه ناڅه روغ وو، نو یو لړ علمي او کلتوري کارونه هم تر سره کېدل، داچې له فکري پلوه واکمنو کومه ایډیالوژي تعقیبوله اود هغو لپاره یې له څه ډول دولتي امکاناتو نه ګټه پورته کوله، دا یو بېل بحث دی، خو د دولت د چوکاټ د سلامتیا له کبله ډېرو زیاتو فرهنګي مرکزونو چې له سیاست سره یې تړاو نه درلود او یوه اندازه ناتنظیمي فرهنګي کارونه په پېښور کې

هم په نسبي توګه په عادي ډول تر سره کېدل.

کله چې د ۱۳۷۱ل کال په لومړیو کې د ګاونډیو هېوادونو په مرسته د افغانانو د کلونو کلونو حکومتي رغښت او بنسټونه ونړول شول، نو هر څه پو پناه شول، له هېواد نه د علمي کدرونو د وتلو لړۍ نوره هم ګړندۍ او زیاته شوه.

څرنګه چې دولتي دستګاه سخته زیانمنه شوه، نو یو شمېر فرهنګیانو په خپلو شخصي تشبثاتو او هلو ځلو د فرهنګي کارونو ترسره کولوته ملا وتړله. دا هڅې د دولت په انډول هېڅ د یادونې او پرتلې وړ نه دي، خو بیا هم د دوی د ځاني احساس او نیکو هلو ځلو ښکارندویې کوي.

یو شمېر نورو لیکوالو، فرهنګیانو او فرهنګپالو تر هېواده د باندې فرهنګي هڅې پیل کړې، دا فرهنګي هڅې تر یوه حده برېمنې وې، اوس ګڼ شمېر اخبارونه، مجلې او بېلابېل کتابونه چاپېږي، پېښور اوس د یو فرهنګي جهاد مرکز دی، هغه اخبارونه او مجلې چې تر هېواده دباندې خپرېږي، د هغوی شکلي جوړښت او کچه ښکلې وي، خو د ځینو لیکنو کمی په کې احساسېږي، په ځانګړي ډول د هېواد د ورځني ژوند د پېښو، فرهنګي فعالیتونو او د خلکو د ټولنیز ژوند د کړاوونو په باب ډېر زیات مطالب نه لري، د دې وجه داده چې هغوی ته

په ډېرې سختۍ سره د هېواد دننه پېښو په اړه د لومړي لاس ليکنې ورسېږي.
د دې خپرونو بله ستونزه داده چې ډېر کم شمېر يې د هېواد داخل ته رسېږي، د هېواد داخل کې چې کومې خپرونې کېږي هغه هم بهر کې د ګوتو په شمېر افغانانو ته ور رسېږي، نو په دې وجه د يو بل له خپرونو او د هغو له محتوياتو څخه پوره نه خبرېږي، تر هېواده بهر چې کومې خپرونې کېږي، د هغو يوه بله ستونزه داده چې ځينې يې تکراري ليکنې خپروي، ددې تر څنګ بيابهر کې د خپرېدونکو افغاني خپرونو يوه لويه ښېګڼه دا ده چې دوی د نورې نړۍ نوی ژوند او نوې تخنيکپوهنې په اړه په زړه پورې ليکنې خپروي، چې تر اوسه د هېواد کورنۍ خپرونې ترې بې برخې دي. همدغه ستونزې او ځينې نور عوامل د دې غوښتنه کوي چې ټول افغان فرهنګيان بايد خپلو فرهنګي چارو ته سمون ورکړي، دا کار د يوې فرهنګي ملګرتيا له لارې ترسره کېدی شي، داسې چې څو تنه فرهنګيان دا دنده پر غاړه واخلي چې د افغاني خپرونو د يو رنګۍ او سمون لپاره کار وکړي او نور فرهنګيان بايد له دوی سره مرسته وکړي.
د دې کسانو دنده به دا وي چې دوی په هېواد کې دننه ليکوالو او فرهنګيانو هغه ليکنې چې د هېواد داخل کې يې د

چاپ او خپراوي امکان نه وي، تر هېواد بهر خپرونو ته ورسوي او هغه لیکنې چې د نوې تخنیکپوهنې او متمدنې نړۍ د ژوند او تجربو په اړه لیکل کېږي او ځینې وخت په تکراري ډول خپرېږي، هغه دې د هېواد کورنیو خپرونو ته چې تر اوسه لا دا ډول مطالب نه لري، ورکړي، همدا راز د ژوند په نورو ډګرونو کې دې د هېواد مېشتو فرهنګیانو او په بهر کې مېشتو افغان فرهنګیانو تر منځ اړیکي ټینګ شي، چې د یو بل له ستونزو خبر شي، یو بل سره قلمي او فرهنګي همکاري وکړي او په پای کې ټولې افغاني خپرونې پر داسې لیکې روانې شي، چې هغه د هېواد د ملي واکمنۍ او ملي یو والي د ټینګښت، د اولس د ذهني کچې د اوچتیا او د خلکو د سوکالۍ په یوې اغېزمنې وسیلې بدلې شي.

د همداسې یوې فرهنګي ملګرتیا په هیله

په درنښت

اداره

زموږ د ازادو خپرونو ستونزې

په هره ټولنه کې ازادې خپرونې د ژوند د یو لړ مهمو اړتیاوو د پوره کولو لپاره رامنځته کېږي. د ولس په ذهني، کلتوري، اقتصادي او د ژوند د نورو برخو په لوړتیا او پرمختیا کې برخه اخلي. هغه ټولنې چې پرمختللې دي او د لوستوالو شمېر یې زیات دی په هغو کې په ټولیز ډول ټول مطبوعات او په ځانګړي ډول خپلواک مطبوعات د خلکو په ذهني پیوستون کې ستره برخه لري. دا خپرونې د خپل لګښت د دوراني حرکت په نتیجه کې نه یوازې دا چې خپل ژوند تضمینوي، بلکې ډېرې مالي ګټې هم ترلاسه کوي. د امریکا متحده ایالاتونه به د بېلګې په توګه یاد کړو. اوس په دې هېواد کې په هره میاشت کې ((یوولس زره عنوانه)) بېلابېلې دولتي او خپلواکې خپرونې خپرېږي، چې دهرې یوې مهالنۍ تېراژ ملیونونو ټوکو ته رسېږي او همدارنګه په سلګونو خپلواک تلویزیوني چینلونه پر خپرونو بوخت دي.

یوه ورځپاڼه به په پام کې ونیسو چې هره ورځ یې په ملیونو ګڼې چاپېږي، که په هره ګڼه کې لږ تر لږه پینځه ویشت سېنټه ګټه وکړي، هغه ورځپاڼه چې هره ورځ د دوو ملیونو په تیراژ

چاپېږي نو ورځنۍ ګټه به يې پينځه لکه امريکايي ډالره شي او هغه بې شمېره پيسې چې دوی په هره ګڼه کې له ګڼو اعلانونو څخه ترلاسه کوي، هغه خو لاپرځای پرېږده. د دې وجه داده چې هلته اکثره خلک اخبار لولي او د ژوند يو نه يو ضرورت يې په ورځپاڼې او يا خپرونې پورې تړلی وي. پانګوال، صنعتکاران او سوداګر اخبار د خپلو اقتصادي معاملو او ګټې د تبليغ لپاره ښه وسيله ګڼي. هغه کسان چې په دې خپرونو کې کار کوي هغوی نه يوازې دا چې کولای شي له دې لارې خپل ورځينی ژوند ښه خروب کړي، بلکې له فکري پلوه هم خپلواک او هڅاند پاتې کېدی شي، خو په وروسته پاتې ټولنو کې بيا داسې نه ده؛ په وروسته پاتې ټولنو کې د ژوند اکثره کارونه وروسته پاتې وي. په داسې ټولنو کې خپرونې او ډله ييز ارتباطي وسايل اکثره د واکمنو تر واک لاندې وي او د هغو خپلواکي، د خپل واک د کاواکه کولو په لاره کې يو مهم فکتور ګڼي، نو تر خپله وسه کوښښ کوي چې خپرونې په خپل واک کې وساتي.

په دې کار او چار کې يوازې واکمن ملامت نه دي، هغه ټولنه چې نالوستې وي په هغه کې خپله مطبوعات هم څه د روند اغېز نه شي ښندلای؛ نالوسته شخص ته اخبار يا مجله ورکول، کڼو

تـه د ډول وهلـو مثـال لـري. وروسـته پـاتې ټـولنې د لوسـتوالو د کمښـت تـر څنـګ پـر اقتصـادي سـتونزو هـم اختـه وي. د دوی لومړی اړتيـا دا وي چې څنګه د ژوند د اړتيـا وړ لـومړني مـواد لاسته راوړي، چې ژوندي پاتې شـي. د ژوند د دويـم، دريـيم او څلـورم ضـرورت د پـوره کولـو لپـاره ورتـه ډيـره لاږ پـاتې وي. لـه همدې کبله په داسې ټولنو کې خپرونې ښـه وده نـه شـي کـولای. هغـه خپرونـې چـې د واکمنـو پـه لاس کـې وي، لګښـت يـې د حکومت له خوا ورکول کېږي، پرته له دې چې خلک يې لـولي او که نه؟ پيسې پرې ورکوي او کـه نـه؟ خپـل لګښت بېرتـه ترلاسـه کوي او که نه؟ واکمن مجبور دي چې د خپلو هيلـو د پـوره کولـو لپـاره د هغـو لګښـت ورکـړي، پـه دې مـنځ کـې کـه يـوې نيمـې خپلواکې خپرونې ته هم اجازه ورکړي، نو هغـه بـه هـم د واکمنـو مالي مرستې ته اړه وي، ځکه چې دا خپرونې د خـرڅلاو لـه لارې خپل شوی لګښت نه پوره کوي.

زمـوږ پـه ټولنـه کـې هـم مطبوعـات پـر همـدې رنـځ اختـه دي. لومړی دا چې د ټولنې ډېره زياته برخه نالوستې ده، دويم دا چې څوک دولتي خپرونې چنداني نه لولي او په ازادو خپرونو پيسـې نه ورکوي او يا يې نه شي ورکولای، نو ځکه دلتـه مطبوعـات لـه سخت خنډ سره مخ دي.

اوس اوس تر هېواده بهر د يو شمېر اشخاصو او فرهنګيانو په مرسته يو شمېر خپلواکې مهالنۍ مجلې او اخبارونه چاپېږي، خو يو يې هم د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت نه شي پوره کولای. اکثره دا خپرونې په وړيا ډول وېشل کېږي او د خرڅلاو بازار يې نه يوازې دا چې ډېر سوړ دی، بلکې اصلاً ښېخي نه شته.

دا خپرونې که څه هم د چاپ تېراژ يې کم وي، خو دا چې لګښت يې د يو او يا هم دوو دريو تنو له خوا ورکول کېږي، نو پر تمويلوونکو باندې ډېر درونډ مالي بار پرېوزي او نه شي کولای تر پايه پورې په يوازې ځان دومره مالي بار وزغمي.

((هيله)) مجله هم يوه له هغو ازادو خپرونو څخه ده، چې ټول لګښت يې تراوسه پورې د يو شخص (د هېواد تکړه ليکوال او شاعر عبدالمالک بېکسيار) له خوا ورکول کېږي او تراوسه پورې د هغه د لاس په خولو چلېږي.

((هيله)) (۵۰۰) ګڼې چاپېږي چې يو شمېر يې کابل، جلال اباد، پېښور کې وېشل کېږي، يو شمېر يې بهر ته لېږل کېږي او يو شمېر يې خرڅلاو ته وړاندې کېږي.

څرنګه چې د ((هيلې)) مجلې اصلي او اساسي موخه خپل افغاني فرهنګ ته خدمت کول دي او غواړي په دې وسيله د

خپل فرهنګ د ژوندي ساتلو لپاره هېوادوالو ته لږ تر لږه يو فکر شانې ورکړي، نو که په هېواد کې وړيا وېشل کېږي، دا کار د يو ضرورت له مخې دی.

هغه کسان چې تر هېواده د باندې اوسېږي او اقتصادي وس لري، له هغو څخه موږ ډېره هيله لرو، چې له مجلې سره به مالي مرسته وکړي، خو تراوسه پورې يوازې څو تنو په هيله کې کلنۍ ګډون کړی دی. اوس له هرځايه د مجلې د ستاينې په باب ګڼ شمېر ليکونه راځي، خو د هغه ځا چې مالي وس رسېږي، تر اوسه يې د مجلې د ادارې مالي لاسنيوی نه دی کړی، نو په همدې وجه مجله له مالي ستونزو سره مخ ده او دا خبره هم مشکله ده چې د يوې مجلې ټول لګښت دې تر پايه پورې د يو شخص پر غاړه وي.

له هغو کسانو څخه چې مالي پانګه لري، دا هيله لرو چې پر خپل فرهنګ زړه وسېزي او د خپل فرهنګ د غوړېدنې لپاره د هيلې مجلې مالي ستونزې غوڅې کړي او که نه ددې وېره شته چې ((هيله)) نهيلې شي.

د هېواد د رنګ شوي او سېزل شوي
فرهنګ د رغونې او غوړېدنې په هيله
دهيلې اداره

د هېواد ملي يووالی او
د فرهنګيانو نوې هيلې

په تېرو څو مياشتو کې په هېواد کې سياسي او پوځي بدلونونو دا په ډاګه کړه چې افغانستان يو نه تجزيه کېدونکی هېواد دی او هېڅکله به هم د دې هېواد بهرني او کورني دښمنان پر دې بريالي نه شي، چې تجزيه غوښتونکي خوبونه او پلانونه عملي کړي.

هغوی چې پرون د ځينو نورو په لمسه په هېواد کې د تجزيې د لومړي ګام په توګه د فدرېشن يا فدراليزم شعارونه پورته کول، نن يې هيلې شعارونه او پلانونه تر خاورو لاندې شول او پردي ملاتړي يې هم په شرمونو وشرمېدل او لا شرمېږي.

دا څرګنده خبره ده چې له ځينو پلورل شويو افغانانو پرته نور ټول افغانان له خپل هېواد سره دومره مينه لري، چې د نړۍ په ټول تاريخ کې به يې بېلګه کمه پيدا شي. افغانانو په خپلو بې ساري قربانيو او اتلوليو سره د نړۍ په سياسي او ملي پېښليک کې يو بې مثاله ريکارډ ټينګ کړی دی. هر وخت چې

زموږ هېواد له کوم کورني ناورین او بهرني ناتار سره مخامخ شوی، نو د فرهنګیانو او قلم د خاوندانو ذهنونه او زړونه یې تر ټولو زیات متاثر کړي دي. دوی خپل درد او احساس د قلم په روح کې پو کړی. د خلکو ولولې یې راپارولي او په پایله کې یې ټول ولس د یو ستر فکري، ذهني، فزیکي او ولولیز ځواک په توګه د دښمن د مقابلې جوګه کړی دی.

د تېرو شلو کلونو په لومړۍ لسیزه کې چې هېواد نېغ په نېغه د سره استعمار له یرغل، ښکېلاک او ناورین سره مخ و، نو د هېواد د فرهنګیانو له زړونو څه، چې له قلمونو څخه هم وینې څڅېدلې، کله چې سره ښکېلاک زبردسته ماتې وخوړه او بیا د پاڼې بڼه بدله شوه، نو ظاهراً خو داسې برېښېده چې موخه ترلاسه شوې، خو دا لاډېرو ته څرګنده نه وه چې «لوبه» ختمه نه ده، بیا د دې «لویې لوبې» بل پړاو پیل شو. په دې پړاو کې د هېواد اکثره هغه مادي او مانیزه شتمني چې تر دې دمه له تېرو ناتارونو څخه خوندي وه، هم تباه کړای شوه. سربېره پر دې داسې ډلې او ډلګۍ هم د سیاست ډګر ته راووتلې، چې په ښکاره او څرګند ډول یې افغانستان ضد او افغان ضد شعارونه ورکول او د پردیپالنې په لباس پوښل شوي وو. دې ډلو ته دومره ځواک او حرکت ورکړای شو چې هره یوه د هېواد ملي

رغبښت د ویجاړتیا او بربادۍ لپاره په ښکاره او پټه خپل پلانونه د عمل ډګر ته وړاندې کول. دوی په بهر کې هم زیات بهرني ملاتړي درلودل، په ځانګړي ډول ځینو هغو هېوادونو چې د زمانې په اوږدو کې یې یو وخت له افغانانو څخه ماتې خوړلې وه. له رواني پلوه په هغو کې یو شمېر داسې واکمنې کړۍ او انفرادي اشخاص وو چې د افغانستان له ورانۍ او د کابل له رنګېدو نه یې خوند اخیسته او له روحي پلوه یې د خپلو هېوادونو د تېرې ماتې د تداعۍ جبران کاوه. دلته به له دې هېوادونو څخه د یوه هېواد بېلګه راوړو. یو افغان قلموال په لندن کې استوګن دی او په یوه داسې اداره کې کار کوي چې هلته ډېر قلموال انګرېزان چې خپل تاریخ او د افغانانو پېښلیک ورته ښه معلوم دی، هم کار کوي، په دې اداره کې داسې یو انګرېز هم کار کوي چې له افغانانو سره خپله ځانګړې کینه ساتي، دا افغان وایي: ((کله چې به په کابل کې خونړي جنګونه ونښتل او په سلګونو افغانان به په وینو لیت پیت شول او دنګې ماڼۍ به رنګې شوې او د انګرېزانو د خوښې تنظیم به د ښار په منځ یا څنډه کې کومه ویجاړه ودانۍ ونیوله، نو کله چې به دی (انګرېز) ماته مخامخ شو، نو موسکی به شو، که پر هغې ورځ به د ده له ماسره هېڅ کار هم نه و، نو ده به ضرور یو

ځـل لـه مـا سـره ځـان مخـامخوه، چـې د کابـل د ويجاړتيـا او د افغانانو په وينو رنګ ژوند تصوير زما ذهن ته انتقال کړي، خپل ځان پرې خوشاله او ما پرې غمجن کړي، په دې منځ کې چې به چا اويا کومې ډلې د هېواد د تجزيې خبره وکړه، نو پر هغه به ډېره ښه ولګېده او بيا به يې په ټوله اداره کې هغه نوره پسې هم غټه کړه. دغه انګرېز د افغانستان د ملي يووالي ضد ډلو ټپلو سره دومره مينه، لېوالتيا او اړيکي درلودل چې ان د هغو د ځينو مشرانو عکسونه هم ورسره وو او يو يې لاد خپل کار په خونه کې ځوړند کړی هم و. انګرېز به په هغه خبره ډېر خوښېده چې چا به د افغانستان دتجزيې خبره مطرح کړه. دې انګرېز ته کېدلای شي د خپل نيکه ((ډيورنډ)) هغه عمل په زړه کې ګرځېدلی وي چې د لوی افغانستان واحد وجود يې پر دوو برخو ووېشه او زموږ ستر هېواد يې د اوږدې مودې له رنځونو سره مخامخ کړ، دا هم کېدی شي چې د دې ډول انګرېزانو ډېر زيات مقصدونه وي، خو ماته داسې ښکارېدله چې هر کله به دا انګرېز ماته زموږ په هېواد کې د وينو او اوښکو د رودونو د بهېدو له کبله موسکی شو، نو ماته به داسې ښکاره شوه چې دی له ما څخه د ميوند، ټل او د کابل-جلال اباد په لويه لار کې د انګرېزي لښکرو د ماتې غچ اخلي، ده ته کېدی شي خپل

«مکناټن» ور په یاد ېده، خو ما ته خپل «اکبرخان» په ذهن کې ګرځېده، ده کېدی شي د خپلې ماتې مایوسه سندره زمزمه کوله، خو ماته د خپلې «ملالۍ» ټپه رایادېده، خو زما د دې ټولو رواني لاسبریو سره سره بیاهم پرما د خواشینۍ څپې خورېدلې او د انګرېز په څېره کې د خوښۍ رڼا ځلېدله. یو وخت بیا داسې راغی چې په کابل کې د شوکمارو، غلو او ملت ضد ډلو ټپلو تغر ټول شو او دا خبر د نړۍ اکثرو خپرونو خپور کړ، خو دا ځل د انګرېز پرځای زما وار و، سهار چې کله دفتر ته لاړم، نو لومړۍ هڅه مې دا وه چې انګرېز ته دا خبر ورکړم او خپل غچ ور څخه واخلم، تصادفاً انګرېز په دهلیز کې مخې ته راغی، خو نن یې په تندي کې موسکا نه وه، د پرېشانۍ یو ګرد پرې خور و، دواړه سره مخامخ شوو، پرته له دې چې خبرې سره وکړو، څو شېبې مو یو بل ته وکتل، د تورو او شنو سترګو ترمنځ یو سخت رواني جنګ پیل شو، څو شېبې لاتېرې نه وې چې انګرېز سترګې ټیټې کړې او زما له څنګه تېر شو. انګرېزان ډېر مغرور خلک دي، دا زما لپاره لومړی ځل و چې یو انګرېز په خپل وطن کې د یو افغان سترګو ته ونه شو کتلای. کله چې انګرېز سترګې ټیټې کړې، نو زما پر شونډو د موسکا یوه څپه راغله. د انګرېز له څېرې نه ما ته دهغه د زړه حالات

 څرګند پدل، ما د هغو لمبو او وينو رواني غچ له انګرېز نه واخيست، چې هره ورځ به يې ماته د يو پېغور په بڼه مطرح کاوه.))

درنو لوستونکو! دا د يو افغان او انګرېز د رواني، ذهني او پټ جنګ هغه تصوير و چې دلته يې څرګندونه وشوه. حقيقت دادی چې رښتيني افغانان چې په هر ځای کې وي، له خپل هېواد سره مينه لري او د هېواد دښمنان که د هېواد په داخل کې وي او که په بهر کې، د هېواد د ورانۍ هڅې کوي، خو دا څرګنده ده چې لوی خدای(ج) تل حق پر باطل بريالی کړی. د بهرنيو او کورنيو دښمنانو هغه هڅې چې له دوه لسيزو راهيسې يې د هېواد د تجزيې او ورانۍ لپاره تر سره کولې دادی اوس د له منځه تګ په حالت کې دي، د هېواد ملي يووالی د شمال او جنوب، ختيځ او لويديځ دچغو او نارو سورو پورته کول نورې په ختمېدو دي. ترشلو کلونو وروسته دادی يو ځل بيا د يو واحد، سرلوړي او غښتلي افغانستان د رازرغونېدو زېری ترسترګو کېږي.

کله چې زمونږ د ټولو افغانانو دا ستر ارمان (د واحد او غښتلي افغانستان دجوړېدو هيله) پوره کېږي، نو ددې ترڅنګ دهمدې ارمان د ساتنې، پالنې او ځلونې لپاره زمونږ په

زړونو کې نوې هیلې هم راټوکېږي. په دې هیلو کې یوه هم د فرهنګي کار ترسره کول او د هېواد سمسورول دي.

اوس چې د هېواد ملي یووالی د ټینګېدو په حال کی دی او افغانستان ته د یو نورمال او سوکاله ژوند د رارسېدو هیلې راټوکېږي، نو ورسره جوخت زموږ د فرهنګیانو په زړونو کې هم نوې فرهنګي هیلې غوړېږي. په فرهنګي هیلو کې دفرهنګي کار د څرنګوالي مسئله ډېره د غور وړ ده. په هېواد کې د بشپړې سولې په ټینګښت سره تر هرڅه لومړی د کلتوري کار پیل ته زیاته اړتیا لیدل کېږي، ځکه چې په ټولنه کې تر فزیکي اعمار څخه دمخه ذهني اعمار ته زیاته اړتیا احساسېږي. که چېرې ټولنه له علمي او فرهنګي پلوه شتمنه شي، نو د خپل هېواد زېرمې او ناڅرګندې ملي شتمنۍ په ښه توګه پر کار اچولی شي او د ټولنې د سوکالۍ لپاره لاره برابرېږي. تر هر څه دمخه د ټول هېواد لپاره یو ټاکلي تعلیمي او تحصیلي نصاب ته اړتیا ده. دا نصاب باید په ملي او اسلامي روحیې اعیار شي، چې زموږ ځوان پښت په همدې روحیه وروزل شي، که چېرې د هېواد واکمن، د وخت عصري او ضروري پوهنو ته پام ونه کړي، نو بیا خو به د هر لرې او نږدې هېواد ګواښونو ته بې ځوابه پاتې وي او د هېواد دفاع او ساتنه به په ډېرو زیاتو

قربانیو تمامېږي.

د تعلیمي او تحصیلي نصاب ترڅنګ لازمه ده، چې د ټول هېواد په کچه د خپرونو د سیستم بیارغونې او پرمختګ ته پام وشي، دغه راز که ازادو خپرونو ته اجازه ورکړای شي، نو ډېره به ښه شي، خو که بیاهم په اوس وخت کې ازادو خپرونو ته د ځینو ((کتنو)) له کبله اجازه نه ورکول کېږي، نو لږ تر لږه خو دې د دولتي خپرونو ساحه او امکانات پراخ شي او هم دې د ډېرو هغو لیکنو د خپرونو جوګه شي، چې د هېواد، ملي او اسلامي ګټو پرضد نه دي خو اصلاحي او انتقادي بڼه لري او د ټولنیزو، سیاسي او حقوقي ربړو په باب لیکل کېږي. د ټول هېواد مطبوعات باید د څو تنو تر ذهني او فکري سانسور لاندې نه وي، د مطبوعاتو معیار باید ملي او اسلامي ګټې وي، نه د اشخاصو د سلیقه یي، ذوقي او ذهني غوښتنو انعکاس. که چېرې د هېواد دولتي خپرونې د دې جوګه شي چې د ټول ولس ټولنیزې، سیاسي او حقوقي غوښتنې انعکاس کړي، نو ازادو خپرونو ته به بېخي اړتیا نه پیداکېږي. که په دولتي خپرونو کې ازاده ساه وچلېږي، په شمېر کې یې زیاتون راشي او همدارنګه مطبوعات ټاکلې مادي ملاتړ او ګټه ترلاسه کړي، نو یو زیات شمېر لیکوال به په خپلو لیکو کې تنظیم کړي؛ د هغو د ژوند چارې به هم له همدې لارې خړوبې شي. دولت باید دمطبوعاتو عصري کولو او د نویو چاپخونو جوړولو ته جدي پاملرنه

وکړي، د هېواد په داخل کې دې د علمي، ادبي، او نورو مسلکي اثارو چاپ ته ژور پام واړوي، که دولت په ځينو برخو کې پوره مالي امکانات نه لري، نو هغه اشخاص چې غواړي په خپل لګښت ادبي او علمي اثار چاپ کړي، دولت بايد نه يوازې دا چې هېڅ بنديز پرې ونه لګوي، بلکې لاژمه مرسته هم بايد ورسره وکړي، هغوی وهڅوي چې خپل اثار د هېواد په داخل کې چاپ کړي، اوس په پېښور او ځينو نورو ښارونو کې د افغانانو له خوا ډېر زيات اثار چاپېږي او په ميليونو کلدارې پرې مصرفېږي، نو که چېرې دا کتابونه په هېواد کې چاپ شي دا ټولې پيسې به بېرته افغانستان ته پاتې شي او هم به زموږ ولس ته کتابونه ورسېږي.

څرنګه چې ليکوال دخپل هېواد د برخليک په اړه ډېر حساس دی، نو کله چې يې هېواد د ښېرازۍ پر لوري ګام پورته کړي، نو د دوی زړونه باغ باغ شي، لاژمه ده چې دولت د ليکوالو ډېر زيات قدر وکړي، نه يوازې دا چې د هغو د کار په مخ کې ستونزې رامنځته نه کړي، بلکې له ټولو هغو ممکنه امکاناتو څخه کار واخلي، چې د ليکوالو او فرهنګيانو ستونزې حلولای شي.

په درنښت

د هيلې اداره

لویدیځمېشتي افغان فرهنګیان

او فرهنګي هیلې

ددې دوو لسیزو په بهیر کې د بېلابېلو لاملونو له کبله زموږ د ټولنې یو شمېر علمي کدرونه او تحصیل کړي اشخاص له هېواده وتلو ته اړ شوي او یا ایستل شوي دي. اوس په هېواد کې د پخوا په انډول ډېر کم داسې اشخاص پاتې دي، چې ډېرې لوړې زده کړې دي ولري.

د لوړو زده کړو اشخاص او په ځانګړي ډول کوم فرهنګي کدرونه چې په هېواد کې پاتې دي، د ژوند د ستونزو او د مسلکي، علمي او کلتوري کارونو د مادي ارزښت د له منځه تلو له امله له خپل آر علمي کار نه ورو ورو لرې کېږي. د ژوند تنګسیا هم د دوی پر ستوني داسې یوه خپسه کېنولې چې ارام تنفس او خوځون ته یې نه پرېږدي. کوم علمي- مسلکي کدرونه او په ځانګړي ډول فرهنګیان چې له هېواده مهاجرت ته اړ شوي او په لرې هېوادونو کې خواره واره شوي دي، داسې اټکل کېده چې د همغو ټولنو او هېوادونو په کلتور او جوړښت کې به جذب

او حل شي او د ټول عمر لپاره به يې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره اړيکې پرې شي، خو ددې اټکل د ځينو برخو د عملي کېدو ترڅنګ ځينو افغانانو، په ځانګړې ډول فرهنګيانو داسې يوه فرهنګي اتلولي څرګنده کړه چې اټکل يې نه کېده.
دوی له فزيکي پلوه په همغو ټولنو کې اوسي خو روح او روان، مينه او عشق يې له خپل هېواد، ولس او کلتور سره دي. دوی پر يوه وخت د ژوند پر دوو سختو لارو مبارزې ته د انګلي، يو خو دا چې دوی په يوه بله ټولنه کې د خپل ژوند د خړوب لپاره مجبور دي چې ډېرې سختې وزغمي، ډېر کار او ډېره هڅه وکړي او دويم دا چې د خپلې همدوغو لاسګټلو مادي شتو له لارې د خپل فرهنګ د ژوندي ساتلو او زرغونولو لپاره کار وکړي؛ د دوی فکري ځواک هم پر يوه وخت دوه ځايه مصروف وي، د خپل هېواد غم او په همغو ټولنو کې له سره د خپل ژوند برابرول او عيارول. دا ډول افغانان اوس د نړۍ په ګوټ ګوټ کې د ژوند شپې تېروي، ځينو په پوره مينې او فکر د فرهنګي کار لپاره ملا تړلې ده، فرهنګي ټولنې يې جوړې کړې دي، جريدې او مجلې خپروي او نوې هلې ځلې کوي. د دوی هلې ځلې په ډله ييز ډول هم دوام لري او په ځاني ډول هم. د همدې افغان فرهنګيانو په مالي او مانيزه مرسته د تېرو نږدې څلورو

کلونو په ترڅ کې ډېر زيات علمي، ادبي، تاريخي او نور کتابونه چاپ شوي دي، خو دا لړۍ په دې وروستيو کې نوره هم ګرمه او فعاله شوې ده. د دې ټولنو په باب به، چې لانوې جوړې شوې دي، يو څه ځرګندونه وکړو:

((د پښتني فرهنګ د ودې او پراختيا ټولنه)) چې په جرمني کې د افغان فرهنګيانو له خوا جوړه شوې، د ښاغلو خليل الرحمن رسولي، جمال الرحمن، خوشال روهي او نورو فرهنګيانو هلې ځلې پکې د ډېرې ستاينې وړ دي. دې ټولنې د خپل يو کلن فعاليت په بهير کې درې مهم آثار خپاره کړي او دا لړۍ لادوام لري. دوی د داسې آثارو خپرولو ته زياته پاملرنه کوي، چې علمي، ټولنيز او سياسي ارزښت يې زيات وي او زموږ د ټولنې لپاره يې چاپ ضروري وي.

دوی د يو اوږدلي پلان له مخې د هغو تاريخي، علمي او ادبي اثارو د چاپ لړ ترتيب کړی، چې تراوسه د قلمي نسخو په توګه د هېواد په کتابتونو کې او يا له ځانګړو اشخاصو او ليکوالو سره خوندي دي. د دې ټولنې يو بل کار دادی چې مهم نړيوال ادبي شهکارونه، غوره اثار د بېلابېلو ليکوالو په واسطه وژباړي او بيا يې چاپ کړي.

دوی په اوسنيو سختو او ستونزمنو شرايطو کې د افغان

لیکوالو ستونزمن ژوند ته هم پاملرنه کوي او د خپلو مالي امکاناتو تر بریده دلیکوال د اثر تر چاپ وروسته د کتاب د خرڅلاو او بسپنو له لارې له هغو سره مالي مرسته کوي. د دوی کار د یو منظم پلان له مخې پر مخ ځي.

بله ټولنه چې هغه هم په جرمني کې جوړه شوې ده، هغه د هېواد د پیاوړي لیکوال او کره کتونکي زرین انځور په مشرۍ ((د افغانستان کلتوري ودې ټولنه)) ده. دا ټولنه هم نوې جوړه شوې ده، په دې ټولنه کې هم ګڼ شمېر افغان فرهنګیان راټول شوي دي. شېرولي شېر د دې ټولنې یو هڅاند غړی دی چې په نه ستړې کېدونکي ډول د خپل فرهنګ او ژبې لپاره کار کوي. دې ټولنې هم په ډېر منظم ډول کار پیل کړی دی او په ډېر لږ وخت کې د څو عنوانونو مهمو اثارو د خپراوي جوګه کېدونکې ده.

دوی هم غواړي، لومړی هغه مهم کتابونه چې په نړیواله کچه ارزښت لري او یا زموږ له ټولنې سره تړاو لري او یا ورته علمي، سیاسي او روزنیزه ګټه رسولای شي، چاپ کړي. دا ټولنه دا هڅه هم کوي چې په لوید یځو هېوادونو کې نه یوازې دا چې افغاني کلتور او ژبه ژوندۍ وساتي، بلکې غواړي چې هغو ته لا ځلا او ښکلا ورکړي او ګڼ شمېر افغانان په فرهنګي خوځون

راولي. دوی په دې کار کې د ټولنې د جوړېدو د وخت په اندول ډېر بریمن دي. څو راتلونکو میاشتو کې به لوستونکي د دې ټولنې له خوا نوي خپاره شوي اثار ترلاسه کړي.

دغه شان ملي او فرهنګي هڅې په ځینو نورو لوید یځو هېوادو کې هم روانې دي، په ډنمارک کې خو یې عبدالمالک بېکسیار یوه ژوندۍ او ځلنده بېلګه ده، نو دا مثبت ملي او فرهنګي کارونه سړي ته داسې هیلې ورکوي، چې څوک زموږ فرهنګ او ژبه نه شي وژلای، ځکه چې اوس مغزونه او ضمیرونه دواړه ویښ شوي او لا ویښېږي.

په ډېر درښت
د افغاني فرهنګ د لاغوړېدو په هیله
اداره

د پښتو ژبې او ادبیاتو یو طلایي پړاو

له هغه وخت راهیسې چې په هېواد کې د چاپ او خپرونو ماشین آلات رامنځته شوي او یا د کتابونو د چاپ لړۍ پیل شوې، نو د کتاب د چاپ او خپرولو پازوالي د حکومتونو پر غاړه وه، حکومتونو ازادو خپرونو او کتابونو ته چندان زړه نه ښه کاوه، د ولس او لیکوالو هم دومره مالي وس نه و، چې کتابونه پرې چاپ او خپاره کړي، کتابونو هم داسې بازار نه درلود ، چې د خرڅلاو له لارې بېرته خپل لګښت پوره کړي.

ځینې نور لاملونه هم وو چې په ورو ورو ډول یې زموږ د ژبې او ادب د پرمختګ مخې ته خنډونه پېښ کړي وو، دا ټول لاملونه د دې سبب شول چې زموږ ژبه ډېره ونه غوړېږي او ادبیات مو زیات بډایه نه شي، خو اوس د ډېرې خوښۍ ځای دی چې ټول پخواني دېوالونه او بندیزونه یو په بل پسې نړېږي، حکومتونه هم د پخوا په شان د کتابونو او د اثارو چاپ ته د زندۍ اچولو جوګه نه دي، ستر او اساسي پرمختګ دادی چې اوس په خپله زموږ لیکوالو او فرهنګپالو د ژبې او ادبیاتو پرمختګ او بډاینې ته دانګلي دي، نور نو حکومتونو ته لاس تر زنې ناست نه دي، خپله اثار لیکي، چاپوي یې او اولس ته یې

رسوي.
په اوسني فرهګي بهيرکې د هغو افغان ليکوالو او فرهنګيانو ونډه ډېره درنه ده چې لويديځو پرمختللو او پانګوالو هېوادونو ته يې پناه ور وړې ده، دوی د خپل ورځني ژوند له لګښت څخه يو څه پسې سپما کوي او بيا يې د خپل هېواد د فرهنګ او ملي ژبې د ښېرازۍ لپاره لګوي، د همدې فرهنګيانو او فرهنګپالو له خوا اوس په پېښور کې ګڼ شېر اثار خپرېږي، د تېرو دوو درې کلونو په بهير کې په پېښور کې دومره علمي، ادبي، تاريخي او هنري کتابونه په داسې ښکلې کچه او صحافت چاپ شوي، چې د هېواد په تاريخ کې يې سارې کم ليدل کېږي.
ډېره هيله منه خبره دا ده چې اوس د کتاب بازار ورځ پر ورځ ګرمېږي، او د کتاب لېوال ورځ پر ورځ زياتېږي، اوس په مصنوعي ډول نه، بلکې په طبيعي ډول خپله فرهنګيان او فرهنګپال خپل کلتوري مسووليت ته متوجه شوي دي، د فرهنګي هڅو لپاره د پانګې شته والی او په تدريجي ډول د هغو زياتوالی هغه بله هيله ده چې پر فرهنګي کار خپله مثبته اغېزمني ښندي.
اوس په روسيې، هندوستان، جرمني، ډنمارک، هالنډ، د امريکا متحده ايالاتونو، انګلستان، ناروې او نورو هېوادونو کې خواره واره افغان فرهنګيان او فرهنګپال پر ډېرو علمي

کارونو بوخت دي، اوس هره میاشت د همدغو فرهنګیانو یا خپل اثار چاپېږي او یا د نورو لیکوالو اثارو ته د چاپ امکان برابر وي.

ددې هڅو مثبتو پایلو ته ځکه زیاته هیله پیدا کېدی شي چې دا فعالیتونه د رښتینولۍ پر بنسټ ولاړ دي، اوس د اولس بچیان په خپله د فرهنګي خدمتونو جوګه دي، هر کله چې اولس پر خپل ذهن او ځواک متکي وي نو د ستړیا او خواشینۍ احساس نه پیدا کېږي.

که موږ بوازې د تېرو دوه درې کلونو د فرهنګي کارونو او اثارو د چاپ جاج واخلو، نو ویلای شو چې دا په هېواد کې د اثارو د چاپ له مخې یو ډېر طلایي پړاو دی، که چېرې د هېواد ننني او سباني واکمن په ښه ډول له دې فرهنګي هڅو سره خپله لېوالتیا او ملګرتیا وښیي، نو په ټول هېواد کې به یو ځل بیا د مړاوي فرهنګ غوټۍ وغوړېږي او هغه وخت به واکوالو ، فرهنګیانو او هم فرهنګپالو خپله دنده او پازوالي نوره هم په ښه ډول تر سره کړې، او کلتوري کار به لاګټوره نتیجه ورکړي وي.

په درناوي

د همداسې کلتور ملګرتیا په هیله

دهیلې اداره

هیله دوه کلنه شوه

له هغې ورځې چې د هیلې لومړۍ ګڼه چاپ او د لوستونکو تنده پرې ماته شوه، دادی پوره دوه کاله تېرېږي.

له بده مرغه زموږ په ټولنه کې د ملي ا و خپلواکو خپرونو عمر خورا کم او لنډ مهاله وي، بېلابېل لاملونه ددې سبب کېږي، چې خپلواکې خپرونې خپلواکۍ ته نه پرېږدي، او ژر یې د ژوند پر ستوني د چوپتیا خپسی کېنوي، ځکه خو د هرې خپلواکې او ملي خپرونې د ژوند په پیل سره د هغې د مرګ پوښتنې هم د سړي ذهن ته را دمخه کېږي، له دې کبله د دې ډول خپرونو راتلونکی چندان ډاډمن نه برېښي، لوستونکي، لیکوال او قلمي ملګري یې هم په شک کې وي، چې دا خپرونه به څومره دوام وکړي، ځینې خو یې لاله یوې ګڼې نه بلې ته هم د پاتې کېدو هیله نه لري.

((هیله)) مجله هم د همدغسې وهم او ابهام ، ګومان او شک د ورېځو په فضا کې راوټوکېده، خو چلوونکو یې د یو ټینګ هوډ مزي نیولي وو، سره له دې چې سختو او ستونزمنو حالاتو هېلې ته هم ټکانونه ورکول، خو ستر ملي او هېوادني ارمان ته د خدمت اند او ولولو د چلوونکو متې او قلمونه غښتلي کړي

وو، نیوکې، ستاینې، مننې، غندنې، لاسنیوی، مرستې، خنډونه او پاټکونه،لنډ فکری او پراخ نظری دا ټول د هیلې په دوه کلن ژوند کې د هغې مخې ته یو په بل پسې څرګند شول، خو هیلې خپله هیله منه لار وهله، د لوستونکو، مخالفینو او موافقینو ټول اصولي او رغنده وړاندیزونه او نیوکې یې د خپلو امکاناتو تر بریده په پام کې ونیول او له هغو څخه یې د مجلې په ښکلا کې پر ځای کار واخیست.

هیلې په خپل دوه کلن ژوند کې د لوستونکو ذهني رابطه او مینه خپله کړه او دهغو په زړونو کې یې ځای ونیو، ځکه خو نو لوستونکو، لیکوالو، فرهنګپالو او مینه والو ټولو خپله مرسته ونه سپموله او د هیلې په ښکلا او اغېزمنی کې یې برخه واخیسته.

د هیلې د سږ کال په پنځو ګڼو کې په ټولیز ډول (۲۰۰) سرلیکه بېلابېل خبرنیز، تحلیلي، سیاسي، ټولنیز،طبي، علمي، تاریخي، هنري مطالب او شعرونه خپاره شوي، چې د تېر کال په انډول په سلو کې (دولس) برخې زیاتون ښیي، د تېر کال په پرتله یې مینه وال، لېوال، لیکوال او ګډونوال زیات شوي چې دا هم د هیلې د ګرانښت او منښت څرګندوی دي.

په اداري برخه کې د تېر کال په شان سږ کال هم د هیلې اداري ستونزې پر ځای وې، د دفتر، پرسونل او نورو امکاناتو د نشتوالي له کبله موږ پر دې بریالي نه شو، چې د ټولو مینه والو

او د مجلې د لېوالو ذوق او هیله خړوب کړو؛ هغوی ته پر خپل وخت مجله ور ورسوو.

د مجلې د شمېر(۵۰۰) ټوکو مقدار هم بله ستونزه وه، د لوستونکو او مینه والو په انډول دا شمېر خورا کم دی، که د مجلې له ادارې سره د ځینو فرهنګپالو مالي او مانیزې مرستې تر دې لږ څه نورې زیاتې شي، نو کېدی شي، د مجلې شمېر په راتلونکي کال کې (۱۰۰۰) ټوکو ته لوړ شي.

په ټولیز ډول سړی ویلای شي چې د ځینو نیمګړتیاوو، کمزوریو، مجبوریو او تنګلاسیو سره سره (هیله) په تېرو دوو کلونو کې یوه بریمنه او هیله منه مجله وه. هیله له درنو قلموالو، لوستونکو، مینه والو، او لېوالو څخه هیله کوي، چې خپله هیله لا هیله منه کړي، نهیلۍ ته یې پرې نه ږدي، په خپلو رغنده وړاندیزونو او نیوکو دهیلې پاڼې لا پسې ښکلې او سینګار کړي او د خپلې ملي ژبې د خدمت دا راټوکېدلی ګل مړاوي کېدو ته پر نه ږدي، اخر هیله خو نو همداستاسې هیله ده.

د همدغسې رغنده هیلو او وړاندیزونو په هیله
په درناوي
دهیلې اداره

د هېواد دننه فرهنګي يون او خوځون

تر اوږده ويرجن او قهرجن ناتار وروسته دادی زموږ ټولنه ورو ورو خپل ټپونه کوشېږوي او د ارامۍ پر لوري ګامونه اخلي.

اوس زموږ د هېواد په زياتو سيمو کې سوله ټينګه شوې او د ژوند بېلابېلو خواو کې نوې هيلې د راټوکېدو په حال کې دي.

د فرهنګي ښېرازۍ نوي څرکونه ليدل کېږي، څومره چې د جګړې لمبې سړېږي،هومره د ټولنې نوې اړتياوې راڅرګندېږي، اوس اوس تر بل هر وخت څخه فرهنګي رغونه، بډاينه او پرمختګ دټولنې د يو ستر ضرورت په توګه ځان ښکاره کوي، له نېکه مرغه زموږ د ټولنې ددغې سترې اړتيا د پوره کولو لپاره اوس فکرونه او ګامونه ګړندي شوي دي، اوس چې په هېواد کې څومره ليکوال او شاعران د راټوکېدو او ځلېدو په حال کې دي دا يو بې ساری ريکارډ دی، ژوندۍ بېلګه به يې د پکتيا او خوست ولايتونه وګڼو چې پخوا په کې د هېواد د ځينو نورو سيمو په انډول د ليکوالو او شاعرانو شمېر کم و، خو اوس په کې ېوازې د ځوانو شاعرانو شمېر لسګونو څه چې سلګونو

ته رسېږي، دغې ډله ییزې راټوکېدنې په خوست کې د فرهنګي ټولنې د جوړېدا اړتیا احساس کړه، نو ځکه خو په لنډ وخت کې د دوو ټولنو د جوړېدو امکانات برابر شول، په خوست کې د یو بډایه کتابتون جوړېدل د فرهنګي کار یو بل زېری دی، د پکتیا ولایت په ګردېز ښار او ځینو ولسوالیو کې هم د اطلاعات او کلتور وزرات دشعر او ادب د څانګې له خوا د ځینو فرهنګي ټولنو او کتابتونو د جوړولو لپاره هڅې روانې دي، په لوګر ولایت کې د مشاعرو پیل د یو نوي فرهنګي کار ښه پیلامه ګڼل کېدی شي، دلته هم لیکوال او شاعران په ډله ییزه توګه د راټوکېدو په حال کې دي، په وردګو ولایت کې خو اوس لیکوال او شاعران تر شمېره وتلي دي، هغوی هم د یوې فرهنګي ټولنې او خپرونې د جوړېدو په تکل کې دي، په غزني کې هم ګڼ شمېر ځوان لیکوال او شاعران چې پخوا هډو چا تصور هم نشو کولای، راټوکېدلي، اوس یې د سنایي جریدي له لارې ځینې فعالیتونه څرګند ېږي، خو راتلونکي کې ترې د ډېر کار د ترسره کولو اټکل کېدی شي، کابل کې خو بېخي د چا خبره د شاعرانو او لیکوالو ګڼه ګوڼه زیاته شوې ده، د شعر او ادب اداره په هرو پنځلسو ورځو کې غونډه کوي، کله کله خو ټاکلی ځای د لیکوالو لپاره تنګ شي، د یو نوي کتابتون جوړول یې

یو بل فرهنګي کار دی، د ننګرهار هره دره او ولسوالۍ له شاعرانو ډکه ده، داسې ښکاري چې ننګرهار اوس د کوکنارو د ګلونو تر څنګ د شعر او شاعرۍ بوزغلي کرلي دي، له مرکزه نیولی بیا تر سپین غره پورې له هرې ترې د شعر د ګلونو وږمې خورېږي.

که ننګرهار کې اوس څوک قلم راواخلي او پوازې تش د اولسي اولوستو شاعرانو او لیکوالو نومونه ولیکي، نو شمېر به یې تر سلو څه چې ان تر زرو هم واوړي، د ننګرهار د لیکوالو او شاعرانو ځینې هڅې په رسمي خپرونو لکه ننګرهار مجله او ورځپانه کې خپرېږي، خو تر رسمي خپرونو د ځینو لیکوالو شخصي تشبثات څو ځله زیات دي، ددې لیکوالو له خوا ګڼ شمېر اثار پېښور کې خپرېږي او بیا ننګرهار او د هېواد د نورو سیمو لیکوالو ته په وړیا ډول او یا هم د ډېرې کمې بیې په مقابل کې ورکول کېږي، کونړونه هم تر چا شاته پاتې نه دي، د یوې مجلې په خپرولو سره یې خپله فرهنګي مینه زبات کړه، په کونړ کې هم په لسګونوځوان لیکوال او شاعران راټوکېدلي او په خاصه ولوله خپل کلتور ته کار کوي، د اطلاعات او کلتور ادارې هڅې د ستایلو وړ دي چې د یو ښکلي او بډایه کتابتون په جوړولو سره یې د فرهنګیانو تنده ماته کړه، په کونړ کې هم

داسې فرهنګي شازلمي شته چې په خپلو منډو ترړو یې فرهنګي کار ته اوږه ورکړې، تر پېښوره او نورو سیمو پورې منډې ترړې کوي، کتابونه ټولوي او کونړ ته یې رسوي، چې د ځوانو لیکوالو د مطالعې کچه اوچته کړي، په خپله هم ګڼ شمېر لیکنې چاپوي.

له کونړه که ورتېر شو، اخوا ښکلي او شینکي لغمان ته ولاړ شو، هلته نو بېخي د بلبلانو اوازونه دي، په لغمان کې نو د لیکوالو او شاعرانو شمېر دومره زیات دی چې د لغمان ولایت هېڅ اوسېدونکی به نه وي، چې هغه لوستی وي او که نالوستی چې د هغه دې یو یا څو شعرونه له یادو زده نه وي او یا دې له شعر سره اشنا نه وي، یو شاعر له کابله لغمان ته مېلمه تللی و، هغه چې د لغمان ښکلې او شنې درې، ولیدلې چې دالینګار او الیشنګ سیندونه په کې بهېدل، پر غرونو، رغونو او سیمو ټولو یې شین فرش غوړېدلی و، نوده د خندا په ترخ کې وویل«زه اوس پوه شوم چې د لغمان خلک ولې له پوې مخې شاعران دي، دلته خو چې هر څوک راولې شاعر کېږي.» که لغمان د خپلو جغرافیایي حدودو په رڼا کې مطالعه کړو او له لږ جرئت څخه کار واخلو نو سړی ویلای شي، چې د نړۍ په کوم ګوټ کې به داسې شاعر خېزه سیمه پیدا نه شي، لکه لغمان

چې دی. د لغمان ولایت د اطلاعات او کلتور ریاست امکانات د حساب وړ نه دي، خو خپله د لیکوالو فرهنګي هڅې د یادونې وړ دي، ددې فرهنګیانو په مرسته د لغمان ولایت په مهترلام ښار کې یو ښکلی کتابتون جوړ شو او ګڼ شمېر کتابونه ورته راټول شول. په لغمان ولایت کې به یوازې د الینګار ولسوالۍ د بېلګې په توګه یاده کړو: په دې ولسوالۍ کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت دشعر او ادب ادارې په چوکاټ کې یوه فرهنګي ټولنه «الینګار فرهنګي یون» جوړه شوه، چې په یوه کال کې یې د غړو شمېر تر سلو تنو پورې ورسېده او دا لړۍ لا دوام لري. ګڼ شمېر ولسي فرهنګیالو یې هم ملاتړ وکړ او د یوه کال په موده کې یې تر لسو زیاتې لویې او وړې فرهنګي غونډې جوړې کړې. الینګار فرهنګي یون تر اوسه یو مرکزي کتابتون هم جوړ کړی، چې ګڼ شمېر علمي، هنري، ادبي اثار په کې دمطالعې لپاره اېښودل شوي دي. له لغمان نه که ورتېر شو او بیا د ملالې د ټپو سیمې (کندهار) ته لاړ شو، نو هلته هم نوې فرهنګي غوټۍ په راټوکېدو دي. په کندهار کې که څه هم د سیاسي بریاوو په انډول یې فرهنګي بریاوې لږ ښکاري، خو بیا هم په وروستیو وختونو کې فرهنګي کارونه په ګړندي ډول پرمخ روان دي. په کندهار کې د اطلاعاتو او کلتور

رياست هڅې د زياتې ستاينې وړ دي.

دوی د کندهار د ښکلې مجلې او همدارنګه د خلافت مجلې او د طلوع افغان جريدې دچاپ له لارې په کندهار کې فرهنګي خلا ډکه کړې، خو د کندهار د عظمت له پلوه دا کار پوره نه برېښي، خو کله چې موږ په کندهار کې د اوسنيو ګڼشمېر ځوانو شاعرانو او ليکوالو د شمېر زياتون ته ګورو، نو دا هيله مو زړه کې رازرغونېږي چې که خدای(ج) کول د کندهار فرهنګي عظمت به هم ان شاالله دهغه سياسي عظمت ته ورسېږي. په کندهار کې د ځينو ځوانو شاعرانو ملي او اسلامي ولولې او فکري استعداد سړي ته دا هيله پيدا کوي، چې کندهار به بيا دملي ژبې ملي دربار جوړېږي او د بېرې پتې خزانې به پکې راڅرګندېږي.

له کندهار لرې په هرات کې چې له لسګونو افغان قبيلو يې خپله ژبه هېره کړې ده، دادی يو ځل بيا دفکري او ژبنۍ تداعۍ په حال کې دي او د خپل هويت د لاسته راوړلو په لټه کې دي، دهرات د اطلاعاتو او کلتور رياست، ديوې خپرونې له لارې خپل فرهنګي فعاليت څرګندوي او له هغو ليکوالو او شاعرانو څخه چې اثار چاپوي، هيله کړې چې دوی ته خپل اثار ولېږي چې په خپل فرهنګي کار کې ورڅخه ګټه واخلي.

د بلخ ولايت چې په وروستيو دوو کلونو کې د خونړيو پېښو شاهد و او په زرګونو هېوادمينو افغانانو يې دښتې په خپلو وينو رنګينې کړې او دغه په ګټلو سره يې هېواد له تجزيې وژغوره، هلته هم دفرهنګي کار هيلې راټوکېدلي دي. په مزارشريف کې پوهنتون شروع دی او د نورو فرهنګي کارونو لپاره هڅې روانې دي. د بلخ ولايت يوه فرهنګي چارواکي په کابل کې له فرهنګيانو سره وويل: په يوه مناسب وخت کې به د امو درياب پرغاړه دهېواد له بېلابېلو سيمو څخه ګڼ شمېر شاعران او ليکوال رابولو او د هېواد د تجزيې د مخنيوي په وياړ او د ملي يووالي د تامين په مناسبت به داسې لويه او ستره مشاعره جوړوو چې تراوسه پورې د افغانستان په تاريخ کې چا نه وي جوړه کړې او دا به دهېواد د يووالي په وياړ د يوه فرهنګي يادګار په توګه پاتې شي.

د بلخ په بل ګاونډي ولايت کندوز کې هم د فرهنګي کار ځرکونه لګېدلي، هلته هم ګڼ شمېر شاعران راټوکېدلي او په دې وروستيو وختو کې يې د يوې مشاعرې په ترڅ کې خپل شتوالی ثابت کړ او چارواکو هم هغوی په مانيزو او مادي لورېينو ونازول. دغه راز د هېواد په ځينو نورو سيمو کې هم دې ته ورته فرهنګي فعاليتونه ترسره شوي ، چې مونږ دا پورتني

فعالیتونه یوازې د څرګندو بېلګو په توګه یاد کړل. د یادونې وړ ده چې اکثره پورتني فعالیتونه د اطلاعاتو او کلتور وزارت د شعر او ادب د ادارې په چوکاټ کې چې پر فرهنګي کار او هڅو کلک ټینګار کوي ترسره شوي، دوی فکر کوي چې په دې ډول به یو انتظام منځته راشي او د انارشۍ مخه به ونیول شي، د اطلاعاتو او کلتور مسوولین وایي چې موږ د ازاد فرهنګي کار او فرهنګي ټولنو مخالف نه یو، خو د دې خطر احساس شته چې یو څوک دې لومړی ازاد فرهنګي کار پیل کړي او یا دې ټولنه جوړه کړي، خو وروسته دې بیا دا فرهنګي ټولنه پر سیاسي ټولنه بدله کړي او هېواد ته بیا یو سردرد جوړ کړي، لکه چې مخکې هم داسې شوي دي. دوی وایي چې هر څوک غواړي فرهنګي کار وکړي نو رادې شي د اطلاعاتو او کلتور وزارت د ادارو په چوکاټ کې دې کار وکړي، او یا دې په رسمي ډول ځان د اطلاعات او کلتور وزارت سره ثبت کړي او کار دې وکړي، دوی وایي هر هغه فرهنګي کار چې د اسلام او محمدي شریعت او د افغانستان ملي ګټو ضد نه وي پر هغه هېڅ ډول بندیز نه شته، خو ځینې ازاد فرهنګیان بیا دا ډول فکر کوي او وایي طالبان له شرعي اصولو او احکامو نه یو خاص تعبیر لري او نور خلک بل ډول دي، فرهنګي کار یوازې د یو تنظیم او یا

حکومت مسولیت نه دی، بلکې د ټول ولس ګډ کار دی، نو دا څه جبري مسله نه ده، چې حتمي دې د یو مثبت فرهنګي کار لپاره سړی یو ځل د دولت ټولې دروازې وټکوي، له هغو دې اجازه واخلي او بیا دې کار وکړي، دوی استدلال کوي چې په دولتونو یا حکومتونو کې زیاته بېروکراسي موجوده وي، څو چې له یوې شعبې نه بلې شعبې ته او له بلې نه بلې ته یو کار خلاصوې نو په دې کې به وربانـدې میاشتې تېرې وي، که حکومتونو ټول مشکلات خپله حلولای شول، نوحل کړي به یې وو، بیا خو د ولس کار او ازادو فرهنګي هڅو ته هېڅ اړتیا نه پیدا کېدله، که په وروستیو څو کلونو کې دولتي فرهنګي هڅې له شخصي او ازادو فرهنګي هڅو سره پرتله کړو، نو ریښتیا هم چې د ازادو فرهنګي هڅو تله ډېره درنه خېږي.

دلته بیا دا پوښتنه را ولاړېږي چې ایا ټولې ازادې فرهنګي هڅې زموږ د هېواد په ګټه دي او که نه د ازادۍ په نامه یې د ښکېلاک او زبېښناک پټ مرموز زهر هم زموږ د ولس ذهن ته تېر کړي دي؟ دلته باید سړی ووایي چې ددې دواړو احتمال او شواهد شته.

اوسني واکمن استدلال کوي، زموږ ټولنه تر یوه اوږده ناتار وروسته د فکري، سیاسي، ملي یووالي او ثبات پر لور روانه ده

او په دې نازک پېر کې هره نامطلوبه فرهنګي هڅه ډېر زيات زيان پېښولای شي، که سړی پورتنيو دواړو دلايلو ته انصافاً نظر وکړي، نو دواړه دلايل پر ځای دي، خو خبره داده چې څنګه به دا ستونزه حلېږي، او څنګه به دواړه لوري ګوزارې ته کېني؟ چې داسې يو کار وشي چې نه سيخ وسوځي او نه کباب. اټکل کېږي چې همداسې يوه لاره به پيدا شي، د روان کال د غويي په مياشت کې د اطلاعاتو او کلتود وزارت د وزير امير خان متقي په نوښت په کابل ښار کې د هېواد ګڼ شمېر ليکوالو، شاعرانو او د فرهنګي برخې د پوهانو په ګډون يوه غونډه جوړه شوې وه، په غونډه کې ښاغلي امير خان متقي د اسلامي امارت پرکړيو کارونو او ستونزو رڼا واچوله او له ليکوالو او فرهنګيانو نه يې وغوښتل چې د کارونو په ښه والي او د ستونزو په حل کې له اسلامي امارت سره مرسته وکړي، وروسته بيا بېلابېلو ليکوالو او پوهانو نظر څرګند کړ او ځينو په ښکاره ډول د اسلامي امارت د فرهنګي کارونو پر نيمګړتياوو انتقاد وکړ او د هغو د حل لارې يې په ګوته کړې او ځينو بيا د همکارۍ ژمنه وکړه، د غونډې فضا ډېره صميمي او ازاده وه، هر چا خپل انتقاد او نظر څرګندولای شو، له دې غونډې څخه داسې پايله اخيستل کېږي چې اوسني واکمن هم ورو ورو ديموکراسۍ پر

لوري درومي، کومې خبرې چې په دې غونډه کې وشوې، يو کال وړاندې يې کېدل امکان نه درلود او همداسې نوره هيله هم کېدی شي، چې واکمن به نور هم انتقاد او نيوکې ته تيار شي، خو دا هم په دې مانا نه ده چې هر څوک به انتقاد کوي او ټول مسوليت به حکومت ته راجع وي، بلکې اصلي خبره دا ده چې څوک د انتقاد وړ وي هغو ته بايد د نيوکې ګوته ونيول شي، که په ټوليز ډول خپلې خبرې راټولې کړو، نو سړی ويلای شي چې د واکمنو او ازادو فرهنګيانو ترمنځ د تفاهم او همکارۍ روحيه ورځ پر ورځ پياوړې کېږي او دا اوسنی مثبت فرهنګي خوځون چې په هېواد کې روان دی د دواړو د کړي فرهنګي کار ثمر بلل کېدی شي، که د هېواد له بهر څخه هېواد ته ګڼ شمېر علمي او ادبي کتابونه نه وای ورغلي او هلته په ګڼو کتابتونونو کې نه وای ايښودل شوي اويا په انفرادي ډول د ليکوالو اوشاعرانو لاسته نه وای ورغلي او يا هم په دې کې واکمنو همکاري نه وای کړې، دا اوسني فرهنګي يون به دومره ګړندی او بريمن نه وای.

د هېواد د نورو فرهنګي بريو په هيله

په درناوي

اداره

«چغې مه وهئ کار وکړئ!»

تېره میاشت د هېواد ځو تنو ځوانو لیکوالو د افغانستان د اسلامي امارت د فرهنګي چارو له یو تن جګپوړي چارواکي سره وکتل او د هېواد د اوسني فرهنګي بهیر ستونزو، بریاوو او تګلارو په باب یې ورسره خبرې وکړې.

د کتنې په بهیر کې د بحث ډېره برخه د اسلامي امارت او د ازادو فرهنګیانو د فرهنګي تګلارو او چلند په باب متمرکزه وه، لیکوالو دا خبره څرګندوله چې پر فرهنګي کار ډول ډول بندیزونه د فرهنګي یون او پرمختګ مخه نیسي او د استعدادونو غوړېدو ته لاره چاره نه برابرېږي، د اسلامي امارت مسول فرهنګي چارواکي ویل چې په هره ټولنه او هېواد کې د هر کار لپاره ټاکلي قوانین موجود وي، د هغو درناوی او منل د ټولو وګړو دنده او مسولیت ګڼل کېږي، موږ د چا د فرهنګي کار مخالف نه یو، بلکې دا زموږ مسولیت دی، چې فرهنګیان تشویق او وهڅوو چې خپل اسلامي او ملي فرهنګ ته کار وکړي، خوموږ له ځینو فرهنګیانو ګیله لرو اودا ګیله دانتقاد تر بریده ده اوکېدی شي چې خبره د هغو د کار او چلند د بندیز تر پولې هم ورسېږي.

اصلي خبره دا ده، چې ځینې کسان د دې پر ځای چې کار وکړي

چغې وهي، نور راوپاروي، خپل محکومیت او مظلویت څرګندوي او د تېرو شویو نارواوو څرګندونه کوي، فرهنګي چاوراکي زیاته کړه: «په دې چغو او نارو نه فرهنګي کار کېږي، نه پخواني ټپونه درملېږي او نه هم مړي په ژړا باندې ژوندي کېږي، بلکې مقابل لوری او نور هم راپارېږي او په پای کې د ذهني کړکېچ تر څنګ خبره آن فزیکي ټکر ته سره ور رسېږي» د اسلامي امارت د چاروکي نغوته هغو پښتنو لیکوالو ته وه چې د کار پر ځای یې چغې او فریادونه ډېر دي. چاروکي وویل: «د اسلامي امارت د پالیسۍ له مخې د افغانستان ټول قومونه سره ورونه دي او د خپل خومره والي له پلوه د هېواد د برخلیک په ټاکلو کې حق لري، اسلامي امارت غواړي د ټولو کلتور ته وده ورکړي، نه یو خاص قوم او د هغه کلتور ته.

موږ هېڅ ته اجازه نه ورکوو چې د ژبې، قوم او سیمې په نوم تحرکاتو، لمسونو او کینو ته لمنې ووهي، خو ځینې پښتانه لیکوال ددې پر ځای چې خپلې ژبې او کلتور ته کار وکړي، نورو ته بد رد وایي او د کار پر ځای خپله ژبه او خپل قوم وړاندې کوي، وګورئ په افغانستان کې نور قومونه هم شته هېڅ هم د خپلې ژبې او قوم نوم نه دی اخیستی، چې زما داسې غیرتي ژبه ده او زما داسې توریالی قوم دی، بلکې غلي دي؛ خپل کلتوري کار کوي خو یو شمېر پښتنو لیکوالو د پښتو ژبې او پښتني کلتور شعار دومره ببرغي کړی چې د فرهنګي کار پر ځای نورې ستونزې ترې را ولاړېږي او آن قومي

تفرقه ورڅخه راپیدا کېږي، اسلامي امارت قومي تفرقه نه شي زغملای، بلکې د افغانستان ملي یووالي او د ټولو قومونو ورورۍ زموږ موخه ده.» د اسلامي امارت فرهنګي چارواکي دا هم وویل: «زما دا خبره د هېواد د اکثریت له ژبې او کلتور سره د بې تفاوتۍ په مانا نه ده، زه هم په سینه کې د زړه په نوم د غوښې یوه ټوټه لرم، دا څه بې حسه ټوټه نه ده، هرڅه احساسولای او درک کولای شي، خو پښتنو لیکوالو نه دومره هیله لرم چې ښه به وي د چغو پر ځای کار وکړي، د تشو نارو سورو له کبله به ډېر څه له لاسه ورکړئ، خو هېڅ به تر لاسه نه کړئ اخر په چغو خو کار نه کېږي.» د اسلامي امارت له فرهنګي چارواکي سره د ځوتنو لیکوالو خبرې ډېرې اوږدې وې، په ځینو برخو کې د لیکوالو له خوا د اسلامي امارت پر فرهنګي پالیسۍ ځینې نیوکې هم وشوې خو پر دې خبره ټول موافق وو، چې «چغې مه وهئ کار وکړئ!»

اوس نو ټولو هغو پښتنو فرهنګیانو ته چې د فرهنګي کار او ولولو تر منځ یې پوره انډول نه شته، یانې د ولولو برخه یې درنه برېښي دا خبره راجع کېږي چې دوی هم باید د خپل کار په کړنلاره کې بدلون راولي، د فرهنګي چارواکي دا خبره له ځان سره وارزوئ چې «چغې مه وهئ کار وکړئ!».

په درنښت

د ډېرو فرهنګي کارونو د سرته رسولو په هیله

د هیلې اداره

د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟

له هغې ورځې چې په افغانستان کې روانه غمیزه پیل شوې، نو ورسره د خلکو د ځاني او ډله ییز لېږد لړۍ هم پیل شوې ده، هر واکمن او د هغه ډلې په خپلو مخالفینو پسې اورلړوني را اخیستي او د غم په تناره کې الوهی کړي دي، څوک چې له دې چپاوه ژوندي پاتې شوي، نو د کډوالۍ لمن یې نیولې ده.
د کډوالو په ډله کې ګڼ شمېر روڼ اندي او تحصیل کړي افغانان هم وو، د وخت په تېرېدو سره د افغانستان دننه جګړې خپل هغه لومړي ارزښتونه له لاسه ورکړل، د جګړې معیارونه او ارزښتونه بدل شول، ځکه خو له افغانانو او ان تحصیل کړو افرادو څخه لاره ورکه شوه او هغه هیله یې په زړه کې مړاوې او وچه شوه چې د پردیو یرغلګرو تر ماتې وروسته به خپل هېواد ته ستنېږي، د روسي یرغلګرو تر ماتې او وتلو وروسته غمیزه نوره هم اوږده شوه، د تحصیل کړي قشر د لېږد لړۍ نوره هم وغزېده اوتر ننه دوام لري.
پېښور له افغانستانه د راوتونکو تحصیل کړو اشخاصو

لومړی دمه ځای دی. لومړی دلته د کار په لټه کې شي اوبیا نورو هېوادو ته د تللو لارې چارې برابرې کړي، په همدې ډول په لسګونو زره تحصیل کړي افغانان د نړۍ په ګوټ ګوټ کې خواره شول، اوس هم داسې اوونۍ به نه وي، چې د روڼ اندو افغانانو یوه ډله دې بهر ته ولاړه نه شي، دې لړۍ هغه نور تحصیل کړي افغانان هم وارخطا کړي چې په پېښور کې اوسېږي او یا لاتر اوسه په هېواد کې دننه پاتې دي.

د ټولو تحصیل کړو اشخاصو پر ذهن د هېواد د راتلونکي په باب د نهیلۍ او بې باورۍ یوه توره پرده پرته ده او د یو سیلاب په شان بهرنیو هېوادونو ته روان دي، که چېرې دا لړۍ همداسې دوام ولري، نو په راتلونکو څو کلونو کې به د هېواد په کچه د لوړو زده کړو لرونکو شمېره خورا کمه شي او د یو ولایت فني او مسلکي پرسونل به هم پوره نه کړای شي، د هېواد د اوسنیو تحصیلي موسسو ظرفیت هم دومره نه دی چې هېواد ته د اړتیا وړ علمي کدرونه وړاندې کړي او اوس هم که څوک له پوهنتونه فارغېږي نو بهر ته د تلو نیت ضرور ورسره وي.

دا چې بهرنیو هېوادو ته تللي افغانان په تېره بیا د لوړو زده کړو خاوندان به راتلونکي کې د افغانستان لپاره په ګټه وي که په زیان؟ دابېل بحث دی، خو د اوس لپاره دومره ویلای شو

چې دا د هېواد لپاره يو درونډ زيان دی او ستره تشه(خلا) يې را منځته کړې ده، د دې خلا د ډکولو لپاره څه هيلې او اميدونه هم شته، سره له دې چې د افغانستان اسلامي امارت دهېواد د پوهنتونو دبيا رغونې لپاره څه هڅې کړې دي، د اکثرو پوهنتونو ليليې يې فعالې کړې او د پخوا په شان يې نارينه محصلينو ته د زده کړې يو لړ اسانتياوې برابرې کړې، خوبيا هم ډېر مزل لا په مخ کې پاتې دی، د لوړو زده کړو وزير څو ځله بهرنيو هېوادونو ته سفرونه وکړل او د هغو په ترڅ کې يې له تحصيل کړو افغانانو او د پوهنتونو له استادانو نه وغوښتل چې بېرته خپل هېواد ته راستانه شي، د هېواد خدمت او د نوي پښت په روزنه کې برخه وخلي.

خو تر اوسه پورې په عملي ډول دغو تحصيل کړو افغانانو کومه ډله هېواد ته ستنه نه شوه، لامل يې دا و چې د اسلامي امارت د پاليسۍ او د دې ډول اشخاصو د ذهني چاپيريال تر منځ ډېر زيات واټن و او دوی دواړو ته د يو بل شرايط، امکانات، بنديزونه او ازادۍ د منلو وړ نه برېښېدل، نو ځکه خو يې تر اوسه کومه عملي پايله نه ده څرګنده شوې.

د اسلامي امارت دا پاليسي د قدر وړ ده، چې په بهر کې مېشت تحصيل کړي افغانان بېرته هېواد ته ستنېدنې ته

وهڅوي، خو دا هڅونه يوازې د يوې بې ځواکه غوښتنې او توصيې مانا لري، ښه به دا وي کوم څه چې د اسلامي امارت په واک کې دي له هغو نه ګټه واخلي چې د نورو مسلکي کدرونو د فرار مخه ونيسي.

د طالبانو د اسلامي تحريک تر بري وروسته هم، دا لړۍ تمه شوې نه ده، اوس چې هم اکثره تحصيل کړي اشخاص بهر ته ځي، نو د کيس منلو اصلي موضوع يې د اسلامي امارت له پاليسيو سره مخالفت، په افغانستان کې د تحصيل کړي قشر د مسلکي حيثيت بې ارزښتي او د هغوی ژوند ته د خطرونو او ګواښ پېښېدنه وي.

د اسلامي امارت له چارواکو نه د ځينو دردمنو روڼ اندو هيله دا ده چې په اوس وخت کې د هغو تحصيل کړو افغانانو غم وخوري، چې د دوی تولله پاليسي يې منلې او اوس هم د دهېواد د خدمت لپاره پر کار بوخت دي،د دوی لپاره دې اسانتياوې برابرې کړي،چې دا يې له لاسه ونه وځي، تحصيل کړي افغانان چې بهر ته تللي، هغوی د هوايي مرغانو په شان دي چې د دوی له لاسه الوتلي دي، هېواد او خپلو ځالو ته يې بېرته راتګ په خپله خوښه دی، نه د اسلامي امارت په غوښتنه.

هېواد ته د ټولو افغانانو دبېرته راتګ په هيله

د هيلې اداره

شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!

شلمه پېړۍ د افغانانو لپاره د لویو بدمرغیو او لویو ویاړونو پېړۍ وه، د شلمې پېړۍ په سر کې افغانانو ستره زور واکه انګریزي دکتاتوري ړنګه کړه او د همدې پېړۍ په پای کې یې د روسیې کمونیستې امپراتوري د تاریخ کندې ته ټېل وهله. د دې امپراتوریو ړنګول او پرځول څه اسان کارنه و، په ملیونونو افغانانو ورسره خپل سرونه په تله کې کېښودل، د لومړۍ ښکېلاکیزې امپراتورۍ د ړنګولو بشري بیه د دویمې هغې په انډول کمه وه، خو د ټولنې ذهني تخریب یې تر اوسه محسوسېږي، د سرې امپراتورۍ د ړنګولو لپاره یو نیم ملیون افغانانو خپل سرونه نذرانه کړل، یو نیم ملیونه معلول او شپږ ملیونه بې کوره او مهاجر شول، د شل کلنې جګړې په ترڅ کې د جګړې ټولو غاړو پر جګړې دومره پیسې ولګولې، چې تر جنګ د مخه د هېواد د عادي بودیجې په انډول د (۸۰۰) کلونو بودجه جوړوي، د ټولنې له هرو پنځو تنو څخه یو تن شهید او معلول شو، په هر کیلو متر مربع کې دافغانانو اټکل (۷۰) لېتره وینه توی شوه، په دې ډول ټول هېواد په وینو رنګ شو.

د انګریزي امپراتورۍ د ړنګولو غچ د لومړۍ سقاوي په

راوستو کې په ډاګه شو او د روسيې امپراتورۍ د پرځونې غچ په دويمې سقاوۍ کې راڅرګند شو، دواړه څله کابل او ټول هېواد له سراسري انارشۍ سره مخامخ شو.

د شلمې په پېړۍ په دويمه لسيزه کې په افغانستان کې د عصري ښوونې او روزنې بهير پيل او د همدې پېړۍ په وروستۍ لسيزه کې په شا وتمبول شو.

دهمدې پېړۍ په بهير کې د افغانانو د قربانيو له کبله له انګريزي ښکېلاک نه ګڼ شمېر هېوادونه خپلواک او دشوروي روسيې له زنځيره (۱۴) هېوادونه بېل شول، همدارنګه پنځلسو نورو کمونيستي هېوادونو ازادې نړۍ ته مخه کړه، د افغانانو د مبارزې له کبله د برلين ډبرين دېوال ونړېد خو د سياسي بېکفايتۍ له کبله د ډيورنډ سياسي دېوال د يو ډبرين دېوال بڼه ونيوله.

په ټوليز ډول افغانانو د دې پېړۍ (۲) لسيزې په نسبي سولې او ثبات کې تېرې کړې، خو تقريباً څلور لسيزې يې په لويو درنو جګړو او نا امنه حالاتو کې ژوند وکړ.

په پښتو او دري ژبو د اټکل له مخې (۲۵-۳۵) زره عنوانه کتابونه چاپ شول، (۲۰) کاله راډيويي او (۱۴) کاله ټلويزيوني خپرونې وشوې، د افغانانو ښاري ټولنه له نړيوال تمدن سره

اشنا او ان رووړدي شوه.

د همدې پېړۍ په بهير کې تر (۲۰۰) څخه زياتې لويې او وړې فابريکې، دستګاوې او کارځايونه جوړ چې اکثره يې بېرته تباه شول.

په هرو سلو تنو کې د ټولنې د لوستي قشر سلنه تر (۱۰) تنو پورې لوړه شوه، خو په وروستيو کلونو کې اټکل دوو فيصدو ته راټيټه شوه، د ټولنې علمي کدرونو ډېره زياته برخه تر هېواده بهر ووتله، د مادي او تاريخي شتمنيو په لړ کې د افغانستان ملي موزيم د (۷۳) کلن ژوند او يو لک اثارو په لرلو سره تباه شو، د ملي شتمنۍ (۴۲) ټنه سره زر لوټ شول او په سلګونو تاريخي ودانۍ تباه شوې.

په ټوليز ډول شلمه پېړۍ زموږ د ملت لپاره د سترو بدمرغيو او دوو سترو وياړونو پېړۍ وه، چې د سترو وياړونو ګټلو لپاره افغانان دل خو اکثره نړيوال پرې سوکاله شول، په علمي ډګر کې افغانانو نه خپل ځان او نه هم نړۍ ته څه ورکړای شول، يوازې په سياسي تاريخ کې يې دوه ستر نړيوال وياړونه(د دوو نړۍ خورو امپراتوريو ړنګول) وګټل چې د نړۍ په تاريخ کې يې ځان ته د وياړونو يوه زرينه صفحه پرانيسته، داسې ښکاري چې په (۲۱) پېړۍ کې بوازې نه په تاريخي وياړونو ژوند کېږي او نه په

بشپړو اخلاقي او عقیده ییپ معیارونو؛ (۲۱)مه پېړۍ به د علم او تخنیک او مادیاتو پېړۍ وي، څوک چې دا ونه لري د اخلاقو او ویاړونو پېټې به یې پر سر او د خاورو پر ډېرۍ به ناست او له نورې نړۍ نه به تجرید وي، داسې ښکاري چې افغانان ۲۱مې پېړۍ ته کومه پوهنیزه ډالۍ نه لري، ېوازې له ۹۸فیصده نالوستي قشر، خپلو سترو تاریخي، عقیده یي او اخلاقي ویاړونو او د نالوستۍ او اقتصادي ستونزو له درنو پېټو سره ۲۱مې پېړۍ ته داخلېږي، داسې ښکاري چې د دې پېړۍ په پیل کې به یو ځل بیا زموږ هېواد له یو ستر ښکېلاک (امریکایي ښکېلاک) سره مقابلې ته وځي او ټول جهان به یې ننداري ته حیران ولاړ وي، خدای خبر چې بیا به خپل ژوند بایلي او نور به سوکالوي، که څنګه؟

که په (۲۱)مه پېړۍ کې د نړۍ جلبل او د افغانانو اسکېرلي ژوند ته سرې وګوري، نو د ارزونې تله به یې د افراط او تفریط حالت ته ورسېږي، خو کله کله داسې هم وي چې:

«خرقه پوه شو په خرقه کې دی موندلی- هغه حظ چې په دنیا یې دنیادار کا»

افغانان به د پخوا په شان په دې پېړۍ کې هم، یو ځل بیا د هغه ذات پر مینې او لورېینې تکیه وکړي، چې خپل سرونه او زړونه یې د هغه لپاره نذرانه کړي او د خپل نیکه په شان «د

خوشال خان خټک تکیه پر ذوالجلال ده» دوی به هم پر ذوالجلال ډډه ولګوي.

موږ په دې هیله شلمې پېړۍ ته مخه ښه وایو چې د شلمې پېړۍ بدمرغې پېښې زموږ په هېواد کې بیا تکرار نه شي او ۲۱مه پېړۍ زموږ د هېواد او خلکو لپاره د سولې، نېکمرغۍ او پرمختګ پېړۍ وي.

د همداسې هیلې د پوره کېدو په هیله.

د هیلې داره

د مسلك له خاوندانو

يوه هيله

کله کله چې له ځينو افغانانو سره د خپل سوي لوي هېواد د بيا رغونې او درملونې سوچ او اند پيدا کېږي، نو دا پوښتنې هم ورسره راولاړېږي، چې څه ډول، چېرې او پر کوم وخت خپل هېواد ته خدمت وکړي او د هغه په بيا رغونه کې برخه واخلي؟
ځينې کسان چې کارونو ته يې ذهن جوړ کړی وي، د عملي امکان لاره ترې ورکه وي، ځينې چې امکان لري، مينه او هېواد پالنه يې ډېر اورني نه وي، ځينې بيا سياسي حالات پلمه کړي، ځينو ته جګړه دېوال شي، ځينو ته ددغې يا هغې ډلې يا واکمن واک او سليقه او ځينو ته هم نورې نورې پلمې. همدغه ټول لاملونه ددې سبب شوي، چې ټول افغانان که تر هېواد دننه دي که بهر، په پوره ډول د هېواد دخدمت پر چارو بوخت شوي نه دي.
دا منو چې په هېواد کې سياسي جګړيز کړکېچ لاپا يته رسېدلی نه دی، ځينې به له سياسي واکمنو سره وران

وي او لـه ځينـو سـره بـه سياسـي واكمـن، ذهنـي او ذوقـي ازادي محـدوده لاځـه چې ترلـې بـه وي، کـار بـه د کـار سـړي تـه نـه وي سـپارل شـوی او پـه لسـګونو نـورې سـتونزې بـه هـم وي، خـو دې ټولو سره سره هېـواد لـه هېوادوالـو څخـه د خدمت هيلـه لـري او ستونزو سره مقابلـه کـول پـه کـار دي. کـه مـوږ دې تـه کېنـو چـې لومړی دې ستونزې حل شي بيا به کار پيل کړو، نو دا خو هم يـو تصور دی؛ ستونزې خو هم په خپله نه اوارېږي، دهغو اوارول هم کار غواړي. ښه به داوي چې موږ د يوعملي کار پر تيـوری غـور وکـړو، هغـه دا چـې ځـان حـالاتو تـه تسـليم نـه کـړو، نـه وخـت تـه انتظار وباسو او نه د واکمنو سياسي چلند پورې خپل کار وتړو. هر څوک چې د هر مسلک خاوند وي که پـه همغـه خپـل مسـلک کې لږه هڅه هم وکړي، نو په ټوليز ډول به هېواد ته زيات خدمت سبب شوي وي. د بېلګې په توګه، د يوه ليکـوال دنده دا ده چې يو اثر وليکي او بيا يې چاپ او هېوادوالو تـه يـې ورسـوي. د يـو انجنير دنده داده چې عمراني کارونه وکړي، د ډاکتـر دنـده دادة چې روغتيايي چارې سمبال کړي او ويـې پـالي. د تېـر دوه لسـيز نـاورين پـه بهيـر کـې د هېـواد ګـڼ شـمېر مسـلکي اشـخاص لـه هېواده ووتل او ځيني يې اوس په يو شمېر پانګوالو هېوادو کې ژوند کوي. د افغانستان هېڅ داسې سيمه به نه وي چې لـه هغـې

څخه دي ډاکتر، انجنير، ليکوال او د کوم بل مسلک خاوند بهرنيو هېوادو ه نه وي مهاجر شوي. ددې کسانو اقتصادي ژوند اوس د هغو کسانو په انډول ډېر ښه دی چې په خپل هېواد کې اوسېږي.

اوس نو که د هرې سيمې (د يوې ولسوالۍ انډول) څو تنه په کوم بهرني پانګوال هېواد کې ژوند وکړي، نو دوی کولای شي دخپلې سيمې لپاره د يو روغتيايي يا ټولنيز مرکز د جوړېدو او کار لګښت برابر کړي. د بېلګې په توګه د هېواد هغه ډاکتران چې بهرنيو هېوادو ته تللي دي، کولای شي له هغو ډاکترانو سره چې په افغانستان کې اوسېږي، د طبي اړتياوو، درملو، وسايلو، لابراتوارونو، کتابونو، د طبي اثارو په چاپ، د تجربې په لېږد او يو څه مالي برخه کې مرسته وکړي، که چېرې دا کار تر سره شي، نو پوره باور دی چې د افغانستان د طبي اړتياوو يوه درنه برخه به پوره شي، د انجنيرانو برخه هم همداسې محاسبه کېدلای شي.

يو څو عملي بېلګې به هم وړاندې کړو: ښاغلی ډاکټر عبدالوکيل د افغانستان د کرنې يو لوی متخصص دی، ده په خپلو شخصي هلو ځلو د هېواد دکرنې په برخه کې دومره باغونه جوړ کړي او دومره خدمتونه يې کړي دي، چې آن د

دولتي خدمتونو انډول دي. دغه راز ښاغلي ډاکټر عبدالولي وردګ له خپلو څو تنو نورو ملګرو سره د (وفا) موسسې په جوړولو سره وکړای شول په وردګو کې د چک برېښناکوټ ترمیم او په ځینو سیمو کې د اوبو لګولو سیستمونه بیا جوړ کړي.

همدغه ښاغلي د کابل پوهنتون مرکزي لیلیې ته برېښنا راوسته چې هره شپه پرې د (۲۸۰۰) تنه محصلینو خونې رڼا کېږي.

د افغانستان دکلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنګ د ودې او پراختیا ټولنه چې دواړه په جرمني کې د ځینو افغان لیکوالو په مندهو تررو جوړې شوي، د دوو کلونو په ترخ کې یې شل عنوانه علمي، ادبي، تاریخي کتابونه چاپ کړي او ګڼ شمېر یې په هېواد کې علمي مرکزونو او لیکوالو ته په وړیا ډول ورکړي دي.

داسې په لسګونو نورې بېلګې هم شته چې یوه بېلګه یې هم همدا (هیله) مجله ده، چې د یوه افغان لیکوال (عبدالمالک بېکسیار) په مټ دا دی ۱۷ مه ګڼه یې خپرېږي او د هېواد د مطبوعاتو په تاریخ کې یې ځانته جلا پاڼه پرانیستې ده.

که پورتنۍ بېلګې په پام کې ونیسو، نو سړي ته دا هیله

پیداکېږي، چې افغانان په تېره د مسلک خاوندان که په خپله حرکت وکړي، نو خدای(ج) پاک په کې زیات برکت اچوي، پورتنیو کسانو چې کوم خدمتونه او کارونه کړي دي، په همدومره وخت کې دولتونو هم نه دي کړي، نو که دوی دې ته فکر کړی وای چې اول باید شرایط برابر شي او بیا کار پیل کړي، نو دا دومره لاسته راوړنې به یې نه درلودې. افغانان په تېره بیا د مسلک خاوندان هر یو که په خپل مسلک کې خدمت ته ملا وتړي او مسلک د سیاست تابع او مربوط نه کړي، نو باور دی چې ډېر کار به وشي، زموږ هیله هم دا ده چې راځئ سیاستونه یوې خواته کړو، مسلکونه مخکې کړو، له ستونزو نه ونه ډار شو او ځان ته د ((شرایطو)) په نوم ذهني او رواني ستونزې جوړې نه کړو، بلکې په هر ډول شرایطو کې کار ته ودانګو، د زمانې له سختیو سره ډغره ووهو، وخت له لاسه ور نه کړو، ځکه چې ((وخت لکه سره زر دي)) او چاته انتظار نه باسي.

په درناوي

هېواد ته د مسلکي خدمتونو

د سرته رسولو په هیله

هیله درې کلنه شوه

یو درې کلن مزل او د کلونو واټن
اغــزنــې لارې او ګـلـورینې بریاوې

دهمدې ګڼې په خپرېدو سره د هیلې مجلې دعمر درېیم پسرلی پوره شو. تېر درې کلونه لکه ځنګه چې د هېواد په سیاسي، ټولنیز او فرهنګي ژوندانه کې تاوده او تاوجن کلونه وو، دهیلې مجلې لپاره هم د ازمون، هڅون او پرمختیون کلونه وو. په دې تېرو (۱۰۹۸) ورځو کې د هیلې هیله والو چلوونکو یوه ورځ هم بې تفاوته او ارامه تېره نه کړه او شپه ورځ یې د هیلې پاڼو د ځلا او ښکلا لپاره منډې ترړې وکړې. په دې موده کې په ټولیز ډول (۳۵۰) تنو بېلابېلو لیکوالو د هیلې په پاڼو کې د خپل اند، هیلې او خیال ستورې وځلول او اټکل (۵۰۰) تنو نورو د خپلو لیکونو، نظرونو او وړاندیزونو له لارې د هیلې لاره مستقیمه کړه.

د خوښۍ خبره داده چې د هیلې بنسټوالو هیله والو چې د هیلې د خپرولو لپاره کومه موخه ټاکلې وه، هیلې دهمغې نښې

منځ وويشت؛ هېواد پالنه، ملتپالنه، ژبپالنه او انسانپالنه چې د هېواد د شل کلن ناورين په بهير کې د رالېږل شويو او بيا سره ښکېل شويو ايډيالوژيو له خوا تر ګواښ، بريد او ستم لاندې وه، هيلې ورته يو ځل بيا د خپل کړېدلي ولس پام راواړوه او هغه يې د خپلې ټولنې د درملونې يوه ښه نسخه وبلله. هيلې د خپلو (۱۸) ګڼو او (۱۲۰۰۰) ټوکو ټوليز شمېر په واسطه د لسګونو زرو هېوادوالو ذهنونه روښانه کړل او هغوی يې له خپلې ملي مېنې او مينې سره لاپيوند او روږدي کړل. تر خپله وسه يې د هېواد پېښې د واقعيت او حقيقت په هنداره کې لوستونکو ته څرګندې کړې.

هيلې د يوې ربښتينې، ازادې، خپلواکې او ناپېيلې خپرونې په توګه خپل رسالت لکه څنګه چې لازم و ترسره کړ، پر هېواد واکمن سياسي او ذهني چاپېريال سره يې داسې ځان اعيار کړ چې نه د غومبسو ځالې ته لاس وروړي او نه هم د هغوی له زهرونو او قهرونو څخه سترګې پټې کړي، د يوه متناسب انډول د ساتلو له لارې يې د هڅونې، نيوکې او لازمې ستاينې ټولې چارې وکارولې خو د مضر احتياط پر سيند يې خپل ارمانونه لاهو نه کړل. هيله د دريو سره لرې ان متضادو فرهنګي چاپېريالونو ترمنځ د وصل کړۍ شوه، داسې چې د هيلې په تېر

درې کلن ژوند کې پر افغانستان باندې يو ډول ذهني، سياسي او فکري چاپېريال حاکم و، په ټوليز ډول پر کوزه پښتونخوا د يوې متبذلې او اروړه ديموکراسۍ، دملي روح دنشتوالي او بې تفاوتۍ فضا حاکمه وه او ده او هلته په لويديځه ټولنه کې بيا بــل ډول کلتــور او ذهنــي فضــا ده چــې زمــوږ لــه دې دواړو چاپېريالونو سره څرګند او ان متضاد توپير لري. هغه افغانان او په تېره د هيلې هيله وال او مينه وال چې په دې دريو متضاوتو چاپېريالونو کې اوسېږي، طبعاً دهغوی ذهني، ذوقي، فکري اوو ان سليقه يي يو والي راوستل يوه هغه ګرانه مسله وه چې هيلې ورته له پيل نه پوخ تکل کړی و.

له نېکه مرغه د هيلې چلوونکي په دې ستر او ستونزمن کار کې د داسې يوې خپرونې په خپرولو تر ډېره حده بريالي شول چې په درې واړو چاپېريالونو کې د چلند وړ وي. دا منو چې کله به په هيله کې داسې ليکنې هم راغلې وي، چې پر هېواد باندې د واکمنو ځينو چاروکو تندی ورته تريو شوی وي، خو ددې ترڅنګ به يې داسې ليکنې هم تر سترګو شوې وي، چې بېرته يې تندی ورين شوی او د غوسې تاو به يې ناست وي. همداسې بــه يــوه لويــديځ مېشــتي افغــان ورور تــه هــم کلــه کلــه داســې سرخوږی پيدا شوی وي چې دوی ته لاګوره؛ خلک يــو ويشــتمې

پېړۍ ته داخل شول او ټول ژوند يې کمپيوټرايز شو، خو دوی لا تراوسه د شاعرۍ او زړو ببولالو له ښکېله نه دي راوتلي او تراوسه لاوعظ او نصيحتونه کوي. په پېښوري چاپېريال کې خو پر اوسېدونکو افغانانو د دواړو چاپېريالو يخ او تود شمال لګېږي.

اساسي خبره داده چې د هيلې چلوونکي د ذهني تصادم او ذوقي اختلاف پر دغسې يوې درې لارې کې ولاړ دي او که چېرې په تلې کې يې لړه ډنډۍ ووهله، نو ضرور به له يو لوري د زياتې نيوکې تر بريد لاندې راځي.

د مجلې چلوونکو په همدغسې متصادمې درې لارې کې تراوسه پورې هم خپل ځان ساتلی او هم يې د هغه ملي ارمان لپاره کار کړی چې زموږ په هېواد کې يې دخدمت اړتيا تر بل هر کار زياته احساسېږي.

زموږ د بهرنيو افغاني خپرونو يوه اساسي ستونزه داده چې دوی تراوسه پورې د خپلې ټولنې له دردونو او واقعيتونو سره بشپړ منطبق شوي نه دي، زموږ د ولس ځپل شوې هيلې او دهغوی سوي اهونه چې د انعکاس وړ دي په پوره ډول په خپرونو کې نه منعکسېږي او دوی يوازې په خپلو ذهني او ځانګړو يادونو او وړانديزونو هغو ته د حل لاره ښيي او بس. د

ټولنې ترمنځ هم ډېر واټن رامنځته شوی دی، د تخنیکي ستونزو شتوالی بله اساسي مسئله ده چې ددې خپرونو چلوونکي نه شي کولای پر خپل ټاکلي وخت خپله خپرونه هېواد ته ورسوي. په دې ډول په بهر کې د افغاني خپرونو اود هېوادم مېشتو افغانانو ترمنځ ډېر واټن رامنځته شوی دی.

خو هیله یوازینۍ افغاني خپرونه ده، چې د دریو چاپېریالونو، افغانستان، کوزه پښتونخوا او نورو بهرنیو هېوادونو کې د خپلو لوستونکو هیلې خړوبوي او تراوسه پورې په دې برخه کې ډېره بریمنه ده. (د شیطان غوږونه دې کاڼه وي).

د یوې خپرونې لپاره به تر دې زیات برې څېرې وي، چې یوه ګڼه یې شل تنه ولولي. د کابل پوهنتون د محصلینو د ډېرو شکایتونو او غوښتنو او بیا بیا ټینګار له کبله د مجلې اداري د کابل پوهنتون محصلینو ته د مجلې (۴۰) ګڼې بېلې کړې، خو څو تنو محصلینو څرګنده کړه چې دا مجلې ډېر کمې دي؛ اوس چې موږ ته هره ګڼه راشي، نو په نوبت سره یې لولو، لست ورته جوړوو، یو محصل مجله ځان سره یوسي او بیا یې راوړي، بیا یې بل یوسي، کله داسې هم شوي چې په دې لست کې د راغلو نومونو شمېر (۲۰-۲۵) تنو ته رسېدلی دی. سره له دې چې موږ مجله له (۵۰۰) ګڼو څخه (۱۰۰۰) ګڼو ته اوچته

کړه ، خو د یوې اتکلیزي او ولس میلیوني ټولنې لپاره دا شمېر خورا کم دی.

په اوسنیو شرایطو کې د یوې خپرونې د برې یو بل راز د هغې د چلوونکو په رښتینوالي او صداقت کې نغښتی دی، ایا ددې خپرونې چلوونکي کوم څه چې خپروي له هغو سره رښتیا هم مینه لري که هسې نور ګرموي؟ هر کله چې د صداقت او عمل ترمنځ واټن وي، پر لوستونکي ځوک خپله خبره نه شي منلای. خدای پاک د وګړو ترمنځ دومره رازونه پټ کړي؛ چې پوهېدل پرې اسان نه دي، چې د زړه خبره نه وي پر زړه نه لګي.

هیله مجله داسې هم نه ده چې پر یوه اواره لاره روانه وي او دهغې چلوونکي به له هېڅ ګواښ، نیوکې او غندنې سره نه وي مخامخ شوي او یوازې همدا ستاینې به وي او بس.

د مجلې د ادارې د شمېرنې او انګېرنې له مخې هیلې ډېره موده د ستاینو او غندنو ترمنځ خپل کار ته دوام ورکاوه.

په لومړیو وختونو کې خو اساسي نیوکه دا وه چې هیله ولې یوازې په پښتو چاپېږي؟ ایا افغانستان کې نور «ملیتونه» نه شته، دهغوی حقوق به څنګه شي؟ «دري» باید حتمي په کې ځای شي که نه دا خو رښتیا (!) هم یوه نشنلیستي او فاشیستي هڅه او خپرونه ده!؟ کله چې د هیلې مجلې د ادارې له خوا په

دې برخه کې جدي غبرګون ونښودل شو، چې وروره خبره داسې نه ده؛ هر څوک حق لري چې خپل غم په خپله وخوري، که مور دديې وس ولرو چې نورو ته خدمت وکړو دا خو نو ښه کار دی، خو که نه يې لرو او خپله د رنځونو په درياب کې ډوب يو، نو ايله دومره وکړو چې خپله بېړۍ له ډوبېدو وژغورو او که خپلې ژبې او قوم ته خدمت کول نشنليزم يا فاشيزم وي، بيا خو له پښتنو پرته د دنيا ټول قومونه نشنليستان او فاشيستان دي.
څرنګه چې هغه وخت هيله په پېښور کې يوازينۍ افغاني مجله وه چې ټوله پښتو خپرېدله، نو ځکه ژبنی عکس العمل هم زيات و، خو چې د هيلې چلوونکو ورته ځان ټينګ کړ او خلک هم له خپل مسلم حق سره روږدي شول او دا يې خپل روا حق وګاڼه نو يو کال وروسته دا نيوکې غلې شوې. که هيلې دا سپين سترګي (!) نه واى کړې نو نن به يو شمېر نورو نړه پښتو خپرونو ته لاره نه وراربدله. څه موده وروسته ځينو کسانو بيا خپل ذهنونه سره وجنګول او په هيله کې د عيب پيدا کولو په فکر کې شول او ويې ويل: «والله نو دې کې خو اسلامي ليکنو ته ځای نه ورکول کېږي» سره له دې چې هر چا کومه اسلامي ليکنه رالېږلې، په هيله کې بې له ځنډه خپره شوې ده.
په کابل کې يو چارواکی هم په دې اند و چې اسلامي ليکنې

په کې کمې دي، دهیلې یو چلوونکي ورته وویل چې مهرباني وکړه! هم ملا یې هم چارواکی، هم ښه مبلغ یې او هم د اسلامي شریعت د نفاذ لپاره د چارواکي درسره دي، راځه که نه هرې ګڼې ته په منظمه توګه یوه اسلامي لیکنه رالیږه او موږ به یې خپروو، تر هغه وروسته هغه هم دا ډول نیوکه ونه کړه.

ځینو نورو دوستانو ویل: «یاره دا پښتوبازي په کې ډېره زیاته ده». دوی ویل ښه به وي که د چغو او خبرو پرځای پښتو ته عملي کار وکړو، ځکه چغې څه ګټه نه لري. د دوی خبرې پرځای وې او دي، موږ هم په همدې نظر یو. د هیلې تګلاره اساساً داده چې داسې مطالب خپاره کړي، چې نه یوازې د اسلامي اصولو او زموږ له ملي ګټو سره ټکر، ونه کړي، بلکې دهمدغو آرونو په رڼا کې لیکل شوي وي او هم یې دا هیله ده چې د چا مثبته لیکنه د سانسور په زنځیر، ونه تړي. فکر کوو پښتنو باندې په خپرنۍ برخه کې څه ظلم شوی او تېر ستمي ناورین هم دوی ذهناً وځپل، د تېر محرومیت د جبران لپاره دوی اړ دي چې پر پښتني مسایلو او پښتنو زیاتې لیکنې وکړي او خپل زړه تش کړي، دا کار هم کېدی شي ډېر دوام ونه کړي کله چې ټولنه نورمال حالت ته راوګرځي. لیکوال یې هم طبعاً د ژوند د نورو اړخونو په باب فکر کوي.

ښه کار خو همدا دی چې زموږ ښاغلي ليکوال د ژوند پر بېلابېلو خواو ليکنې وکړي او د هيلې مجلې پاڼې پرې رنګينې کړي.

د هيلې مجلې داسې لوستونکي هم شته چې د هيلې ټولې ګڼې يې ګام پر ګام څارلي او د کمزورو ليکنو په باب يې خپل نظر په ډېر جرئت سره څرګند کړی دی. دساري په ډول يو شمېر لوستونکو د هيلې مجلې د ۱۳۷۸ل کال دويمه ګڼه تر نورو کمزورې وبلله او واقعيت هم همداسې و. له ډنمارک نه يو لوستونکي دهيلې مجلې د همدې ګڼې په باب په يوه ليک ليکلي وو: ((له (۷۰) مخونو څخه يې (۳۰) مخونه په لوستلو ارزېدل او نور ټول سوليدلي مطالب وو)). موږ تر خپله وسه د ټولو لوستونکو او ليکوالو نظرونه، نيوکې او لارښوونې منلي او د هغو د عملي کولو لپاره مو عملي هڅې کړې دي. يوه دا خبره ده چې ځينې شيان زموږ په وس کې نه وي او لوستونکي زموږ له ستونزو خبر نه وي او موږ نه د نورې پرمختيا هيله کوي، راځئ چې دا خبره به هم لوستونکو سره شريکه کړو: دا ټوله هيله مجله چې تاسې ګورئ دا په اوس وخت کې د دوو کسانو د زيار او خولو محصول ده.

يو تن عبدالمالک بېکسيار نومېږي چې په ډنمارک کې

اوسي او د خپل تندي د خولو په بيه د هيلې پاڼو ته ساه ورکوي او بل تن اسمعيل يون دی چې په کابل او پېښور کې اوسي او د هيلې علمي او تخنيکي چارې پرمخبيايي، پخوا يوه بله ميوند واله (صفيه صديقي) هم د هيلې يو بل مټ و، خو هغه هم اوس پرديسه او له هيلې لرې ده.

ايا څوک به داسې فکر وکړي چې داسې يوه مجله دې (لکه هيله) نه دفتر ولري، نه مېز، نه پرسونل، آن په پېښور کې يې پوستي پته هم د بل چا وي او لنډ مهالې يې رانيولې وي. خو له دغو ټولو ستونزو سره سره موږ د خپلو هيله والو، مينه والو او درنو ليکوالو پر همېشنيو مرستو او لارښوونو ډډه لګولې، هوډ مو سست شوی نه دی او د خپل ملي ارمان لپاره مو چاته کمه هم نه ده ويلې. لکه څنګه چې د هيلې مجلې هيله والو د هيلې خيال ساتلی، داسې موږ هم د خپلو مينه والو هرې مثبتې غوښتنې ته مثبت ځواب ورکړی دی؛ غوره بېلګه يې دهيلې مجلې همدا ګڼه ده، ښاغلي ډاکټر جاويد وردګ يو نيم کال وړاندې د هيلې مجلې د يونيم کلن عمر د ارزونې په غونډه کې هيله څرګنده کړې وه: ((هيله لرم هيله يو وخت په (۵۰۰) مخونو کې د (۵۰۰۰) ټوکونو په شمېر چاپ شي)). دادی د هيلې مجلې او خپل پښتني فرهنګ د يوه اورني مينه وال او لېوال دا

هیله خو پوره شوه، د هیلې دا ګڼه خو (۵۰۰) مخه شوه نور نو خدای(ج) لوی او مهربان دی، که د درنو لوستونکو او قلموالو همکارۍ تر دې هم زیاته شي، نو موږ به هم تر دې زیات کوښښ وکړو چې د کالګڼې مخونه تر دې هم زیات کړو او هم د عادي ګڼو په مخ شمېر کې زیاتون راولو. دا هم کېدی شي چې دمخونو د شمېر د زیاتون پرځای دهغو د ځرنګوالي د ښه والي په اړه فکر وکړو. خو په هر حال هیله مجله خپلو هیله والو ته اړتیا لري او هیله وال یې دمجلې ښه والي ته.

خو په هر ډول لازمه ده چې د یو بل په مرسته خپلې ستونزې غوځې کړو او نیمګړتیاوې له منځه یوسو او په هېواد کې د یو مثبت فرهنګي اوښتون او خوځون لپاره په ګډه هلې ځلې وکړو. ښه به وي که د سیاسي اوښتونو پر ځای د فرهنګي اوښتون او مثبت بدلون لپاره هڅه او هاند وکړو.

دهیلې د ځلا، ښکلا او د هیلې د هیله والو د بریا اوسوکالۍ په هیله.

په درناوي

د هیلې اداره

«راځئ چې سره کېنو په ټغر د روغې جوړې»

دوه ويشت کاله وشول چې افغانان له پرديو او هم په خپل منځ کې يو بل سره لاس وګرېوان دي، د جګړې بهرنی لوری ظاهراً د پردې پر مخ نه ښکاري، خو په حقيقت کې اوس هم بهرنۍ لاسوهنه د جګړې اساسي لامل دی، دا چې بهرنيان د افغانستان په جګړې کې څومره ګرم دي او د افغانستان پر وړاندې څومره اخلاقي، انساني او بشري مسوليت لري، دا يو بېل بحث دی اوپه سياسي ډګر کې څوک چا نه د ګيلې حق هم نه لري، ځکه سياست د کوم اخلاقي معيار تابع نه دی، زړه خوږی،انسانيت، مينه او ورورولي د اخلاقي کلتور برخې دي، له پرديو ان دښمنانو د ښو هيلو لرل په خپله زموږ فکري ارزونه له پوښتنو سره مخ کوي، ښه به دا وي چې هر څه له ځانه پيل کړو، ځان ګرم وګڼو او له بحرانه د وتلو لار پيدا کړو.

که د افغانستان د جګړې فکري او تدارکي چارې له بهرنيو سرچينو برابرېدلې او برابرېږي، خو د عملي کولو چارې يې په خپله د افغانانو له خوا ترسره کېدې او پر افغانانو عملي

کېدي،افغانستان د مختلفو ګروهو او وسلو د ازموئنځي حيث غوره کړی دی، ددې ازموينو زهرجن لوګي زموږ ولس تنفس کړي، خو د امتياز ډيوې يې د نورو خونې روښانه کړې دي.

هرې ډلې او ډلواک چې د ځواک توره ترلاسه کړې او پر واک يې ډډه لګولې نو بيا يې د هېواد د ودانۍ پر ځای د خپلو مخالفانو د کور ورانې لپاره توره راکښلې او په وينو يې سره کړې ده ، مقابل لوري بيا د غچ اخيستنې ځواک راټول کړی او بيا يې دومره افراط کړی چې لومړۍ ډله د خلکو له ياده وتلې ده، د دوه ويشتو کلونو په بهير کې دا کار او عمليه څو ځله غبرګ شول او اوس يوځل بيا د اوج پوړۍ ته رسيدلې دي، لويه بدمرغي داده چې زموږ د لوستي قشر د ياد وړ يوه برخه د سرو او شنو، سپينو اوتورو، خوږو او رنګينو شعارونو سراب تېر ايستې وه او په همدغه مخالفو ډلو او ډلګيو کې تنظيم شوې وه، د دې ډلو د ټکر په نتيجه کې د دې لوستو کسانو زيات شمېر هم له منځه لاړ او هېواد ته يې درانه کلتوري، اقتصادي او ټولنيز زيانونه هم واړول. نتيجه يې ان دا راووته، هرې ډلې چې دکومې ګروهې د پراختيا او واکمنۍ لپاره چغې وهلې، په پای کې يې عملونه دهمغې ګروهې پر ضد تمام شول او اکثر يې بيا له خپل مخالف موقعيت سره يو ځای شول.

د یوې انګلیزي شمېرنې له مخې دهېواد په سلو کې (۹۵) وګړي نالوستي دي او د لوستي قشر یاد وړ برخه په همدې مخالفو ډلو کې تنظیم شوې وه،د یوې ښېرازې ټولنې د جوړېدو لپاره باید لږ تر لږه د وګړو زیاته برخه لوستواله شي او ټول تر حده زیات کار وکړي، که اوس موږ ټول تنظیمونه راټول کړو او غړي هم ټول لوستوال حساب کړو او بیا یې څو ځله زیات محاسبه کړو، نو بیا به هم د افغان ولس لسمه برخه ترې جوړه نه شي، که چېرې دا لسمه برخه وګړي، له اختلاف پرته شپه او ورځ کار وکړي، نو بیا به هم د هېواد د ټولو وګړو ژوند پوره سوکال نه شي کړای.

مختلفو ډلو نه د ولس هیله داده چې دوی خو د نفاق تجربه وکړه، دا ځل دې اتفاق وازمویي، چې مثبته نتیجه ورکوي او که نه؟ اوس هم وخت شته، که د مختلفو فکري لارو د ټکر اوسیالۍ پر ځای مینه،انسانیت او هېوادپالنه د خپلې مبارزې تګلاره وټاکي، نو کېدی شي د نورې ورانۍ مخه ونیول شي او ولس ته د دې امکان برابر شي چې د خپلې ناروغۍ درملنه په خپله وکړي او خپل زخمونه په خپله وګنډي.

زموږ سیاستوال باید لږترلږه یو ځل سر په ګرېوان کې ښکته کړي او خپلې تېرې ورانۍ ځان سره تداعي او محاسبه کړي او

دادې هم محاسبه کړي چې دوی نور څومره عمر لري چې بېرته د هغو ورانیو عمران ته ملا وتړي؟ ایا هر تنظیم او دهغه مشر چې افغانستان ته کوم زیان اړولی؟ که اوس یې څوک له ګرېوانه ونیسي چې راشه تاوان یې ورکړه! نو دا ډله او ډلواک به یې پوره کړای شي؟

خو زموږ ولس د ډېرې اوسېلې خاوند دی، دوی ته یې ډېر زغم وکړ او د خدای (ج) دربار ته یې د خلاصون په هیله لاسونه پورته کړل، خدای پاک پر مختلفو ډلو او ډلواکو داسې طاعون خپور کړ او د شرم داسې جامې یې ور واغوستلې چې اوس په بهر کې هم له شرمه ډک ژوند تېروي او په داخل کې خو یې هډو ځای نه شته.

له نویو واکمنو هم دا ګیله کېږي، چې د تېرو، ترخې تجربې تکرار نه کړي، ټولو ته یوه د مینې او صمیمیت فضا رامنځته کړي، چې خپل ولس یې سوکاله او ارام شي:

«راځـئ چــې ســره کینــو پــه ټغــر د روغــې جــوړې
پــه خپــل وطــن کــړو جــوړ ملــي اختــر د روغــې جــوړې»

پـه ټول هېواد کې د ملي خوشالۍ او سوکالۍ په هیله
دهیلې اداره

دا دنیا چا شل کړې ده؟

په پښتو کې (شل) له (شمېرنومه) پرته بوه داسې نومونه هم ده چې د بوه سخت اونا شوني کار د بشپړاوي لپاره کارول کېږي، یانې داچې یو چا د یو ستومزمن کار وروستی مورچل وواهه، نو بیا ورته وایي چې ده (شل) کړه، ځکه خو دډېرو دنیایي کارونو او چارو په باب ویل کېږي چې ((نولس کېږي، خو شل کېږي نه)) پښتنو په حقیقت کې (شل عدد) د هر هغه ستونزمن کار لپاره چې ترسره کول یې یو خارق العاده اند وځواک غواړي یو معیار ټاکلی، دې معیار ته رسېدل څه اسان کار نه دی، او هر څوک یې (شل) کولای نه شي.

ډېرو لسو، پنځه لسو، اوولسو او نولسو ته رسولې خو شل کړې یې نه ده، خوداسې خلک هم شته چې نه یوازې شل کړې یې ده ، بلکې تر هغه څخه د لالوړتابه په تکل دي.

همدا ((هیله)) همدا چې تاسو یې اوس لولئ، همدا به درته بېلګه کړو، یو وخت چې مورږد هیلې لومړنۍ ګڼه د اغزن ذهني چاپېریال له ډول ډول خنډونو او فشارونو سره سره چاپ او خپره کړه، نو سم له لاسه لکه د ځینو نورو پښتنو مهالنیو خپرونو په

ځېر د هغې د مړينې انځور هم په ذهن کې تېر وېر شو، خو کله کله به تخيل اوتصور د ذهن پر سترې ارمان يو خوږ شال را خور کړ او دې ارمان به مو غځونې وکړې: ((يو وخت به داسې هم راشي چې د مجلې (شلمه) ګڼه خپره شي او موږ ورته د خوښۍ او نمانځنې جشن جوړ کړو)) دا دی له هغې ورځې (۱۱۴۰) ورځې تېرېږي او نن موږ هغه هدف ته رسېدلي يو، چې يوازې په تصور کې مو لاس ورته رسېدی شو او بس، پر دې مهال برى وکه نابرى، ارامۍ وې او که نا ارامۍ، دمې وې که ستړياوې، منډې وې که ناستې، ټول له يو ډول روحي ډاډ سره ملګري وو، همدغې ارواييې خوړلنۍ زموږ متې مضبوطې کړې وې، نو ځکه مو خبره له (صفره) (شلو) ته ورسوله، داچې له مانيز پلوه به شلو ته رسېدلي يو که نه؟ ګرانه به وي خو د عدد له مخې مو هغه شمېره ترلاسه کړه، چې ډېر يې په ترلاسه کولو کې پاتې راغلي دي، د هيلي د شلمې ګڼې خيرېدا موږ ته دا په ډاګه کوي، چې که د هېوادني فرهنګ لپاره مينه، ولوله، اند، مالي ځواک او صداقت ټول سره ملګري شي، نو په هېواد کې د فرهنګي رکود او سقوط مخه نيول کېدی او د بيا رغونې لپاره لارې چارې برابرېدی شي.

اوس مهال چې د ژوند د نورو ډګرونو په شان فرهنګي ډګر هم

زيات کار او خدمت ته اړتيا لري، د فرهنګيانو او فرهنګپالو مسوليت هم تر بل هر وخت څخه درنېږي، اوس بايد موږ د پخوا په انډول څو برابره کار وکړو، ويجاړ شوی او تالا شوی فرهنګ بېرته تر لاسه کړو، هڅه او هاند وکړو چې له فرهنګي پلوه؛ تر کودتايي او کړکېچنو نظامونو د مخه حالت ته ورسوو او بيا نوره هڅه وکړو چې د هېواد دفرهنګي پرمختيا لپاره لاره چاره برابره شي.

لنډه دا چې فرهنګيان او فرهنګپال بايد جګړه مارو ته وښيي چې که تاسو د هېواد په ورانۍ او خيانت کې نه ستړي کېږئ، موږ يې په ودانۍ او خدمت کې نه ستړي کېږو، تاريخ به بيا پر دواړو قضاوت کوي.

ډېـر تـفاوت شتـه پـه انـسان کې دمانا په لحاظ
واړه مشغول دي ځينې ځان ځينې جهان جوړوي

په درناوي
د زياتو فرهنګي هڅو او خدمتونو په هيله
دهيلې اداره

د اوسنيو پښتو خپرونو موضوعي وېش

هغـه فرهنگـي خپرنيـزه تشـه چـې پخـوا د پښـتو خپرونـو د نشتوالي او کموالي له کبله احساسېدله، دادی د خدای (ج) پـه لورېينـه او د گڼو فرهنگپـالو پـه همت اوس تـر يـوه بريـده ډکـه شوې او ډکېدونکې ده.

اوس د کال له لومړۍ ورځې نه نيـولې بيـا د کـال تـر وروستۍ ورځـې پـورې هـېڅ داسـې ورځ نـه شته چـې پـه هغـې کـې دې پـه پښـتو ژبـه کومـه خپرونـه چـاپ نـه شـي، لـه ورځپـاڼو نيـولې تـر کالگڼو او ځانگړو گڼو پورې، هـر ډول جريـدې، مجلې او نـورې خپرونې خپرېږي، که اوس يوازې د پښتو مجلو شمير په پام کې ونيسو، نـو شمېر يـې تـر لسو عنوانـو اوړي، همـدا اوس يـا پـه منظم ډول او يا هم پـه لږ ځنډ سره ، سباوون، بـاختر، گـوربت، داستانونه،شمشـاد ، هيلـه، گنـدهارا ، ورځ، کـونړ، ننگرهـار ، خوسـت، شـمله او دوه ژبـې لکـه مسـتقبل، وطـن، تعـاون، معارف، رنگين کمان، سپيده، اسمايي، صدف، روزنه، کابل پوهنتون، صبا ، خلافت، کتاب او ځينې نورې مجلې خپرېږي.

د مجلو دې شمېر او څرنگوالي ته چې سړی گوري، نو پـه زړه کې يې ډېرې فرهنگي هيلې راټوکېږي، که دازادو خپرونو دا

ګړندی او ګڼشمېره بهیر همداسې ګړندی روان وي، نو بې له شکه به زموږ فرهنګ ته زیاته وده ورکړي، ګڼ شمېر لیکوال، شاعران او د قلم خاوندان به را وټوکېږي، او ډېر به په کې وځلېږي، خو له دې سره سره که ازادې او دولتي خپرونې وخت پر وخت ونه ارزول شي او د نیمګړتیاوو له منځه وړلو لپاره یې هڅه ونه شي، نو کېدی شي ځینې یې خپل ارزښت او اغېز وبایلي او ځینې آن د انحراف خواته لاړې شي.

لکه څنګه چې څرګنده ده، اکثره خپرونې ظاهراً د یو نېک کار او خدمت په هیله پر خپرونو پیل کوي او په ټولیز ډول د عقیده یي، هېوادنیو،ملي، فرهنګي، ټولنیزو او پوهنیزو مسایلو د خدمت په نوم او هیله خپرونې کوي.

اوسنۍ پښتو-افغاني خپرونې هم د همدې نومونو او موخو پر چورلیز راڅرخي، په دې کې یوشمېر داسې خپرونې شته چې ټولې یوه موضوعي لیکه تعقیبوي، نه یوازې د لیکنې محتوایي بهیر او رنګ له یوې بلې سره یو شان وي، بلکې د خپرونې ظاهري بڼه، استر او ډیزاین یې هم یوې بلې ته ډېر ورته وي، دا ستونزه په ازادو خپرونو کې ډېره احساسېږي او داسې ښکاري چې د ځینو خپرونو چلوونکي پر موضوعي فقر اخته دي. له موضوعي فقر،پاشلتیا ، ګډوډۍ او بې ځایه رنګارنګۍ

نه د خلاصون او ژغور لپاره په کار دي چې د يوې مجلې او خپرونې لپاره داسې يوه مشخصه مانيزه او آن شکلي تګلاره او کړنلاره وټاکل شي، چې نورو خپرونو تر اوسه نه وي تعقيب کړې.

په پښتو کې يې غوره بېلګه ((داستانونه)) مجله ده، چې د هېواد د پياوړو ليکوالو؛ اسدالله غضنفر او اجمل پسرلي په نوبت او هڅو رامنځته شوې ده، دا مجله يوه ځانګړې موخه تعقيبوي او هغې ته ځکه د خدمت جوګه کېدی شي چې د چلوونکو ذهني او فزيکي ځواک پر يوې واحدې موضوع باندې راټول شوی دی.

هغه مجله چې په ټوليز ډول يو لوی ملي ارمان ته خدمت خپله دنده ګڼي، د ملت جوړونې بهير ګړندی او پياوړی کوي او د خلکو د شعور کچه اوچتوي، د هغوی د کار ساحه نسبتاً پراخه ده، ددې مجلو لپاره په کار دي چې د داسې کسانو له خوا ايډيټ او خپرې شي چې د ملي خدمت او خيانت تر منځ ټولې پولې ورته معلومې وي او خپله هم په ښه پوره ډول د ملي ولولې څښتن وي، داسې ليکنې چې دټولنې په هره برخه کې ګټورې وي، ملت رغاندې او هېواد رغاندې وي، خپرې کړي، په دې برخه کې هم د ليکنو موضوعي تسلسل ته پاملرنه په کار ده،

خو اوس ځینې داسې خپرونې شته چې یا خو یې موضوعي تګلاره تته ده او یا بېخي نه شته او ځینې په کې د نورو خپرونو کاپي کوونکې دي، پر یوه موضوعي لیکه د ګڼو خپرونو خپرول د لوستونکو په ذهن کې د یو رنګۍ فکر پیاوړی کوي او په نتیجه کې د ذهني ستړیا سبب کېږي، پر ګڼو خپرونو د پخو لیکوالو د لیکنو وېش هم د مجلو مانیز ځواک سره وېشي او د یوې (ښې) پر ځای، ډېرې (کمزورې) مجلې راوځي، البته دلته باید داسې ونه انګېرل شي، چې دخپرونو زیاتون ګټه نه لري، د خپرونو زیاتون یا کمیت په حقیقت کې د هغو د کیفیت سبب کېږي، د ګڼ شمېر لیکوالو د راټوکېدو او ځینو نورو د ځلېدو لامل ګرځي، د څو تنو چلوونکو (وړ-ناوړ) انحصارماتېږي، خو اصلي موخه داده چې ګڼې خپرونې باید ګڼې موضوعګانې راونغاړي، نه داچې ټولې یوې موضوع ته اړم شي، که چېرې هره خپرونه یوې مشخصې موضوع ته ځانګړې شي، نود خپرونو موضوعي وېش له مخې به د لیکنو وېش هم رامنځته شي، دې سره لیکوال اړ وزي چې هر څوک له خپلې لېوالتیا سره سم په خپله ځانګیزه برخه کې لیکنې وکړي او اړوندې خپرونې ته یې ورکړي.

د خپرونو تر منځ محسوس او نا محسوس رقابت به هم پای

ته ورسېږي، ځکه چې د هر چا د کار ساحه به مشخصه شي، د کار د همدغې وېش په پايله کې به د ټولنې ټولې اړتيا وړ خواوې په متوازن او انډوليزه توګه وده وکړي، د افراط او تفريط د پوالونه به ونړول شي او د يوې بې خطره منځنۍ لارې پر لارې به خپلې هيلې ته ورسېږو.

«هيله» د همداسې هيلې د پوره کېدو په هيله ده

په درناوي

اداره

د فرهنګي کار جغرافيايي موقيعتونه

دد ې ځو ورستيو کلونو په بهير کې د يو شمېر فرهنګيـالو او فرهنګپالو افغانانو په همت افغاني فرهنګ ته د خدمت کار ښـه په خوند او درز کې روان دی، کېدی شي نور هم ښهٔ ايه او ګړندی شي، دې فرهنګي کار ته ډېرې هيلې شته، خو د اغېز او کـار د څرنګـوالي پـه بـاب يـې هـم لـه همغـه پيلـه او هـم دا اوس يـو لـړ پوښـتنې وې او شـته، بنسـټيزه خبـره داده چـې زمـوږ د کـار اساسي موخه افغانستان او افغاني فرهنګ تـه خدمت دی، نور هدفونه د همدې اساسي هدف پر شا وخوا راڅرخي، خو اوس راځو دې ته چې زموږ فرهنګي هڅو د خپلې ښې منځ ويشـتلی او کـه نـه؟ فرهنګي هڅـې پـه تېـره بيـا خپرونـې افغانسـتان تـه رسېدلي او که نه؟ که چېرې دې موخـې تـه نـه يـو رسـېدلي، نـو ددې مانا دا ده چې موږ په حاشيه کې يو او متن ته دننه شوي نه يو.

اوس د لوی خدای ج په فضل او په خپله د افغان فرهنګيانو او

خدمتګارانو په همت په بهر کې ګڼشمېر فرهنګي ټولنې جوړې شوي او د ټولو په ټګلار کې راغلي چې د خپل هېواد فرهنګ او ژبې ته به خدمت کوي.

دا فرهنګي ټولنې عملاً پر خدمت بوختې دي، خو د ډېرو کمو فرهنګي ټولنو اغېز په هېواد کې محسوس دی، د اغېزمنو ټولنو د بېلګې په توګه د افغانستا د کلتوري ودې ټولنه او د پښتني فرهنګ ودې او پراختيا ټولنه يادولای شو، دوی خپل ګڼشمېر خپاره کړي اثار د هېواد داخل ته لېږدولي او هلته يې د هغې فرهنګي تشې په ډکولو کې ونډه اخيستې، چې له اوږده؛ نږدې دوه نيمو لسيز ناورين څخه رازېږېدلې ده، البته يو شمېر نورې ټولنې به هم وي چې په بهر کې به ښه په ځل او بل کې کارونه کوي، هلته به يې اغېز هم زيات وي، خو په هېواد کې يې اغېز زيات محسوس نه دی، البته دا خبرې بايد داسې ونه انګېرل شي چې تر هېواد د باندې فرهنګي هڅو او خدمتونو ته اړتيا نه شته، هلته هم د افغانانو د ژبې، کلتوري او ملي وياړونو د ژوندي ساتلو او ځلولو لپاره او همدا راز د نوي پښت د مسخه کېدو د مخنيوي په خاطر زياتو فرهنګي هڅو ته اړتيا ده، خو هر وخت او په هر ځای کې بايد موږ خپلې مهمې اړتياوې تشخيص کړو او بيا يې د خروب لارې ولټوو،

افغانستان د ټولو افغانانو لپاره د شمسي نظام په شان دی، په دې شمسي نظام کې افغانستان د لمر په څېر دی او نور افغانان د ستورو او سیارو په شان، که موږ فرض کړو چې په شمسي نظام کې لمر نه وي او یا یې رڼا تته وي، نو نور ستوري به هم له مداره ووځي او رڼا به یې تته شي، نو اوس موږ ټولو ته په کار ده چې تر هر څه لومړی د لمر ځلا ته له ورپېښو خطرونو او ګواښونو سره مقابله وکړو، که چېرې افغانستان کې د فرهنګ ډیوه روښانه وي، نو د دې ډیوې رڼا به د افغانانو خونې تر لرې لرې ځایونو پورې روښانه کړي، خو که چېرې په لوی کور کې تیاره وي، نو پر وړو خونو به په خپله تیاره واکمنه شي.

که چېرې زموږ پر هېواد یو ځل د بل چا ژبه او کلتور واکمن شول او هېواد د نورو تر کلتوري یرغل لاندې راغی بیا خو نو ټول بهر مېشتي افغانان په ډېره اسانۍ د نورو په کلتور کې ډوبېږي، ځکه چې د دوی روحي، ژبني، فرهنګي او مانیز ډاډ ځای له منځه لاړ او دهیلو چینه یې وچه شوه.

اساسي خبره داده چې موږ تر ټولو لومړی د فرهنګي او ملي کار جغرافیایي موقعیتونه تشخیص کړو، د کار زیاته برخه خپل هېواد؛ ګران افغانستان ته ځانګړې کړو. بیا پاکستان او ځینو نورو ګاونډیو هېوادونو کې د اوسېدونکو افغانانو د

مسخه کېدو د مخنیوي لپاره هڅې وکړو او د کار درېیمه برخه په لویدیځو او ځینو نورو هېوادونو کې، د افغانانو لپاره فرهنګي او ملي کار ته بېله کړو.

اوس خو همدا امکانات دي، چې د لویدیځمېشتو افغانانو مالي امکانات، په کوزه پښتونخوا کې تخنیکي امکانات او خلاصه فضا او تر هېواد دننه د افغانانو فرهنګیانو فکرونه او قلمونه سره ملګري او مثمره نتیجه تر لاسه کړو، که چېرې د هر جغرافیایي موقعیت د وګړو د شمېر او دهغو د استحقاق له مخې خپله لاسته راغلې ثمره پر همدې جغرافیایي موقعیتونو وویشو نو بیا به مو هم د انصاف پر لوري اساسي ګامونه اخیستي وي او ټول افغانان به په متوازنه توګه له فرهنګي بریاوو اولاسته راوړنو څخه برخمن شوي وي، د دغو جغرافیاي موقیعیتونو ترمنځ دېر اغېزمن او ذهني دېوالونه او نورې ستونزې شته، خو د هغو د حل لپاره هم باید له اړتیا سره سم ګامونه پورته شي، که چېرې اکثره افغان فرهنګیان (هېوادمېشتي او بهرمېشتي) د قربانۍ او تدبیر په یو ځای کولو سره عملي هڅې وکړي، نو پوره باور دی چې هم به فرهنګي بریاوې ولرو، هم به په هر جغرافیایي موقعیت کې د اوسېدونکو افغانانو تر منځ فرهنګي انډول رامنځته شي، هم

به دايمي اړيکي ټينګ شي، هم به فرهنګي خلاوې له منځه لاړې شي او هم به له فرهنګي او ژبني پلوه د افغانانو د مسخه کېدو مخه ونيول شي.

د همداسې يو ستر ارمان د برې او همداسې يوې ورځې د را راسېدو په هيله

د هيلې اداره

یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي

د نړۍ اکثره هېوادونه د خپلې ملي ستراتیژۍ پر بنسټ جوړشوي دي، فرهنګي ستراتیژي او هڅې ملي ستراتیژي او د ملت مټ غښتلي کوي او ځواکمنوي يې. اکثره سیاسي نظامونه او حکومتونه د ملت دبقا، پرمخیون او سوکالۍ لپاره د نورو لاملونو ترڅنګ دا سترعامل تل په پام کې ساتي. زموږ په هېواد کې هم د افغانستان له جوړېدو راهيسې بيا د ثور تر ناورينه پورې اکثرو حکومتونو خپل سیاسي تګلوري دملي ستراتیژۍ او ملي ارمان پر بنسټ عیار کړي وو، خو د ملت جوړونې او دهغه د غښتلتیا لپاره بيا فرهنګي هڅې پوره همغاړې نه وې، په دې مانا چې په ژبنۍ برخه کې د هېواد اکثریت ژبې(ملي ژبې پښتو) ته دویم رول ورکړل شوی او په نورو فرهنګي برخو کې هم د ملت جوړونې لپاره په پاخه تدبیر کار نه کېده. ځکه نو په دې دومره کلونو کې د یو واحد ملت جوړونې بهير له خنډ وځنډ سره مخامخېده. خو زموږ ګاوندیانو بيا نه یوازې خپلې فرهنګي او ملي ستنې ټينګولې، بلکې زموږ د ګران هېواد د ویجاړونې او د افغان ملت د پاشنې لپاره يې هم يوه ستراتیژي جوړوله. و ګورئ زموږ د يو

ګاونډي (ایران) واکمنو پر درېیو سیاسي بنسټونو خپل هېواد او ملت ټینګ کړی: ایران پالنه، پارسي پالنه(ژبپالنه) او مذهب پالنه(شیعه مذهبپالنه). په ایران کې چې هر سیاسي نظام راځي، نه یوازې دې درېیو اصولو ته درناوی کوي، بلکې د هغو د لاپیاوړتیا لپاره هم هڅه کوي، ان تر دې حده چې غواړي سیوری یې زموږ پرهېواد هم را خورکړي.

زموږ یو بل ګاونډي چې د اسلام په نامه یې دخپلو ملي ګټو د تضمین لپاره یوه اوږده ستراتیژي جوړه کړې، د افغانستان د کمزورۍ لپاره یې هم یو اوږد پلان جوړ کړی و. نظامونه په کې ډېر بدل رابدل شول، خو یو نظام یې هم نه د اسلام په نامه جوړه کړې پالیسي بدله کړه او نه د افغانستان په باب خپله ستراتیژي.

اوس خو ټول افغانان پردې پوهېږي چې هېڅ ګاونډی بل ته په زړه کې صاف نه دی؛ (هر سړی تر خپل مطلبه پورې یار دی)، نو خپله موږ ته څه په کار دي چې یوڅه باید وکړو؟ کېدی شي ځینو سره دا پوښتنه راولاړه شي چې د افغانستان اساسي بنسټونه او دملت رغنده توکي نړول شوي او له منځه وړل شوي، افغانان ځپل شوي، نتل شوي او اسکېرل شوي، نور نو په چا کې دمه او شیمه نه شته چې بیا دې پورته شي او

د يو قوت په توګه دې ځان راڅرګند کړي. آن افغانان دومره ځپل شوي چې تش د شعار ورکولو ځواک هم نه لري، اقتصادي تنګسيا او نورو ناوړه چلندونو او ناخوالو دومره پسې اخيستي، چې آن هويت، حيثيت او عقيدې ته يې هم خطر دی اود حضرت پيغمبرمحمد (ص) د هغه حديث :"ډېر خلک به له فقر نه کفر ته متمايل شي." پوره عملي کېدنې ته خبره رسېدلې ده.

خلک د ځپل افغاني هويت د بدلون په هيله خيراتونه کوي او نذرونه ورکوي. پر افغانانو ځپل هېواد داسې سور تنور شوی چې اوس د اکثرو افغانانو په زړه کې بهر ته د تګ هوا او فضا ګرځي راګرځي او ځينې خو ورته ان د ځپلې عقيدې په قيمت هم حاضر دي.

واکمنو او د هغو مخالفينو لپاره، خو ځان ته ځکه د مشورې او نصيحت حق نه ورکوو، چې ځوک کله د ځواک او قدرت په ټال زنګېږي، نو بيا يې د ملت سطحې ته راټيټول ګرانه خبره ده، هغوی ځپله ستراتيژي لري او هغه به پلې کوي.

د عام ملت رنځونو ته خو مو وړاندې نغوته وکړه، يوازېنۍ سرچينه چې لږ د اميد ستركې ورته اوښتی شي، هغه دهېواد د شعوري قشر همدا څو په شمېر فرهنګيان او فرهنګپال دي

اوبس.

ليكوال دټولنې تر ټولـو شـعوري او انـديال قشر دی، دوی کولای شي په خپلو ليکنو د ټولنې ذهني تګلوری بدل کـړي، ان هغه واکمن چې زړونه يې تر کاڼو هـم کلـک دي، کېـدی شي د وخت په تېرېدو سره ډېر نرم کړي او دټولنې ښېرازۍ ته يې پام واوړي.

خو د ليکوالو او فرهنګيانو يوه ډېره غټه ستونزه دا ده چـې دوی عاطفي وګړي دي، د حوادثو پروړاندې ډېر ژر غبرګون ښيي، ولوله او جذبه يې ډېره پياوړې وي، ځيـنې يـې دخپلـو عواطفو په چاپېريال کې فکر کوي، ځينې يې لږ څـه پـراخ او ځينې يې د ټـول ملـت پـه کچـه. خـو اساسـي خبـره دا ده، ليکوال بايد پردې پوه شي چې دقلـم خاونـدان دټـولنې تـر ټولو شعوري پاړکی دی، دټولنې دشعوري کولو او هڅونې تـر ټولو ستره دنده هم ددوی پر غاړه ده، د ليکوالـو تـرمنځ هـم کله کله د ذوقي،سليقه يي او يو شـمېر نـورو لاملونـو لـه املـه اختلافونه پيداکېـږي ،دا اختلافونه بيا کله دومره ژور شي چې ليکوال له خپل اصلي کار څخه څنګ تـه کـړي، پـر شخصـي سياليو يـې اخته کـړي. دې ډول هڅـو کـې د ليکـوال فکـري دايره له ورايه ښکاري، چـې ډېـره تنګـه اولنـډه ده. اوس نـو

زموږ د ارمان سرچینه او تمه ځای یوازې همـدا فرهنګیـان او فرهنګپال دي. که چېرې فرهنګیان د یـوه لـوی ملـي ارمـان لپاره کار وکـړي او دهغـه لپـاره لـه ځـان سـره یـوه فرهنګـي ستراتیژي جوړه کړي او تر خپله وسـه د هغـې د عملـي کولـو لپاره هڅه و هاند وکړي، نو هم به یې خپل واړه اختلافونه له منځه وړي وي، هم به یې دملت د ملي شعور په پیاوړتیـا کـې برخه اخیستې وي، هم به یې د خپل ملت او هېواد د پایښـت بنسټونه پیاوړي کړي وي او هم به روحـي ارامـي ورپـه برخـه شوې وي.

څـو دې تـوان رسـي پـه لـوی دریـاب کـې ګرځـه
پـــه ویالـــه کـــې دې زوال ویـــنم نهنګـــه

د ملي ارمان دبري په هیله
د هیلې اداره

((هیله)) د خپل ژوند د نیمې لسیزې په درشل کې

دهمدې ګڼې په خپرېدو سره دهیلې پر ژوند څلور کلونه واوښتل او پنځم کال یې راپیلېدونکی دی. دا تېر څلور کلونه دهیلې لپاره د زیاتو بریو، ستړیاوو او هیلو کلونه وو.

د هیلې چلوونکو په دې موده کې د خپل ستر ملي ارمان (دهېوادني ملي فرهنګ او ملي ژبې) د پاللو لپاره یوه شېبه هم ارامه تېره نه کړه او د خپل وس او امکان تر وروستي بریده یې لاس او قلم، فکر او خیال پر کار واچول، چې دا بله شوې ډیوه (هیله) مړه او تته نه شي، بلکې لاځلانده او روښانه شي. ګواښونه اخطارونه، خطرونه، سفرونه، خپګانونه، انتقادونه، لسمونې او سمونې، نقدونه او داغونه ټول یې وزغمل، خو هیله یې پر هغه مستقیمه لاره بوتله چې هدف ته رسېدله.

ښه به وي چې دلته دا ټولې بریاوې، نیمګړتیاوې او ناخوالې سره ډلبندي کړو:

برياوي:

موږ په تېرو ځلورو کلونو کې چې ټولې (۱۴۲۴) ورځې کېږي، په خپرنۍ برخه کې په ټوليز ډول (۲۴) ګڼې چې د ټوکونو شمېر يې (۱۸۰۰۰) او د مخونو عمومي شمېر يې (۵۰۰۰) مخونو ته رسېږي، خپاره کړي دي. يانې دا چې موږه هره ورځ خپلو افغانانو ته لږ تر لږه (۳،۴) مخه چاپ کړي او د مجلې د ټوکونو د شمېر له مخې مو هره ورځ (۱۲،۲۹) ټوکه مجله ټولنې ته وړاندې کړې ده. په وياړ سره ويلای شو چې دا د هيلې يو ستر ملي ريکارډ دی، چې په همدې وخت کې نه تر هېواد دننه او نه بهر، نه حکومتي چارواکو او نه کوم بل چا په دومره څرنګوالي او څومره والي سره او بيا په همدې قيد شوي واټن کې په پښتو ژبه داسې خپرونه چلولې ده، نو ځکه ويلای شو چې هيلې د تېرو ځلورو کلونو په بهير کې د څومره والي او څرنګوالي او د چلوونکو د شمېر له پلوه يو ملي ريکارډ ټينګ کړی دی. دهيلې ادارې ته د پورتنۍ خبرې يادونه هم يوه غټه سپين سترګي ښکاري، خو که سړی له حقيقت او واقعيت څخه سترګې پټې کړي، نو دا به هم د اشخاصو له کړي او شوي کار سره بې انصافي وي.

محتوايي برخه:

هيلې مجلې په تېرو څلورو کلونو کې په ټولېز ډول تقريباً (۱۲۰۰) عنوانه بېلابېلې ليکنې او شعرونه خپاره کړي دي. چې ملي، اسلامي، ټولنيز، طبي، اقتصادي، سياسي، معلوماتي، انتقادي، روزنيز او پوهنيز محتويات يې درلودل، لنډې کيسې، طنزونه او شعرونه هم په کې شامل وو.

د هرې ګڼې دپښتې لومړۍ مخ دهېواد ملي اتلانو او لوړو شخصيتونو ته ځانګړې شوی و، همدا مسله د مجلې د منځپانګې مرکزي ټکی جوړوي، موږ پر ملي مسله او ملي ژبه ځکه زيات ټينګار کوو، چې همدا برخه د ((سرو))، ((شنو))، ((تورو)) او ((سپينو)) ايډيالوژيو تر بريد، ګواښ او خطر لاندې ده او د زيات خدمت اړتيا ورته احساسېږي. که زموږ ملت او هېواد نه وي نو بيا خو موږ هېڅ ډول ايډيالوژۍ ته اړتيا نه لرو، ځکه ايډيالوژي ((سره)) وي که ((شنه))، ((سپينه)) وي که ((توره)) په هوا او خلاکې خو نه تطبيقېږي. د هغو لپاره انساني ټولنو او ټاکلو جغرافيايي حدودو ته اړتيا وي. که موږ د هيلې مجلې محتويات سره ووېشو، نو ملتپالنه، ژبپالنه، اسلامپالنه او انسانپالنه يې اساسي توکي دي، خو د ژوند نور ډګرونه مو هم له ياده نه دي ايستلي.

یو ښاغلي کلتوري چارواکي پر موږ دا نیوکه کړې وه چې د هیلې چلوونکي یوازې ژبې او ملت ته ارزښت ورکوي او اسلام یې له یاده وتلی دی.

موږ سره له دې چې د اسلام چغې نه وهو، نه مو هغه د ځان لپاره د ډوډۍ، مقام او څوکۍ ګټلو وسیله ګرځولې، خو له خپل خدای(ج) څخه ډېر خوښ یو چې مسلمانان یې پیدا کړي یو، د دین خدمت پر موږ ټولو فرض دی، خو نه د دین په نامه ځان اوچتونه او ځانښودنه.

موږ په هره ګڼه کې ژورو او ضروري اسلامي لیکنو ته ځای ورکړی او هره لیکنه چې موږ ته راغلې هغه مو خپره کړې ده او هم مو ډېرو ښتینو اسلامپوهانو سره د نورو لیکنو لپاره اړیکي ټینګ کړي دي. موږ په هیله کې داسې اسلامي لیکنې هم خپرې کړې دي، چې تر موږ څو میاشتې وروسته بیا هماغه لیکنې په رسمي مطبوعاتو کې دویم ځل خپرې شوي دي. موږ چې هرڅه خپاره کړي دي، هېڅکله د اسلامي اصولو خلاف نه دي او نه به دا کار وشي. موږ هغه مطالب خپاره کړي او خپروو یې چې زموږ د ټولنې لپاره ګټور وي. د یوه ایراني اندیال اسلامپوه ډاکتر علي شریعتي په اند: ((هر څه چې ګټور وي، هغه اسلامي دي)). دلته د (ګټور) تعبیر داسې دی چې جانبي

اضرار ونه لري. موږ د اسلام د همدغه پراخ مفهوم په پام کې نیولو سره ګټور مطالب خپاره کړي او خپروو يې.

ليکنۍ برخه:

په ليکنۍ برخه کې هيلې د يوه واحد او معياري ليکدود پلوي کړې او هغه يې تر خپله وسه پورې کارولی دی. معياري ليکدود د يوې معياري ژبې په رامنځته کولو کې ډېره مرسته کوي او معياري ژبه د ملت جوړونې بهير ګړندی کوي او قبيله يي ذهنيت ختموي. موږ همدغه لوړ ارمان ته د رسېدو په هيله هڅه کوو، چې معياري ليکدود وکاروو.

د هيلې مجلې په پيلګنو کې چې موږ ته له بېلابېلو سيمو څخه ليکنې راتللې، نو په ليکنۍ برخه کې يې ډېر زيات اختلاف او توپير و، خو کله چې موږ د معياري ليکدود لړۍ پلې کړه، نو اوس خپله ليکوال د مجلې له هماغه معياري ليکدود څخه الهام اخلي او اکثره ليکنې په همدغه معياري ليکدود رالېږي، د ژبې د ښه والي په برخه کې موږ يوه منځنۍ لاره خپله کړې ده.

موږ هڅه کړې د ژبني جوړښت په برخه کې تر ټولو د مخه ګرامري جوړښت په پام کې ونيسو او په دويم ګام کې تر ممکنه بريده د ژبې ښه والی. موږ د ژبې د ښه والي بهير ته په يوواريز

ډول بدلون نه ورکوو، بلکې د انډولونو او نويو ويي رغاونو تر دود ېدو وروسته هڅه کوو، چې پردي وييونه لرې کړو. که په چورلټ ډول موږ د ژبې د نړه والي پر مسلې ټينګار وکړو، نو مجله به د يوه داسې کتاب بڼه خپله کړي چې د يوه ليکوال له خوا ليکل شوی وي، د بېلابېلو ليکوالو ژبنی سبک او د مجلې رنګارنګي به هم ختمه شي، البته د ژبې نړه والی د ژبې د ساتنې او پالنې لپاره يوه ضروري لاره او چاره ده، خو نه په يو واريز ډول.

روزنيزه برخه:

هيلې په څلورو کلونو کې ګڼ شمېر ليکوال، نويو ليکنو ته وهڅول او يو زيات شمېر ځوان ليکوال او شاعران يې وروزل. دهغوی په ذهن کې يې د خپل هېواد او ولس وياړلې ماضي تداعي کړه او د نوي ژوند او سوکالۍ لپاره يې ورته فکرونه ورکړل.

دهېواد يو زيات شمېر نوميالي يې له هېرېدو څخه وژغورل او له ملي تاريخ سره يې د ځوانانو مينه زياته کړه.

په ملي کچه يې د ملي شعور په وينولو کې کارنده ونډه واخيسته او د ډېرو افغانانو پام يې خپل هېواد، خپل ځان، خپل تاريخ، ملت او خپلې ټولنې ته واړاوه. د ملت جوړونې او

پا یېد نې رغنده توکي يې ولس ته په ګوته کړل.

هيلې په پښتنو افغانانو کې پر خپل ځان د باور روحيه پياوړې کړه او هغه طلسم يې مات کړ چې پښتنو به په خپله ژبه په مستقل ډول خپلواکه مجله او يا خپرونه خپرولای نه شوه. د هيلې تر خپرېدو وروسته د نورو ليکوالو روحيه هم پياوړې شوه او په پښتو ژبه يې خپلواکې مجلې راوويستلې چې اوس يې شمېر تر لسو هم اوړي. البته تر هيلې د مخه هم يو شمېر نورې پښتو مجلې خپرې شوي، خو ملي، ژبنيو او فرهنګي مسايلو ته يې په دې کچه پاملرنه نه ده کړې او نه يې د ولس د ملي شعور په اوچتوالي کې دومره ونډه اخيستې، سره له دې چې د هيلې د ټوکېدو پر وخت سياسي فضا هم ډېره تاوجنه او کړکجنه وه خو بيا هم د هيلې د چلوونکو هوډونه پاخه وو.

د ليکوالو همکاري او مالي برخه:

په ټوليز ډول په تېرو څلورو کلونو او په تېره بيا په تېر يوه کال کې په ليکنې برخه کې له موږ سره زياته مرسته شوې ده. ټولو په ډېره مينه او له هېڅ ډول مالي امتياز پرته موږ ته ليکنې رالېږلې دي. موږ ته آن دومره ليکنې رارسېدلي چې موږ يې د ټولو د خپرونې وس نه درلود.

په مالي برخه کې موږ په تېرو څلورو کلونو کې د ګډونوالو،

بسپنو او نورو مالي مرستو له لارې د مجلې په سلو کې (**۳۵**) برخې لګښت برابر کړی دی. د مجلې (**۲۵**٪) پاتې لګښت ټول د هېواد د پياوړي شاعر عبدالمالک بېکسيار له خوا برابر شوی دی. دا هغه بېسارې قرباني ده، چې په ډېرې ستاينې او يادونې ارزي. بېسارې قرباني او اتلولي خو ورته ځکه وايو چې بېکسيار نه پانګوال دی، نه ځمکوال، نه ډېر ګټيالی دی او نه ډېر ګټندوی، يو پردېس افغان شاعر دی چې ايله همدومره ګټي چې خپل ژوند پرې ژغوري او مجله ژوندۍ ساتي. يانې دا چې بېکسيار د خپل ورځني ژوند د اقتصاد پاموړ برخه مجلې ته بېله کړې ده.

ناخوالې:

څرنګه چې ډول ډول ناخوالو زموږ ټولنه زبېښلې او مروړلې ده او اوس يې هم ځپي، نو د خپرونو چلوونکي، ليکوال او فرهنګيان هم له دې ناخوالو سره مخ دي. هيله مجله هم د درېيو متضادو چاپېريالونو لپاره خپرېږي، ليکوال او لوستونکي يې هم له دې ټولنو څخه دي، په داسې يو حالت کې طبعاً د ذوقونو، فکرونو او ګروهو ټکر رامنځته کېږي.

سره له دې چې هيله په دې برخه کې ډېره بريمنه وه، چې په يادو شويو چاپېريالونو کې يې خپل مينه وال، لېوال او ملګري

لیکوال پیدا کړي، خو بیاهم څرنګه چې په وروسته پاتې ټولنو کې د خدمت معیار معلوم نه وي، نو ځینو کسانو سره به زموږ د کړي فرهنګي کار په باب شک او ګومان پیدا شوی وي او ځینو خو به لا آن (سوی تبسم) هم کړی وي. دګواښ، تردید، تهدید او نورو فشارونو عملي او نظري څرکونه هم وو، خو بیا هم زموږ هوډ او تکل کمزوري نه شول، دتحمیلي سانسور، خپلسري او ذهني سانسور یو ډول سیوری هم و، چې زموږ کار یې ټکنی کاوه.

نیمګړتیاوې:

هر څوک چې یو کار کوي، طبیعي خبره ده چې که بریاوې ولري، نیمګړتیاوې به هم ولري. موږ هم د بریاوو ترڅنګ یو شمېر نیمګړتیاوې لرلې، چې دلته یې یادونه کوو:

- دچاپ په برخه کې یو څه ځنډ پېښېدل.
- د مجلې د وېش ناسموالی.
- د زیاتو مالي مرستو په راجلبولو کې پاتې راتلل.
- مجلې ته د ټولو راغلو لیکونو پوره نه خپرول او نه ځوابول.
- دمجلې له یوې ګڼې نه بلې ته د چورلټ نوښت نشتوالی.

- دمجلې له یو شمېر استازو څخه د ځینو مینه والو (حق او ناحق شکایت).
- له نړیوالو مطبوعاتو سره په اړیکو ټینګولو او په انټرنټ کې د پاڼې په جوړولو کې پاتې راتلل.

او ځینې نورې نیمګړتیاوې.

اړتیاوې:

د نړۍ په هر هېواد کې هره مجله او یا بله خپرونه ځان ته ټاکلی پرسونل او دفتر لري، تر څلورو کلونو وروسته موږ ایله پر دې بریالي شو، چې له یو بل کلتوري مرکز سره هیلې ته یو دفتر پیدا کړو، په مجله کې لاد څو تنو د شتوالي اړتیا هغسې پرځای پاتې ده. که چېرې هیلې مجلې لږ تر لږه څلور تنه پرسونل او هغو ته ټاکلی معاش لرلای، نو پورتنۍ ټولې نیمګړتیاوې به نه وای.

تر هېواد دننه د چارواکو یوازې دومره همکاري چې د مجلې په وېش کې مرسته وکړي.

په بهر کې د زیاتو قلمي همکارانو او مالي مرستندویانو راجلبول.

په پای کې د هیلې له ټولو هغه مینه والو، لېوالو، خواخوږو، لیکوالو او مالي مرستندویانو څخه چې په تېرو څلورو کلونو

کې يې له موږ سره همکاري کړې او خپله هيله يې تر دې دمه رارسولې، ډېره مننه کوو، زموږ راتلونکې ګڼه به ان شاالله دهيلې د عمر د نيمې لسيزې لومړۍ ګڼه وي، هيله ده هيله په خپلو نوښتونو، وړانديزونو، رغنده نيوکو او رنګارنګ ليکنو ښکلې کړئ.

ژوند مو هيله من او هيلې مو بريمنې شه!
د هيلې اداره

کارخپله سخت کاردی

زموږ په فرهنګي کړیو او ټولیوکې زیات وخت دفرهنګي کاراوزیار پرڅومره والي او څرنګوالي خبرې کېږي. یو شمېر لیکوال په دې کار کې دمهارت تربرېده رسېدلي دي چې څنګه پر نورو تبصره وکړي، دنوروعیب څرګند او نیمګړتیاوې یې په ډاګه کړي. ددې ډول لیکوالوچې لیک کم اوخبرې ډېرې کوي، ذهني انرژي او وخت پردې لګېږي چې دنوروکړی کار بې ارزښته او یا کم ارزښته وښیي.ځینو یې بیا دکره کتونکي جامه اغوستې اوهمدې ته منتظرناست دي چې څوک څه ولیکي اویاکوم فرهنګي کار ترسره کړي نو بیادوی ته موضوع پیداشي او د نورو دکړي کار په غندلو،ارزولو او بل ډول ښودلو ځان په ټولنه کې مطرح کړي. په دې ډله کې داسې لیکوال هم شته چې په ادبي او فرهنګي کارکې یې ونډه په سلوکې لس برخې ده خو نیوکې یې نوي برخې دي. دوی بیانورو ته د فرهنګي او علمي کار د

لاربښووني او سرته رسونې په لسګونو لارې ګودرې هم ښيي چې بايد داسې وکړي ، داسې وکړي او داسې وکړي. خوکله چې ترې وپوښتل شي، ښه به نه وي هغه کارچې نورو ته يې د سرته رسونې نصيحت کوې، په خپله يې وکړې؟ کله چې له دې ډول پوښتنې سره مخامخ شي، نو بيا درته خپلې لس پلمې، عذرونه او ستونزې را د مخه کړي ، والله نو موږ خو په لسګونو ستونزې لرو ايله همغه غوڅې کړو، دوی خو ښه دي ځان يې همدې کار ته وزګارکړی دی.

دوی د هغو کسانو هغه کار و زيار ته نه ګوري چې د فرهنګي کار په خاطر يې د ژوند نورې ستونزې پر شاتمبولي او ځان ته يې دکار و زيار لاره خلاصه کړې ده. د کار خلک همېشه کارکوي، خبرې او نظرونه يې کم وي خو عملونه يې زيات. (د مبصرينو او کره کتونکيو) بيا کارونه کم دي، خو انتقادونه يې زيات.

په ټوليز ډول زموږ په نني فرهنګي بهيرکې دوه ډله ليکوال ليدل کېږي: يوه ډله هغه ليکوال دي چې کارکوي، زيارکاږي او خپلې ټولنې ته د خپل فکر او خيال ثمره وړاندې کوي او دويمه ډله هغه ليکوال دي، چې خپله يا هېڅ کارنه کوي او يا ډېره کمه فرهنګي هڅه کوي، خو د نورو په کار يا د لومړۍ

ډلې د کار پر څرنګوالي زياتې خبرې کوي، پـه حقيقـت کـې دوی د لومړۍ ډلې د کار (ارزونې) ته کارويلی دی.

په دې کې بيائينې کسان داسې هم دي چې کله دکـار لـه نه پيداکېدلو نه سرټکوي، خو کله چې ورته کار پيداشـي بيـا ترې په شلو پلمو اوړه تشوي او د خپل ذوق، شوق، شخصـيت او سليقې له شان سره يې برابر نه بولي، خو اصلي خبره داده چې په دې ډول اشخاصوکې د لټۍ هغه تومنه ډېره زياتـه وي چې سړي ته لنډ مهالی ارام او خوړلني وربښي.

د طمعې او حرص يوه بله ناروغي هم په ځينـو کسـانو کـې شته، د ساري په توګه هغه پلانی ليکوال ولې مـوږ تـه کـار نـه پيداکوي؟ ولې موږ سره کارنه وېشـي؟ ولـې دومـره ډېـر کـار کوي؟ ولې هرڅه تـه لاس اچـوي؟ ولـې پـر هـر څـه خېټـه اچوي؟ ولې زموږ په غم کې نه دی او داسې په لسګونو ډولـه ولې ولې....

دا ډول (ولې) چې دوی نورو ته راجع کوي، په خپله دوی ته هم راجع کېدی شي، په حقيقت کې همـدا (ولـې) د دوی پر کاري سستيا، بې تفاوتۍ او د فرهنګي مبارزې په برخه کـې د دوی پرناکامۍ دلالت کوي. څرنګه چې اوسمهال فرهنګـي هڅې او کارونه تر زياتې کچې او برېده له دولت څخه ازادو

ليکوالو او فرهنګي ټولنو ته لېږدېدلي دي او هغوی د خپل ملي او فرهنګي رسالت له مخې دا فرهنګي کارونه سرته رسوي، د امتياز خبره په کې هم تر زياتې کچې مطرح نه ده، يوازېنی معيار فرهنګي کار دی او زيات فرهنګي کار.

نو اوس که چا کې متره وي او فرهنګي کار سره په رښتيا هم مينه لري د فرهنګي کار د ازمون دې سختې اورنی ښې ته دې راودانګي، خپل ځان دې وازمويي، که د فکر او احساس له دې سخت ازمونه رابهرشو، نو د ټولو باور به راخپل کړي او که داسې نه وي نو دا هم شونې نه ده چې يو څوک دې نه کارکوي ، نه دې سخته زغمي او نه دې هڅه کوي، يوازې ګيلو، مانو او پر نورو باندې پر تبصرو دې وخت تېروي او بيا دې دا طمع هم کوي چې نور دې دی ونازوي، کار دې ورته پيداکړي پرشا دې وټپوي.

نو ځکه خو وايو چې (خپله دکارترسره کول سخت کاردی) او هغه څوک چې د کار نه کولو لپاره پلمې لټوي په حقيقت کې خپله هغه بې کفايتي او کمزوري پټوي چې دی يې د هغه کارپرورانديې لري، ښه به دا وي چې مور نورو ته د کار د نصيحت پر ځای خپله کار ته و دانګو او له نورونه دا طمع هم ونه لرو چې مور ته بايد کارونه پيداکړي او يادې نور زمور

کارونه ترسره کړي، ځکه یوه مقوله ده چې (که غواړې کار ترسره شي خپله یې وکړه). د نړۍ یو سیاستوال به ویل: "څوک چې کارکوي هغه یې د وسایلو په لټه کې وي او څوک چې کارنه کوي هغه یې د دلایلو"، نوموړ ته هم لازمه ده چې د کار سرته رسولو لپاره وسایل پیداکړو، نه د هغه د مخنیوي لپاره دلایل.

په درناوي
هېواد او ملي فرهنګ ته د زیات او مثبت کار په هیله
د هیلې اداره

افغانستان، اسلام او پښتو؛
درې ستر ارزښتونه او
چوپه خوله خد مت

په وروستیو درېیو لسیزو کې چې په افغانستان کې جګړه ییزو سیاستونو او جګړه مارو ګوندونو ته دژوند، شعار او غږ پورته کولو لاره اواره شوې ده، نو دې ډلو ټپلو نه یوازې زموږ هېواد ته ستر مالي تاوانونه اړولي، بلکې ټوله ټولنه یې له ستر بشري ناورین، ذهني او روحي ناروغیو سره مخ کړې ده.

دې ګوندونو او ډلو له سترو معنوي ارزښتونو او ایډیالونو سره هم لوبې وکړې، هغو چې ځان یې دخلکو مدافعین ګڼل او د"افغانستان خلکو دیموکراتیک ګوند" په نامه یې ګوند جوړ کړی و، دخلکو دګټو، ژوند او هوساینې شعارونه یې ورکول، هغوی تر ټولو لومړی دخلکو په ورکاوي، سپکاوي، وژنې او ترټنې پسې ملې رابډ وهلې، خو یو وخت بیا داسې راغی چې دهمدې ګوند غړي او مشران دهمدې ګوند په

نامه شرمېدل، نو ځکه خو یې "دوطن ګوند" په نامه ونوموه ، یو چا دپوهنتون له یوه استاد څخه وپوښتل چې دوی ولې خپل ګوند د " دوطن ګوند" په نامه یادکړ، هغه ورته وویل: ((ځکه چې خلک یې وشرمول اوس دوطن وار دی.))

ددوی پر وړاندې بیا اسلامي ګوندونه راپورته شول، چې په عمل کې په کې اسلام و که نه و، خو په اصولو او نومونو کې ټولو اسلام یاداوه، بیا داسې وخت راغی چې دوی هم داسلام په نامه داسې ناوړه کارونه وکړل چې کفرکې به هم چا نه وي کړي، د هر اسلامي تنظیم نوم چې به چا واخیست ، نو په ذهن کې به یې د غلو او داړه مارانو یوه ډله او دوحشت او بربریت یوه څپه تداعي شوه، د دوی د نوم د مانا او د دوی د عملونو ترمنځ دېښن شوي تضاد یوه بېلګه به راوړو:

په کابل کې د یو ښاري کور د (اتحاد اسلامي) او (وحدت اسلامي) ګوند ترمنځ دېښنو شویو جګړو له کبه لوټ او تباه شوی و. یوه شپه دکور یو ځوان له خپلې مور او نورو غړو سره دماسخوتن ډوډۍ ترخوړلو وروسته دالله (ج) دربار ته لاسونه پورته کړل او دعایې وکړه چې ای خدایه! زموږ کورته (وحدت) او (اتحاد) راولې چې موږ نور له دې دربد دریو

خلاص شو.

په دې وخت کې یې مور په لړزېدلي غږ ورته وویل! وه زویه دادې څه وویل، خدای دې (وحدت) او (اتحاد) زموږ کورته نه راولي، ځکه چې همدغو خو زموږ کور لوټ کړ او مـوږ یـې درپه دره کړو. ددې ښځې په ذهن کې د (وحدت) او (اتحاد) کلمې د (اسلامي وحدت او اسلامي اتحاد) تنظیمونو په مانـا تداعي شوې وې. سره له دې چـې ددې دواړو تنظیمونـو پـه نومونو کې د یووالي مانـا پرتـه ده، خـو پـه عمـل کـې دواړه دیووالي او اتحاد پرضد وو. د " اسلامي" کلمې له مانا سره یې عملي تضاد هم همداسې درواخله!

همدارنګه نورو لویو ورو ډلو هم کله چې د افغانستان او یـا د پښتو ژبې ستاینه او یادونه کړې دعملي خدمت پرځای یـې ورته زیان اړولی دی، ځکه چې ددې ډول کسانو دشعار جذبه پیاوړې او د عملي کار قوه یـې کمـزورې او یـا هـم پـه نشـت حساب وه، دغه راز یو شمېر خلکـو دخپـل ځـان او شخصیت دتبارز لپـاره هـم سـتر ارزښتونـه لکـه اسـلام، وطـن، ملـت او ژبه(پښتو) په ناوړه بڼه کارولي دي.

داسې خلک هم لیدل شوي چې هېڅ ډول اخلاقي، علمي او هنري شخصیت نه لري، په اصـطلاح د دوو خـرو اوربشـې

به نه شي ښلولای، خو له سترو ايډيالونو به يې شعارونه جوړ کړي وي او ځان به پرې ځلوي، يو شمېر ژبپالو(پښتوپالو) هم دعملي خدمت پرځای د ګړنيز تبليغ لمن نيولې او غواړي په دې ډول په ټولنه کې ديوه محروميت دانعکاس له کبله ځان تثبيت کړي، ځينې داسې کسان هم شته چې دژبې دپورته کولو اواز يو مقام ته رسولی، خو کله چې دعملي خدمت وخت رارسېدلی ، بيا يې دخپل مقام په خاطر ځان غلی کړی، نو ځکه خو شاعرچې دټولنې تر ټولو ځيرمن موجود دی، دې رمز ته متوجه شوی او وايي:

ځوک چې دپښتو په نوم ښاغلي دي

هغه د پښتو پر مـــــری غـــلي دي

ځينو سياستوالو بيا دخپلو ناوړو عملونو له کبله دافغانستان نړيوال حيثيت او غرور پيکه کړ. تر نن تقريباً ۲۱کاله وړاندې ښاغلي سلطان کشتمند په يوه مرکه کې ځرګنده کړې وه: ((موږ افغانستان ته دومره خدمت وکړ چې دټولې نړۍ په کچه موږ خلکو ته ور وپېژنده، خو تر موږ دمخه افغانستان په نړۍ کې چا نه پېژنده.))

ښاغلي سلطان علي کشتمند او د هغه ګوند پر افغانستان د راغلې ورو ستۍ غميزې او پردي ښکېلاک له امله هغه ته

دخپلې خپلواکۍ او ناپېيلتوب دقربانۍ په بدل کې يو دردوونکی او غمونکی شهرت ورکړ، نه هغه عزت، شهرت، حيثيت، ژوند او مقام چې پخوا يې درلود.

ددې خبرو مانا دا نه ده چې موږ بايد ايډيالونه ونه لرو او ملت پر واحدو ايډيالونو راټول نه کړو، بلکې هدف دا دی چې ايډيالونه بايد پيکه نه شي او ناوړه ګټه ترې وانه خيستل شي، دسترو ايډيالونو دځلونې، برې او هغو ته درسېدنې لپاره ايډيالو شخصيتونو، سپېڅلو لاربښوونکو او رښو لارويانو ته اړتيا ده، موږ بايد په ړندو درنښا شننه ونه کړو او نه له کرغېړنو اشخاصو دايډيال نظام دجوړولو هيله ولرو. دسترو ايډيالونو دمسخه کېدو دمخنيوي لپاره يوه لاره داده، هغه څوک چې سترو ارزښتونو او اوچتو ايډيالونو سره دمينې جذبه په زړه او دتدبير قوه په فکر کې ونه لري، بايد د لويو ايډيالونو شعار ته پرې نه ښودل شي، اوس دعمل نړۍ ده، په تشو شعارونو نه کلي ابادېږي، نه ښارونه او نه ايډيالونه پرې برې ته رسي، بلکې دلويو ارزښتونو دسولېدو او پيکه کېدو سبب هم ګرځي، نو ښه لاره دا ده چې موږ دشعار پرځای عمل ته ترجيح ورکړو او څه شی چې غواړو هغه په عمل کې خلکو ته څرګند کړو او دخپل ايډيال مطابق له ځان نه همغسې ايډيال شخصيت

جوړکړو. ددې کار ګټه به داوي چې دوچو شعارونو له کبله به دلويو ايډيالونو دپيکه کولو مخه نيـول شـوې وي، کـه څـوک افغانستان ، اسلام، ملت او پښتو ته خدمت کوي، نـو ښـه کـار دادی چې چغې دې نـه وهـي، او شـعارونه دې نـه ورکـوي، عملي خدمت دې وکـړي او دخـدمت پـه هنـداره کـې دې خپـل ارمـان وځلـوي، ځکـه چـې دعمـل دخاونـد او دوينـا دڅښتن ترمنځ دشخصيت له پلوه ډېر تفاوت وي، هغه د استاد الفت خبره:

د عمل دخاوندانو په حضـــور کې
د وينا خاوند ولاړ لاس په سلام دی

افغانستان، اسلام، افغانانو او پښتوته درښتيني او عملي
خدمت په هيله
په درناوي
دهيلې اداره.

بحراني شرايط او فرهنګي کار

هره ټولنه چې له کوم سياسي، پوځي، ټولنيز بحران او ناورين سره مخامخ شي، نو د ټولنې ډېر ستر ارزښتونه او ايډيالونه هم ورسره له ډول ډول ګواښونو او خطرونو سره مخامخېږي. کله چې دټولنې ستر او مانيز ارزښتونه او ايډيالونه لږ کمزوري شي، نو د ټولنې وګړي له ذهني پلوه سره وېشل کېږي، همدغه وېش ددې سبب ګرځي چې د ټولنې دخلکو ذهني ځواک له يو بل سره په اختلاف کې اوبه شي او دترقۍ او سوکالۍ لپاره ورته څه پاتې نه شي.

زموږ ټولنه هم په تېرو درويشتو کلونو کې له ډول ډول سياسي او پوځي بحرانونو او نورو ډول ډول غميزو سره مخامخ شوې ده. لـه دې غميزو څخه راپيدا شوي زيانونه دومره زيات دي چـې کـه لـه هره پلوه يې وسنجوو نو ساری به يې نه زموږ دهېواد پـه تـاريخ او نه دنړۍ دنورو ولسونو په تـاريخ کـې وليـدل شـي او کـه سـړی د احساس له زاويې ورته ځير شي نو غوني به يې زېږه شي.

افغاني ټولنې ته د اوښتو زيانونو پـه اوږدې لـړۍ کـې فرهنګـي زيانونه د ډېرې ويرنې وړ دي. له ملي موزيم، سيمه ييزو موزيمونو، دباميانو دسترو تاريخي مجسمو، علمي مرکزونو او لويـو کتـابتونونو را نيولې دليکوالو تر شخصي کتابتونو پورې ټول لوټ او تباه شوي

دي. دهېواد پر فرهنګ داسې پرله پسې ناتارونـه راغلـل چـې يـو تربله دردوونکي وو، ان تر دې بريده چې دټولو ليکوالو، فرهنګپالو او نورو هېوادپالو هيلې يې ومروړلې.

په داسې بحراني شرايطو کې دفرهنګي کار او فرهنګي خـدمت خبره مطرح کول يو بابيز او بې اغېزې کار ګڼل کېږي، لامل يې دا دی يو خو دا چې دفرهنګي ويجاړونې لړۍ لا بنده شوې نه ده او بل دا چې دژوند دنورو خواوو اړتياوې دومره مهمې شوي چې که هغه پوره نه شي، نو خپله ژوند له ګواښ سره مخامخېږي. خـو د ياد وړ خبره دا ده دهېواد فرهنګيان چې دفرهنګ درغـونې شعور او مسووليت لري، ددې ډول بحراني شرايطو ناوړو اغېزو ته تسـليم شي؟ او که نه د يوه وقايوي درمل په توګه ورو ورو دخـپلې ټـولنې فرهنګ ورغوي؟ دې ته مو هم بايد پام وي چې زموږ په هېواد کې ډېر ناورينونه دهمدې فرهنګي بنسټونو، ملي ارزښتونو او ايډيالونو دبنسټونو له نړېدو او ښورېدو څخه راپيدا شوي دي.

په هېواد کې د۲۳کلونو پـه اوږدو کـې د (۳۵۰۰) ښوونځيـو د نړېدو له امله د اټکل اتو مليونو وګړو دلوستوالېدو مخه نيول شوې ده. په همدې کلونو کې به دې جګړه مارو وګړو لـه کـومې لارې خپل ژوند خړوبولای او يا به يې خړوبوي؟ ځواب يې څرګند دی، تر زياتې کچې له جنګ جګړو او نورو نامشروعو لارو.

که چېرې زموږ په ټولنه کې همدومره نالوستي کسان نه وای، نو د جګړه مارو تنظيمونو ليکې به چا ډکولې؟ او څوک به دلوستو

منفي سياستوالو دښکار سبب ګرځېدل؟ ايا هغو وسله والو سره چې دهېواد ملي شعور واى او له متمدنې نړۍ سره اشنا واى، دهېواد ملي موزيم يې لوټوه؟ هغه يې په نورو پلوره او يا ړنګوه؟ ملي ګالري او ملي ارشيف يې چوروړل او دنړۍ ستر شهکارونه د(باميانو تاريخي مجسمې يې نړولې؟) دا ټولې بدمرغۍ زموږ دفرهنګي فقر له کبله او د ملي فرهنګ دروحيې دنشتوالي له امله راپيدا شوي دي. که چېرې زموږ په ټولنه کې دعلمي مرکزونو او فرهنګي بنسټونو د بيا رغونې غم ونه خوړل شي، نو دغلا او لوټ دا لړۍ به همداسې روانه وي او زموږ پاتې فرهنګي شتمنۍ به هم همداسې لوټېږي او نوي غله به د زړو غلو ځاى نيسي، نو اوس چې ټولنه له داسې يو بحران سره مخامخ ده، فرهنګي ټولنو او فرهنګپالو ته په کار دي چې د اوږده زغم لاره خپله کړي، دې پسې ونه ګرځي چې اوس ددوى کار ته په ټولنه کې په کومه سترګه کتل کېږي او خلکو ته څه ارزښت لري، دټولنې او دعامو وګړو دبې تفاوتۍ کچه څنګه ده؟ بلکې دوى بايد دې ته پام وکړي چې دفرهنګي کار اغېز په يوه ورځ، يو کال او يوه وخت کې نه معلومېږي، فرهنګي کار دسرو زرو او هغو غرنيو غميو په شان دى چې دکلونو او پېړيو په تېرېدو سره يې دا ډول ارزښت ګڼلى او د وخت په تېرېدو سره يې هره ورځ ارزښت نور هم زياتېږي. فرهنګي کار هم همداسې در وبوله ځکه چې تر ډېرو کلونو وروسته يې ارزښت څرګندېږي او د وخت په تېرېدو سره يې ارزښت نور هم زياتېږي، دهمدغه معيار

او ارزښت په پام کې ساتلو سره فرهنګیانو ته په کار دي چې د فرهنګي کارلنډ مهالې ګټه په پام کې ونه نیسي، بلکې ددې کار اوږد مهالې ګټې ته پام وکړي او خپل زغم او هیله همداسې زیات کړي.

هیواد ته د زیات فرهنګي خدمت لپاره دفرهنګیانو، دزغم او حوصلې دزیاتېدو په هیله
دهیلې اداره

که مې سل نصیحتونه ورته وکړل!

جرګې لاړې، مرکې لاړې، عذرونه وشول، ننواتې وشوې، لوی، واړه، زاړه، ښځې، ځوانان، روښنفکران، مخور، لیکوال، فرهنګپال، سوداګر، استادان او دبېلابېلو مسلکونو پوهان له کور، کلي، هېواد او لرې لرې هېوادونو مشورو او عذرونو ته ورغلل، خو چرېان، طالبان، ملایان، مولیان او واکمن "علما کرام" دخپل جهل پرخره سواره وو، دهېچا پر خبرې یې سر ونه ګراوه، دهېچا یې ونه منله، بل هېڅ شی یې نه و زده، خو یوازې دومره یې زده و چې (نه منم، نه منم) او بس.

د اسلام دسپېڅلي دین د ۱۴ سوه کلن تاریخ په اوږدو کې هېڅکله هم ملا، طالب او یا په بله نومونه روحاني قشر په دومره یو اړخیز او مطلق ډول واک ته نه و رسېدلی، لکه طالبان چې واک ته رسېدلي وو، داسې برېښېده، چې دپېړیو پېړیو محرومیتونو، غریبیو او ډول ډول کینو او عقدو دهغوی زړونه دعام ولس پر وړاندې دکرکې او غوسې برید ته رسولي وو، ځکه یې دقدرت پر مهال دهمغه ولس پر ځورولو، ټکولو او

پيکه کولو پيل وکړ، چې دوی يې پالل، لوی کړي او دکابل د واک ترتخته يې ورسره منده کړې وه. ترهغه مهاله چې پر ملا او طالب د واک دخوړلنيو ورمې نه وې لګېدلي، نو همدا چغې به يې وهلې، چې "موږ خو دشريعت غرای محمدي د نفاذ لپاره راپورته شوي يو، موږ دڅوکۍ او مقام غوښتونکي نه يو او کار خپل اهل کار ته سپارو" خو کله چې واک ته ورسېدل، نو ايله دخپلو محروميتونو دپوره کولو په لټه کې شول، څوک دڅوکۍ، څوک دموټر او څوک هم دڅلورو شرعي نکاحو دپوره کولو په هڅه کې شول.

د ټولنيز ژوند دښېرازۍ مخه ډب کړای شوه او يوازې خپل ژوند مطرح شو. دټولنې ټول مجموعي تفکر يوازې (ږيرې) ته راټول شو، ږيرې او نورو سنتونو دفرضو ځای (!) ونيو او فرضو دسنتو. دانسان کرامت تر ږيرې قربان شو او دښځې فرضې زده کړې تر چادرۍ لاندې زندۍ شوې.

دا خبرې په دې مانا نه دي، چې ګنې اوس طالبان له سياسي ميدانه ګوښه شوي او ځواک يې په اصطلاح اوبه شوی، نوموږ ته خبرې کول اسانه دي. موږ دهيلې په تېر پنځه کلن خپرنيز بهير کې هر وخت ځينې انتقادي ليکنې کړي او طالبانو ته مو نېکې مشورې ورکړي دي، دبېلګې په توګه به

دتېر کال د (طالبان، بتان او بت پالان) ليکنه او دهمدې روان کال په لومړۍ ګڼه کې د(مدرسه او ښوونځی) او همداسې نورې ليکنې يادې کړو. سربېره پردې (هيله) هغه يوازينۍ پښتو مجله وه چې دطالبانو تر واکمنۍ لږ وروسته خپره شوه او دپنځو کلونو په بهير کې په منظمه توګه کابل او دهېواد زيات شمېر ولايتونو ته رسېدله. موږ په هيله کې د اصلاحي ليکنو ترڅنګ وخت پر وخت طالبانو ته په ګرځني ډول هم دعام ولس او هم د ليکوالو دردونه، نظرونه او وړانديزونه ور رسولي، خو هغوی نه يوازې دا چې منلي يې نه دي، بلکې موږ ته يې ګواښونه هم کړي او اخطارونه يې هم راکړي دي، خو له دې سره سره موږ د عام ولس په شان په دې نظر وو چې که چېرې طالبان له منځه ځي، نو داسې څوک يې بايد ځای ونيسي چې لاسونه يې دملت په وينو سره نه وي، که چېرې ستمي او افغان ضد ځواکونه بيا واک ته رسول کېږي، نو تر دوی بيا همدا طالبان ښه دي، ځکه که طالبان تنګنظره دي، له ترقۍ او تمدن سره علاقه نه لري او ان چې مخالف يې دي، خو لږ تر لږه د يوې عقيدې خاوندان دي، دخلکو سر، مال او عزت خو خوندي دی. طالبانو ته مو هم په سوونو ځله دا خبره کړې وه چې افغانستان پرته له هغه هم جګړې

ځپلی او نور دجنګ توان نه لري، زموږ له دنیا سره په دښمنۍ کې ګټه نه شته، که امریکا (۵۲) ټوټې هم شي افغانستان ته یې څه ګټه؟ ګټه به یې عربو او نورو عجمو ته رسي، لکه دشوروي د ټوټه کېدو ګټه چې نورو ته ورسېده، هر هېواد ته خپلې ملي ګټې ډېرې مهمې دي، خو هغوی خپله عقیده له افغان ملتپالنې سره مخالفه ګڼله او د چا خبرو ته یې اهمیت نه ورکاوه، هغوی ته ځانونه (علماء) ښکارېدل، نو ځکه د ناعلمۍ په دریاب کې ډوب شول.

زموږ اساسي ربړه دا وه چې دطالبانو مخالف ځواکونه طالبانو سره دمذهب پربنسټ جګړه نه کوي، بلکې د خپلو قومي عقدو له مخې جګړه پرمخ بیایي او هم دهر بهرنـي هېواد هرې مداخلې ته (لبیک) وایي او ورته ناځي. هغوی طالبان دپښتنو استازي (!) ګڼل، خو طالبانو بیا پښتو پالنه او ملتپالنه یو شرک او جرم باله، طالبانو دا زغم هم نه درلود چې پښتنو کې یو شعوري حرکت او قوت رامنځته شي، ځکه چې هغوی دا د خپل واک لپاره خطر ګاڼه، نو اکثرو روښنفکرانو سره همدا وېره وه، چې طالبان خو هسې هم له پښتونولۍ سره وران دي، خو ددوی دماتې په غچ کې به ټول پښتانه در په دره شي، پښتانه به دطالبانو دتېروتنو کفاره ورکړي، نو

ځکه خو ټولو پښتنو روښنفکرانو ځانونه ستړي کړل او په سوونو ځله يې طالبانو ته وويل چې مه کوئ دا کارونه مه کوئ، تاسو سره ټول قوم بربادېږي. د افغانستان لوی عالم پوهاند عبدالشکور رشاد دطالبانو ډېرو مشرانو ته په وار وار دا وويل: "ستاسو بريالیتوب يوازې دملا او طالب بریالیتوب دی، خو ماته مو دټولو پښتنو ماته ده".

داستاد دخبرې مانا دا وه چې امتياز يوازې دطالب او ملا دی خو په زيان او تاوان کې ټول پښتانه ورسره شريک دي.

دطالبانو تر سقوط نه څو مياشتې دمخه مو په کندهار کې يو لوړ پوړي چارواکي سره همدا خبرې مطرح کړې، چې ګورئ پښتانه درسره بربادېږي، هغه په يوه زهرجنه خندا موږ ته وويل: ((دا پښتانه روښنفکران دي موږ نه د پښتو په خاطر دفاع نه کوي، موږ مسلمانان يو، پښتانه نه يو، زموږ هدف اسلام دی نه پښتو او پښتانه))، موږ ورته هملته ښه په زغرده وويل چې وروره ستاسو هدف به ستاسو دخپل تعبير اسلام وي، خو پښتانه تاسو ته په دې خاطر مشورې نه درکوي چې تاسو يابه مسلمان ياست او يا به پښتانه، تاسو د اسلام په نامه دپښتنو دفاعي ځواک له منځه وړی، اوس چې واک درسره دی، هغه دملا او طالب دی، په نوم پښتون روښنفکر درسره په حکومت

کې نه شته او نه هم کوم مخور قومي مشر، میم زرما ټوله د ملا ده، خو کله چې له منځه ځئ، پښتون ولس به ستاسو د اعمالو کفاره ورکوي، موږ دې خبرې ته ډېر ځورېږو، نـه دا چـې تـه عرب مسلمان یې که بل بې قومه مسلمان؟ دا خبـرې مـو هـم ورته وکړې چې تاسو خو پښتانه نه یئ خو دپښتنو مخالفین مـو دپښتنو استازي بولي او ستاسو په نامه یې زموږ دپښتنو د وژلـو پلان جوړ کړی دی.

موږ ورته وویل چې کـه مـوږ تـه طالبـان او غیر طالبـان دا تضمین راکړي چې د طالب تر زوال وروسته به یوازې طالـب د طالب د اعمالو سزاویني او موږپښتانه بـه ورسـره نـه کـړول کېږو، موږ به هېڅکله هم تاسو ته دمشورو لپاره درنه شـو، خـو که ستاسو د اعمالو ټول زیـان زمـوږ قـوم تـه متوجـه وي، نـو هغوی مجبور دي چې ستاسو سر په دې خبره خلاص کړي او ان ګرېوان مو ونیسي.

طالب چارواکي موږ ته وویل: ((یه موږ چاته تضمین نـه شـو ورکولای، هر سړی پوهېږي خپل کار یې، مـوږ داسـلام خبـره کړې نه دقوم)).

اوس له هغه وخته نږدې اته میاشتې وتې او د طالبانو نظـام هم ړنګ شوی، هغه وېره چې پښتنو روښنفکرانو درلودله کـټ

مټ عملي شوه، په لسګونو زره پښتانه ووژل شول، کورونه يې لوټ او بمبار شول، طالبانو هم دنړدې (۵۰) زرو طالبانو دقربانۍ ثمر، د ږيرې، حجاب، سر زورۍ او خپل افراطي عمل نه قربان کړ، له همغه پيله بيا تر پايه عروجه او بيا تر زواله د سرتمبګۍ دجهالت پر خره سواره او د چا نصيحتونو لارې ته سم نه کړای شول، هغه دشاعر خبره:

که مې سل نصيحتونه ورته وکړل
هغه خدای بې لارې کړی په لار نه شو

په هېواد کې ديو ملي حکومت دجوړېدو او ټولنيز عدالت
دتامين په هيله
په درنښت
دهيلې اداره

که مطبوعات ازاد شي

په افغانستان کې تر یوه۲۳ کلن پرله پسې اختناق وروسته یو ځل بیا په هېواد کې د قانون، قانونیت، ازادۍ او ولسواکۍ، سولې او ښېرازۍ، ټولنیز عدالت او هېوادنۍ پرمختیا خبرې ډېرې اوربدل کېږي، یوځل بیا د شعارونو بازار ګرم دی، خوله ور، ژبور، اړیکوال او هغه لوبغاړي بیا ډګر ته راوتلي چې د رنګارنګ لوبو په هر سره، شنه ، سپین او تور ډګر کې د لوبېدو وړتیا او قابلیت لري، په یوه شېبه کې جنایت پر خدمت او خدمت پر جنایت عوضولای شي،پر خپلو ټولو عیبونو د غرونو غوندې پردې را اړولای شي او د نورو د مچ وزر په شان تېروتنه د غره غوندې غټولای شي.

د همدغسې واکوالو په واکمنۍ کې یو ځل بیا د ازادۍ او دیموکراسۍ انګازې خورې دي او ددې انګازو په منځ کې بیا د مطبوعاتو ازادي او د ازادو مطبوعاتو خبرې ډېرې زیاتې تودې دي.

ظاهراً خو ازادي، دموکراسي، ولسواکي، ټولنیز عدالت او

پرمختګ، ازاد مطبوعات او د مطبوعاتو ازادي خورا خوږې خبرې دي، آن د سترو ارمانونو په توګه باید ورته وکتل شي، خوله بده مرغه چې په افغانستان کې د شعارونو او عملونو تر منځ زیات واټن وي، نه یوازي واټن وي، بلکې شعار او عمل زیات وخت یو د بل پر ضد واقع شوي دي، چا چې د (خلکو) شعار ورکاوه، هغوی خلک له منځه یوړل، چا چې د اسلام شعار ورکاوه هغوی اکثرو بیا د کفر له ګرېوانه سرونه راوکښل او د ځینو عملي جهاد پر فساد بدل شو او د ځینو چې د بهرنیو مداخلو د بندولو چغې وهلې هغوی بیا بهرنیان راوبلل، د همدې ۲۳ کلنې پخې تجربې له مخې په کابل کې د یوې ولسوالۍ د زورواکو قوماندانانو د مطلق واک په حدودو کې د مطبوعاتو ازادي یو ځل بیا د همغې تجربې د تکرار تداعي ده، بیا به هم عملونه د شعارونو خلاف وي او په کابل کې خو یې اوس عملي بېلګه هم همداسې ده.

د کابل ټلویزیون او راډیو د پنجشیر ولسوالۍ د وګړو په لاس کې ده، له دولتي راډیو ټلویزیون نه یې د یوې ډلې او یوې ولسوالۍ خپرنۍ وسیله جوړه کړې ده، راډیو ټلویزیون کې چې د احمدشاه مسعود په باب دومره ستاینې او ویرنې خپرېږي، د لنډمهالې ادارې مشر حامد کرزي په باب دومره څه نه شته، که

چېرې پر ټلويزيون او راډيو د ټوپک شپېلۍ واکمنه نه وي، نو د نارسمي اشخاصو په باب به په رسمي خپرونه کې په دې کچه خپرونې شونې وي؟

ځرنګه چې اوس په کابل کې د نړيوال سوله ساتي ځواک سرتېرو حضور شته او د دې هېوادونو حکومتونه د عمل او شعار تر بريده د ديموکراسۍ او مطبوعاتو د ازادۍ خبرې کوي، نو پر کابل باندې د اصلي واکمن ګروپ مخور هم غواړي خپل سکتارستي خصلت د مطبوعاتو د ازادۍ تر پردې لاندې پټ کړي، دوی پر دې پوهېږي چې دوی د بهرنيانو په مرسته د هېواد لوی اکثريت(پښتانه) د القاعدې او طالب تر نامه لاندې لږ تر لږه اوس په کابل کې له سياسي واکه محروم کړي، نو ځکه خو ميدان دوی ته تش دی، دوی خو په کابل کې پښتانه آن عادي ژوند ته نه پرېږدي، نو پاتې لاهغوی ته د مطبوعاتو د ازادۍ حقوق، نور نو که څوک څه خپروي هغه يا د دوی خپل خلک وي، يا به ورسره تنظيمي اړيکي لري، يا ژبني، سيمه ييز، قومي او نور روابط، دوی به هڅه وکړي چې د ديموکراسۍ تمثيل وکړي، خو د دوی مالي سپورټ او فکري کيلي به واکمنې ډلې سره وي.

اساسي خبره داده چې په لنډ مهاله اداره کې د اساسي واکمن

ګروپ عملونه او د مطبوعاتو رښتينې ازادۍ يو د بل خلاف دي، دا واکمن اکثره په جنګي جرمونو کې ککړ دي او د ازادو مطبوعاتو رسالت دادی چې د دا ډول جنګي جنايتکارو له څېرو څخه پرده پورته کړي، خو کله چې واکمن پر دې پوه شي چې زما په اوږو کې شګه ده، نو بيا خو هېڅکله داسې ازادۍ ته اجازه نه ورکوي.

د کابل د لنډمهالې ادارې د دوو واکمنو ډلو تر منځ يو غټ نظري او عملي توپير پروت دی، د روم د سولې د بهير اووه تنه وزيران چې ښاغلی حامد کرزي هم له هماغې جملې څخه دی، داسې خلک دي چې په هېڅ ډول جنګي جرمونو ککړ نه دي، تول د اهليت او مسلک خاوندان دي، دوی په دولت کې حقوقي صلاحيت لري خو عملي واک يې ډېر کم دی، خو په مقابل کې د نظار شورا ډله چې اکثره د يوې ولسوالۍ اوسېدونکي دي او په حکومت کې د مطلقيت تر بريده واک ورسره دی، واقع ده، د دې ډلې زياتره غړي په جنګي جرمونو ککړ دي، د روم د سولې بهير غړي وزيران داسې فکر کوي چې دوی خو هسې هم جنايت نه دی کړی، پرېږده چې مطبوعات ازاد شي، چې له دې نورو جنايت کارانو خو بڼکې وباسي، خو د نظار شورا غړي بيا فکر کوي چې ظاهراً به د مطبوعاتو په ازادۍ د امريکا متحده

ایالات خوشاله کړو، ځانپلوي مطبوعات به ازاد کړو او د مخالفو خولې به وتړو او په دې ډول به پر خپلو بدرنګو عملونو پرده خوره کړو.

په اوسني وخت کې د مطبوعاتو ازادي له دغسې متضادو لارو او واټونو څخه تېرېږي، دلته یو ځل بیا خپله اساسي خبره راغبرګوو چې د یوې ولسوالۍ په حاکمیت کې د مطبو عاتو ازادۍ مانا د ځان تېر ویستل دي، ددې خبرې اصلي علت دادی چې د مطبوعاتو ازادي د دې خلکو له سیاسي ګټو سره متضاده ده، که مطبوعات ازاد شي نو هغه به ضرور ولیکي چې یوې ولسوالۍ ته د ټول هېواد د برخلیک ټاکلو حق د هغه هېواد له ولس سره چورلټ ظلم او ناروا کار دی.

د ابو حنیفې مدرسې فارغ باید په قضا - څارنوالۍ کې مقرر شي نه د امنیتي او دفاعي چارو د مسول په توګه.

د هر جعلي نوټ ګرځول یو جنایي او سیاسي جرم دی پاتې یې لاچاپول، نو روسیه چې اوس هم نظار شورا اواستاد رباني ته په ټنونو پیسې چاپوي، ددې مسلې ډاګیزول او پوښتنه به څنګه کېږي؟

د امریکا متحده ایالتونو او د نظار شورا د واکمنې ادارې دادعاوو پر بنسټ د یوې فرضي په توګه که طالبان(له Aنه تر Z)

پورې ټول جنایتکار وګڼل شي، نو تر طالب د مخه جنایتکاران چې په کابل کې یې (۲۵) زره خلک ووژل، د هغو حساب به څنګه شي؟ د کابل په افشارو، دربیمه کارته او نورو سیمو کې چا هزاره ګان په ډله ییز ډول ووژل؟

هغوی چې په سرونو کې یې میخونه ټک وهل او خلکو ته یې د مړي نڅا ښودله، هغه خلک څه شول؟

د شهیدې ناهیدې په شان د نورو لسګونو شهیدو خویندو قاتلین څه شول؟ چاپټ کړل او دچا په لیکو کې ننوتل؟

د هېواد په شمال کې د طالب په نامه د هر پښتون سرومال او عزت لوټوونکي د چا وسلوال کسان دي؟ دفاع او کورنیو چارو وزارت، کوم جنایتکار تر اوسه پورې ونیو؟

په مزار شریف کې د جنرال مالک او محقق د جنایتونو دوسیه چاته وړاندې کېږي؟

د شمالي سالنګ، بنګي پل، متک پل او نورو پلونو د الوزولو مسولیت د چا پر غاړه دی؟

په کعبه شریفه کې د قسم خوړونکو پر خبرو به دبیا باور نتیجه څه وي؟ او همداسې نورې هغه په سلګونو او زرګونو (ولې) چې د اوسنیو واکمنو پر وړاندې پرتې دي او ځواب ترې غواړي، خو که دې پورتنیو یادونو سره سره اوسنۍ واکمنۍ کې د زغم روحیه پیاوړې شوې وي، خپلو عیبونو ته یې پام شوی

وي، د سمون لپاره يې هڅه کوي، د خپل ځان ترڅنګ نور هم زغمي، په زړونو کې يې د کينې پرځای دمينې او ولولې څپې غالبې شوې وي او رښتيا هم د زړه له تله غواړي مطبوعاتو ته ازادي ورکړي، نو دا به زموږ د هېواد په تاريخ کې د فکري او ژبنۍ ازادۍ په برخه کې يو ځلاند څپرکی وي. د مطبوعاتو ازادي له يو لړ کمو زيانونو پرته بې شمېره ګټې لري، ځکه که مطبوعات ازاد شي، د ولس او حکومت ترمنځ نېغ په نېغه ذهني اړيکي ټينګېږي، د سالم انتقاد روحيه پياوړې کېږي، پر واکمنو باندې د ولس د باور کچه اوچتېږي، ټولنيز عدالت ورسره تامينېږي، ذهني پرمختيا ورسره رامځته کېږي، که واکمن رښتيني خدمتګاران وي د ازادو مطبوعاتو له لارې په ولس کې نور هم خپل محبوبيت زياتولای شي، ولس د نړۍ د تمدن له کاروانه خبرولای شي، د ګڼو استعدادونو غوړېدو ته لاره اوارولای شي، خو لنډه دا چې ازاد مطبوعات په سلګونو نه اټکلېدونکې ګټې لري. موږ له اوسنيو واکمنو هيله لرو، لکه شعار يې چې ورکړی همداسې يې په رښتيني ډول عملي هم کړي او يو ځل بيا د شعار د مخالف عمل تېره ترخه تجربه تکرار نه کړي.

په هېواد کې د رښتينو ازادو مطبوعاتو د خپرېدا په هيله

د هيلې اداره

په هېواد کې
د واک انحصار څنګه له منځه تللای شي؟

هرکله چې زموږ په هېواد کې یوې سیاسي ډلې واک ترلاسه کړی او هغه یې بیا په خپل انحصار کې ساتلی نو عام ولس ورڅخه خوابدی شوی او بیا یې ورسره کرکه پیدا شوې ده.

هرڅومره چې واکمنو پر خپل واک ټینګار کړی همدومره یې مقابل لوري سخت افراطي غبرګون ښودلی او کله چې یې هغه واکمن سیاسي جریان راپرځولی نو بیا یې دې بل ځای نیولای، دوی بیا هم همغه تجربه تکرار کړې او تر دې اوسه لا دا لړۍ روانه ده.

له ۱۳۵۷ل کال راهیسې چې کوم افراطي حکومتونه راغلي، که ښي اړخي وو که کیڼ اړخي هغه ټول، ولس ته نامعقول وو. تر ۱۳۷۱ل کال وروسته سیاسي واک قومي بڼه خپله کړه. د استاد رباني او جمیعت واکمني مانا د تاجکانو واکمني، دې خبرې وزن او حقیقت هم درلود، ځکه په وروستیو کې ددې تنظیم موخه او هدف خپلې قومي، سیمه ییزې او ژبنۍ ګټې وې او دا یې عملاً ثابته کړې وه. ددې پر

وړاندې چې هغه وخت کوم ځواکمن ګوند جنګېده هغه د انجنير حکمتيار اسلامي ګوند و، چې اسلامپاله ايډيالوژي يې درلوده او ملتپالنه يې د ايډيالوژۍ په حدودو کې نه ځايېدله. حکمتيار د خپلو سياسي او ايډيالوژيکو ګټو لپاره له جمعيت تنظيم سره جګړه کوله، خو څرنګه چې دی په خټه پښتون و نو جمعيتيانو دده جګړې ته قومي بڼه ورکوله او غوښتل يې په دې ډول خپل قوم پلمه او د خپلو ګټو ساتنه وکړي. نور لړه کې يې هم په همدې نامه راپارول، خو دا ټولو ته معلومه ده چې حکمتيار هېڅکله هم نه په عمل او نه په وينا کې په شعوري توګه د اکثريت د قومي حقوقو د خوندي کولو لپاره مبارزه کړې ده. د استاد رباني د بې کفايته واکمنۍ له امله په هېواد کې د طالبانو د اسلامي تحريک په نامه يو بل سياسي مذهبي جريان ته ذهني او عملي لاره اواره شوه. دې تحريک د افغانستان له پنځه نوي فيصده خاورې څخه د جمعيت او نظار شورا ټغر ټول کړ او د يوه واحد حاکميت تمثيل يې وکړ.

د طالبانو اکثره غړي پښتانه وو، خو ددوی مبارزه ددوی د خپل تعبير مطابق سوچه مذهبي مبارزه وه او پر همدې بنسټ يې د خپل حاکميت ستنې ټينګې کړې وې. دوی قوميت، ملت پالنه او ژبپالنه يو شرک باله، دا چې په پښتو يې خبرې کولې

علت يې دا و چې بله ژبه يې زده نه وه. طالبانو په سلو کې دوه سوه يو مذهبي نظام حاکم کړ، ددوی په نظام کې له ملا او طالب پرته بل هيچا ته اړتيا نه وه او نه ورته د تقرر چانس برابريده، ان د ترافيکو او روغتونونو د رياستونو رئيسان يې هم ملايان ټاکل شوي وو. خو جميعتيانو د طالب واکمني هم د پښتون د واکمنۍ په نامه يادوله او انګيرله او نړۍ ته يې هم دا ښودله چې دا د پښتنو واکمني ده.

طالبان په پای کې د يو نړيوال ټکر په نتيجه کې له منځه لاړل او د تخت وبخت او کبر جام يې نسکور شو. يو ځل بيا همغو ټوپکسالارانو او پاټکسالارانو ته واک ورسيد چې طالبانو زياتي د مرګ کومي ته ور ټيلوهل، خو د يو نړيوال تصادف او تصادم له کبله د مرګ له خولې څخه وژغورل شول او د بي ۵۲ الوتکو په زور د کابل پر تخت کېنول شول. دا ځل داسې هيله کېده چې نظار شورا به همغه پخوانۍ نظار شورا نه وي، دا ځل به يې له حالاتو درس او عبرت اخيستی وي، دا ځل به افغان ولس ته دا ثابتوي چې دوی د واک په لټه کې نه دي، دوی ته يوازې همدا انعام بس دی چې د مرګ له کومي را ايستل شوي او همدا شکرانه ورته کفايت کوي، خو دوی يوځل بيا د بل ورکړې واکمنۍ په بهير کې ثابته کړه چې ددوی په خصلت کې

هېڅ ډول بدلون نه دی راغلی؛ څه چې پخـوا وو همغسـې دي او ان تر هغه لا هم بتر شوي دي.

نظار شورا دا ځل پر واک داسې خېټه واچوله، چې تـر دوی د مخه ټولې واکمنۍ یې چلنج کړې، د هېواد پـه پنځـه زره کلـن تاریخ کې هېڅکله هم یوې ولسوالۍ ته داسې بشپړ واک نـه و ور رسېدلای.

په اوسني وخت کې پنجشېر ولسوالۍ ته شـپږ وزارتونـه، ۱۷ معینیتونـه او (۸۳۲) ریاسـتونه ورکـړل شـوي دي. لـه شـپږو وزارتونو پرته څو داسې نور لوی ریاستونه دي چې تـر وزارتـه یې هم واک وځواک زیات دی، لویه څارنوالي، سـره میاشـت، راډیو ټلویزیون. یوازې د کابل ښار د ۱۲ګونو امنیتـي حـوزو له جملې د (۱۳) امنیتي حوزو قوماندانان پنجشېریان دي، پـه بهرنیو سفارتونو کې هم همـدا حـال دی. پـه سـلو کـې اتیـا برخې کار کوونکي او سفیران یـا پنجشـېریان دي او یـا هـم د نظار شورا پلویان.

د نظار شورا غړي پر واک دومره مین دي چـې اوس خپـل پخواني موئتلفین؛ جنرال دوستم او وحدت ډله هم نه مني او میم زرما ټوله زما غواړي. ملګري ملتونه او سوله ساتی ځـواک هم څـه اساسـي رول نـه لـري، دوی نـه دا ګیلـه ده چـې د

افغانستان د خلکو ساتنه نه کوي، بلکې د نظار شورا واک ساتي. په کابل کې ددې لپاره پراته دي چې څوک پر نظار شورا برید ونه کړي او واک یې ونه لړزوي، یوازې نظار شورا ته د ټوپک ګرځولو اجازه شته نور هېچا ته هم نه شته، دوی اوس هم یوې ډلې ته حکومت وایي، که دا ډله هرڅه کوي، که وزیران وژني، بندیانوي یې، که خلک وژني، موټر تښتوي او یا عامه شتمنۍ لوټوي، دوی ته اجازه شته، خو بل هېچا ته اجازه نه شته، چې پر دوی برید وکړي. که له شمال نه کابل ښار ته په سلګونو زره وسله وال او ټوپکوال داخلېږي، هغوی ته اجازه شته خو که له سوېل ختیځ او لویدیځ څخه څوک له چاقو سره هم ښار ته داخلېږي نو پلټنه او څارنه یې کېږي.

په خواشینۍ سره باید ووایو چې ملګري ملتونه اوس یوازې د نظار شورا د ساتنې دنده سرته رسوي او دې بانـدې عام افغان ولس سخت ګیله من دی. دې کې شک نه شته، چې که د ملګرو ملتونو پوځونه په کابل کې نه وي، په کابل کې دیوې ولسوالۍ حکومت یوه میاشت هم ژوند نه شي کولای، نو که ملګري ملتونه غواړي په رښتیا هم د افغان ولس باور را خپل کړي، باید دیوې خاصې ډلې ملاتړ او ساتنه پرېږدي، بلکې د ټول ولس ساتنه او ملاتړ وکړي. لازمه خو داده چې

په کابل کې باید د هېڅ یوې ډلې وسله وال کسان نه وي چې ټول ملت کابل خپل ښار او مرکز وګڼي، که چېرې حالت همداسې روان وي او دیوې ولسوالۍ حکومت جاري وي، نو بیا به ددې ظلم د پرځولو لپاره یاکینلاسي یا ښیلاسي افراطي حرکت ته ضرورت وي او را پیدا کېږي به. بیا به د جنګونو لړۍ پیلېږي، بیا به کابل محاصره کېږي، بیا به وینې تویېږي او د یوې ولسوالۍ واک به ختمېږي، خو مخکې تر دې چې خبره دې حد ته ورسېږي، ښه به وي چې ملګري ملتونه، د نظار شورا بهرني ملاتړي، د امریکا متحده ایالات او نور پر یوه معقوله طرح غور وکړي، چې هم د افغان ولس غوښتنې او هیلې پوره کړي او هم د نړیوالې ټولنې تشویشونه رفع کړي.

هم زموږ د ولس او هم د ټولې نړیوالې ټولنې باید دې ته پام وي چې په کابل کې داسې یوه ډله واک ته رسول شوې چې هغه د هېواد په زیات شمېر جنګونو او وژنو کې پوره لاس لري، له انساني او سوله ییزو لارو یې لرې کول یو خوب وخیال دی او پرځای پرېښودل یې هم هېواد ته زیات زیان رسوي، نو د محوه کولو ښه لاره یې داده چې نړیواله ټولنه یې له ملاتړه لاس واخلي.

ددوی ډله او عسکر، د دولت او پوځ په نامه په رسمیت ونه

پېژني، خپلې مرستې پرې بندې کړي، يا ددوی قوتونه لکه د نورو تنظيمونو د ځواکونو په شان له کابله وباسي، که چېرې دا نه کوي، نو نړيوال سوله ساتی ځواک دې له کابله د هېواد نورو لويو ښارونو ته لاړشي، بيا به هلته د يوې ولسوالۍ د عسکرو زور معلوم شي چې څومره وخت په کابل کې پاتې کېدلای شي او خپل واک ته دوام ورکولای شي.

هغه وخت به يا له کابله وځي او يا به د ملت ارادې ته غاړه ږدي، خو که د اوس په شان سوله ساتی ځواک په کابل کې يوازې ديوې ولسوالۍ د واکمنۍ ساتنه کوي او هغوی خپلو کارونو ته خلاص مټ پرېږدي او د نورو لاسونه ورته تړي. نو دا کار خو بيا نه د ملګرو ملتونو له منشور سره سمون خوري او نه د افغانستان له ملي ګټو سره.

په افغانستان کې د انحصاري حکومتونو د پای ته رسېدو او
د ملي حکومت د جوړېدو په هيله
په درنښت
دهيلې اداره

په کابل کې څوک، څوک ساتي؟

د افغانستان د اوسنۍ غميزې په بهير کې به تل داسې فکر کېده چې که نړيواله ټولنه (ملګري ملتونه)، د امريکا متحده ايالات او نور ځواکمن هېوادونه د افغانستان حالاتو ته ډېر پام راواړوي، نو د مشورې سر به پيدا شي او مسئله به ژر اواره شي، دا د نظر په توګه دحل يوه ښه لاره وه، خو هر وخت چې يوه نظريه د تطبيق او عمل جامه اغوندي، هغه وخت معلومېږي چې نظريه لويه ده که وړه، نيمګړې ده که پوره، کره ده که ناکره، د پېښې هر اړخ ته د هغې دليد وړانګې ورسېدی شي او که نه، لنډه دا چې ټوله پېښه په بشپړ ډول رانغاړلای او ټولولای شي که نه؟ دغه پوښتنې او خبرې هغه وخت حلېږي او سپينېږي چې نظريه د عمل ډګر ته وړاندې شي.

اوس دادی په افغانستان کې د ملګرو ملتونو او د نړۍ دسترو ځواکونو د عملي حضور، همکارۍ او مداخلې نظريه د تطبيق ډګر ته وړاندې شوې او دادی نږدې شپږ مياشتې پوره کېږي، خو له دې زماني واټن څخه داسې ښکاري چې اوس لا هم د مشورې سر ورک دی او يا څوک قصداً نه غواړي پيدا

يې کړي. يو اساسي او حقيقي خبره خو داده چې نړيواله ټولنه په تېره بيا د امريکا متحده ايالات ديو ځانګړي مجبوريت او واقعيت له مخې افغانستان ته راغلي او د خپلو ځانګړو هدفونو په لټه کې دي، زموږ د خلکو د هيلو او ددوی د هدفونو ترمنځ منحني خط موجود دی، ددې منحني خط هغه برخې چې زموږ د ولس غوښتنې او ددوی هدفونه سره موازي کوي، ګټه يې دواړو غاړو ته رسېږي، له هغه څخه دواړه لوري خوښ دي، خو هغه چې ټکر کوي طبعاً يو لوری به پرې خوشاله وي او په دې برخه کې نو امتياز د هغه چا په برخه دی چې زورور وي.

د امريکا په مشرۍ د نړيوالې ټولنې او زموږ د ولس د ټکر تر ټولو ستر ټکی ديوه ځانګړي جنګي او سياسي جنايتکار ګروپ واک ته رسول دي، دا ډله نه هېوادني ارزښتونه مني، نه ملي، نه انساني او نه هم اسلامي، خو څرنګه چې دې ډلې د طالبانو پرضد هلې ځلې کولې او طالبانو د نړۍ له ډېرو زورورو سره ټکر وکړ، نو نړيوالو د طالبانو د سقوط په بدل کې زموږ پر ولس دا ډله واکمنه کړه، ياني زموږ ولس يې له بارانه ناوې ته ودراوه، دلته اوس امريکا دې پسې نه ګرځي چې ولس دا خلک غواړي که نه؟ خو دې ته ترجيح ورکوي چې بس همدا

د کار خلک دي، فرمان اوامر ښه پرځای کولای شي، د نوکرۍ ښه او پخه مسلکي تجربه لري، له ډېرو سره يې سرونه خوځولي او ډېرو نورو ته يې سرونه ټيټ کړي دي.

دې جنګي ډلې بيا دا غنيمت ګڼلای چې د بهرني ځواک تر سيوري لاندې د نړيوال تروريزم ضد شعار په پلمه خپلې بقا ته دوام ورکړي او نور هم خپل ځان وپړسوي، هغه سيروم چې اوس د ګډ دښمن د له منځه وړلو په هيله دوی ته له بهره غځېدلی، ددوی دبقا اصلي عامل دی، دا جنګي ډله پر دې پوهېږي چې که نن بهرني ځواکونه نه وي، نو په کابل کې يې د ژوند شپې د ګوتو په شمار دي، نو هغه سياسي جنګې ډله چې له ولس سره په يو ځای پاتې کېدو کې د خپل عمر شپې دومره لنډې ويني، پرچا به ډډه لګوي؟ طبيعي ده چې پر بهرنيو ځواکونو به تکيه کوي. په بهرنيو لوبغاړو کې هم ټول ديوې لوبډلې خلک نه دي، هرڅوک خپله اجنډا لري، خو يوازې د لوبو ډګر يې يو دی (افغانستان). امريکائيان اوس د طالبانو او القاعدې په لټه کې دي، پر شمال ټلوالې ډېر په زغرده نه راځي، ايران او روس له نظار شورا سره ګډ ستراتيژيک هدفونه لري، دلته يې ښه اوږده مزي غځولي او تر امريکا ښه پخه او پخوانۍ سياسي سابقه لري، امريکا هم له

همدې وېرې د حقيقت پر ځای د "ګوزارې" پاليسي غوره کړې او ددې ترڅنګ پر نظار شورا د ناز لاس هم راتېروي، نړيوال سوله ساتي ځواک چې د کابل پر واټونو او سړکونو ګزمې کوي، هم په اغېزمن ډول د نظار شورا د ساتنې او عمر اوږدونې لامل شوي دي، ددوی د فعاليت له امله د نظار شورا ملېشو ارامه ساه وکښله، خپل پکولونه، واسکټونه او دسمالونه يې لرې کړل، ږيرې يې وخريلې، عسکري يونيفورم يې پرځان راکاږه، څوک مديران شول، څوک رئيسان شول، څوک وزيران شول، څوک جنرالان، څوک ستر جنرالان او څوک ان مارشالان.

له محلي قومندانۍ، ټوپکسالارۍ، پاټکسالارۍ، لوټ او تالان څخه ښاري واکمنې، عصري درغلۍ او قانوني لوټ او تالان ته داخل شول، قانوني لوټ او تالان خو ورته ځکه وايو چې اوس يې د دولت او قانون ماسک پرمخ راکاږلای، نو اوس به کومه سرچينه او ځواک ددوی مټ تاو کړي او د غلا لاس به يې ونيسي. اوس ايله جاري ملېشې ديو منظم او په اصطلاح ملي پوځ تمثيل کوي، خلک هماغه دي، خصلتونه هماغه دي، لباسونه او موقعيتونه يې بدل شوي، هماغه پاټکسالاران دي او همغه پاټکسالاري، پخوا به يې په لويو لارو کې لوټ او

تالان کاوه، خو په کليوالي بنه، اوس يې په ښارونو کې کـوي، خو په ښاري بڼـه. اوس لا ان هـوايي ډګرونـه هـم ددوی لـه شرنه په امن کې نه دي، ان وزيران پـه الوتکـو کـې پـه چـړو وهي او وژني يې. خو په نويو بڼو. ددې ډول جنايتکـارانو يـو بل غټ امتياز په اوس وخت کې دادی چې پخوا به دوی پـه کليوالي سيمو او لويو لارو کې کوم ناوړه کار ترسره کاوه، نـو په کابل او يا کوم بل ځای کې به ددوی مخالف ځواکونه هم وو، دهيلې يو څرک به و، خو اوس نه په کابل او نه په کوم بل ځای کې کوم ښکاره او اغېزمن مخالف ځـواک موجـود دی، چې ددوی عملونه وڅېړي، د جنايـاتو دوسـيه يـې بشـپړه او دوی محکمې ته راکش کړي، ځکه خو اوس دوی ته دا امتياز او واک حاصـل دی چـې هـم وزيـر ووژنـي او هـم د قتـل د دوسيې د څېړلو صلاحيت د ځان کړي، نو کلـه چـې پـه يـوه ټولنه کې څوک خپله هم قاتل شي، هم قاضـي او څـارنوال، قاتلين به د چا له خوا په ګوته شي؟

البته دا خبرې په دې مانا نه دي چې زموږ ولس ددې وړتيا نه لري چې ددې ډول جنايتکارۍ ډلـې پـر وړانـدې راپورتـه شي او د تخت کاسه يې نسکوره کـړي او يـايې لـږ تـر لـږه د مخالفت لپاره وسلوالې ډلې جـوړې کـړي، خـو دا چـې اوس

ولې ډېر ژر دا کار نه کېږي، علت يې دادی چې زمـوږ ولـس دیـوې جنګـي ډلـې د سياسـي معـاملې او د نړيـوالې ټـولنې دغلطفهمی، بې تفاوتی او د ځينو د غچ اخيستنې ښکار شـوی دی.

زموږ پر ولس په تېره بيا پر اکثريت اوس د القاعدې او طالب ټاپه لګېدلې. اوس چې هرڅوک په کابل کې د اصلي واکمـن ګروپ (نظار شورا) پرضد پاڅون کوي، نـو د هغـوی لـه خـوا بهرنيو ځواکونو په تېره امريکايانو ته داسې ښودل کېږي چـې دا ټول طالب او القاعده دی، مانا دا چـې د نظـار شـورا هـر سياسي مخالف، طالب او القاعـده دي، ان هغـه ډلـې چـې د طالبانو تر پيدا کېدو د مخـه يـې دوی سـره خونـړي جنګونـه کړي وو، هم د طالبانو په شمېر کې راولي.

بهرني ځواکونه په تېره بيا امريکائيـان د افغـاني ټـولنې يـو دقيق تصوير او تحليل نه لري او يا هم تر لږه اوس نه غـواړي پر واقعيتونو پوه شي، نو ځکه خو د نظار شـورا مشـورې پـرې ډېر اغېز کوي او سر ورته خوځوي، لـه همـدې کبلـه خـو پـه اوسني وخت کې په افغانستان کې بهرني پـوځـي ځواکونـه او کورنی واکمنه پوځي ډله د يو بل ساتنه کوي نه د ولس.

خو اوس پوښتنه داده چې د افغانستان د ملـي ګټـو خـلاف

دغسې يو حالت به تر ډېره دوام وکړي او که نه له منځه به لاړ شي؟

حقيقت دادی چې څوک تر پايه پر واقعيتونو خاورې نه شي اړولای، خو دا خبره هم رښتيا ده "څو چې رښتيا راځي دروغو به کلي وران کړي وي"، د امريکائيانو او نظار شورا يارانه ډېره باوري نه ده، ځکه چې د نظار شورا اصلي حاميان روسيه او ايران دي، دا هېوادونه له امريکا سره په ستراتيژۍ کې جوړ نه دي، خو اوس وخت کې د روس او امريکا ځينې هدفونه منطبق شوي او ايران هم د طالبانو له شره ژغورل شوی، پلوي ډلې يې واک ته رسېدلي او د فرهنګي ستراتيژۍ د تطبيق لړۍ يې پيل شوې ده، خو دا حالت ډېر دوام نه کوي، څه موده وروسته کېدی شي ددوی ګټې يو ځل بيا په ټکر کې شي، هغه وخت نو بيا نظار شورا نه شي کولای چې درې هندوانې په يو لاس کې ونيسي، د نظار شورا د عمر د لنډون نور عوامل د هغوی خپل ناوړه عملونه، جنګي جرمونه، قومي تعصب او د واک چورلټ انحصار دی، دا هغه لاملونه دي چې د بهرني ملاتړ د نشتوالي او يا لږ تر لږه د ملاتړ کموالي په حالت کې ددوی عمر له کاله، مياشتو او له مياشتو ورځو ته رالنډولای شي.

مانا دا چې په هېواد کې د اوسني واکمن حالت پای ته رسېدو زيات واک د بهرنيو ځواکونو په لاس کې دی، ځکه چې دا حالت هم همدوی واکمن کړی دی، هغه د شاعر خبره:

څومره چې زه يمه خبر له ملکه
د مشورې سردی بهر له ملکه

په هېواد کې دملي ايډيالوژۍ او ملي ستراتيژۍ پر بنسټ د يو ملي حکومت د جوړېدو په هيله.

د هيلې اداره

په کابل کې قانوني واک او عملي واک

د کاغــــذ پرګل بلبلې نه ټولېږي
بې مېوې دی باغ و بڼ د ریا کار

په هره ټولنه کې د هغې ټـولنې د پرمختیـا، سـمون او سـوکالۍ لپاره پر قانون، قانونیت او د هغو پر واکمنۍ ډېر ټینګار کېـږي او دا د ولس د هوساینې اساسي لامل ګڼـل کېـږي. پـه ګڼـو ټولنـو کـې کېدی شي همدې کار غوره نتیجه ورکړې او ولس یې د ښېرازۍ پر لوري خوځولای وي، خو زموږ په ټولنه کې لا تر اوسه پورې قانون پوره واکمن شوی نه دی او په تېره بیا د واک د قـانوني او عملـي بڼې او شکل ترمنځ واټن او تضاد موجود دی. مانا دا چې قانون لا د زور ځای نه دی نیولای، کله خـو قـانون وي او د عملـي کېـدو لپاره یې زور نه وي، کله بیـا زور وي خـو قـانون نـه وي، کلـه بیـا قانوني واک یو چا سره وي خو عملي واک نه لري، کله بیـا عملـي واک یو چا سـره وي خـو قـانوني واک نـه لـري. د افغانسـتان پـه لنډمهاله شپږمیاشتنۍ اداره کې هم واک او قـانون نـا انډولـه و او اوسنۍ منځمهاله اداره کې هم د واک عملي او قـانوني وېـش لـه همدغسې یو جنجـالیز او بحرانـي حالـت ځخـه تېرېـږي. همدغـه بحران او نا انډولي ددې سبب شوي چې د کابل اداره بـې ثباتـه شي او ولس ته د خیر پرځای شر ور پېښ شي. دساري په توګـه پـه

لندمهاله اداره کې ښاغلي کرزی صیب د ادارې د مشر په توګه د قانون له مخې د دولت لومړی او اساسي شخص ګڼل کېږي او باید د واک کیلي وګڼل شي. دا خو د کرزي صیب قانوني واک و، خو په خواشینۍ سره چې په عملي ډول د کرزي صیب د واک کچه ډېره ټیټه وه، ان دده په اداره کې د چارو د ادارې د رئیس یوسف اعتبار عملي واک تر ده زیات و.

د بېلګې په توګه په لندمهاله اداره کې یوسف اعتبار په دې توانېدلای چې له کرزي صیب سره د ګڼو افغان شخصیتونو، قومي مشرانو د کتنې مخه ونیسي او ګڼ شمېر هغه اسناد او غوښتنلیکونه چې د کرزي صیب لاسلیک او حکم پرې لازمي وو، له ځان سره خوندي کړي او کله چې بیا کرزی صیب د کوم سفر په نیت وتلای نو ده ټول اسناد په محمدقسیم فهیم چې د کرزي صیب مرستیال او د فاع وزیرګڼل کېږي، لاسلیک کړي. د باوري او د قیقو سرچینو له مخې په لندمهاله اداره کې چې یو ځل کرزي صیب یو بهرنی هېواد ته سفر درلود، یوسف اعتبار له همدغه څو ورځني غیابت نه ګټه پورته کړه او په مجموعي ډول یې د (۸۰۰) تنو د تقرر اسناد چې د نظار شورا له خوا یې سپارښتنه شوې وه، په فهیم لاسلیک کړل، په دې کې اکثره کسان د پنجشېر ولسوالۍ وو، چې د دولت په حساسو پوستونو کې مقرر شول. له دې جملې نه د راډیو ټلویزیون د هغه وخت د رئیس تقرر و چې پخوا ځنډول شوی و.

یوسف اعتبار په لسګونو ځله دا کار کړی چې اساسي اسناد له

ځان سره ساتي او کله چې کرزی صیب چېرته په کورني او بهرنـي سفر ووځي نو بیا دې ددې اسنادو دوسیه فهیم صیب تـه وړانـدې کوي. له همدې کبله په کابل کې د دولت د واک بیلانس داسې نا انډوله دی چې د هېواد په پنځه زره کلن تاریخ کې یې بېلګـه نـه شته او نه هم په جنوبي افریقـا کـې چـا د اپارتائیـد داسـې بېلګـه لیدلې ده. په کابل کې اساسي واک د افغانستان د ټـول نفـوس لـه صفر اعشاریه درې(۳، ۰) فیصده وګړو سره دی او نـور نهـه نـوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) سلنه ترې بې برخې ده. کـه چېـرې د ګـردې نړۍ د هېوادونو د حکومتونو تشکیلات راوسپړل شي، نو پـه یقـین سره ویلای شو چې هېڅکله به هم داسې نا انـډولي پـه کـې ونـه لیدل شي، د بیړنۍ لویې جرګې لپاره د انتخاباتو د کـړنلارې لـه مخې په افغانستان کې د ټولو ولسوالیو شـمېر اوس (۳٦۲) ولسـوالیو ته رسېږي، خـو لـه دې ټولـو (۳٦۲) ولسـوالیو څخـه واک اخیسـتل شوی او یوازې یوې ولسوالۍ (پنجشېر) تـه ورکـړل شـوی دی. دا ددې خبرې ښکارندویـه ده چـې پـه افغانسـتان کـې د قـانوني او عملي واک ترمنځ زیات واټن موجود دی، په همدې لنډمهاله اداره کې د قانون له مخې باید د پیسـو ټـول واک خپلـه کـرزي صـیب، مالیې وزارت او د افغانستان بانک سره وای. خـو پـه عملـي ډول داسې نه وه، پیسې په روسیه کې چاپېدې، په کانتینرونو کـانتینرونو استاد رباني ته چې دا وخت یې په افغانستان کې هېڅ ډول رسمي دنده او مکلفیت نه درلودل او همدارنګه جنرال فهیم تـه راتللـې،

نه پرې د کرزي صيب زور رسېده، نه د مالیې وزارت او نه هم د افغانستان بانک.

نړیوالو سوله ساتو ځواکونو او امریکایانو ته هم دا خبره ښه معلومه وه، خو ټولو ځانونه غلي کړي وو. تر بېړنۍ لویې جرګې پورې په افغانستان کې د قانوني او عملي واک ترمنځ هېڅکله هم توازن رانغی او په دې ټوله موده کې عملي واک پرقانوني واک حکومت وکړ، په نتیجه کې په لسګونو زرو نا اهلو کسانو د دولت په اکثرو پوستونو کې ځای ونیو.

کله چې خبره لویې جرګې ته ورسېده، نو داسې هیله وه چې قانون باید واکمن شي، هرڅوک باید د خپلو قانوني حدودو تر بریده واک ولري. لویې جرګې پر کرزي صیب ډېر غټ باور وکړ، له (۱۵۰۰) تنو څخه (۱۲۹۵) تنو کرزي صیب ته په دې خاطر رایې ورکړې چې دولت کې مثبت بدلون راولي او نا مشروع واکمنې ختمه کړي، خو کرزي صیب له هرې منفي وجې چې و یو ځل بیا پر ټوپکسالارانو او جنګسالارانو د خپلې مینې او لورینې لاس راکاږه، بیا یې واک همغو کسانو ته وسپاره چې دا ټولې ناخوالې ترې ټوکېدلې وي. یو ځل بیا یې مړې پر ګودام پیره کړې، ان دا چې د خپل ریاست د چارو د ادارې رئیس ښاغلی اعتبار یې هم لرې نه شو کړای، چې د کابل د فاشیستي او تبعیضي ادارې په ترکیب او جوړښت کې ډېر اساسي رول لري او ان د کرزي صیب او ولس ترمنځ حایل کېږي.

نظار شورا ته نه یوازې ددې واک ورکړل شوی چې دحکومت په ټولو اساسي پوستونو کې د شمال ټلوالې غړي په تېره بیا پنجشېر ګروپ مقرر کړي، بلکې ددې حق هم ورکړل شوی چې هغه پاتې یوه نیمه څوکۍ چې پښتنو، هزاره وو او ازبکو او یا نورو قومونو پورې منسوب اشخاصو ته رسېږي، په هغو کې هم د خپلې خوښې غوراوی او چاڼ وکړي، څوک چې بیا دوی ته ډېر نږدې وي، همغه بیا پر دې څوکۍ کېنوي، د بېلګې په توګه به تاج محمد وردګ یاد کړو چې د نظار شورا ډېر نږدې پلوی دی او په امریکا کې د ستمیانو د نشراتي ارګان (امید) جریدې ډېر نږدې همکار او ملګری پاتې شوی، د یادونې وړ ده چې امید جریده او ستمیان اساساً د افغانستان وجود نه مني او د افغان او افغانستان له تصور سره مخالف دي، خو ښاغلی تاج محمد (وردګ) صیب یوازې نسلي پښتون دی چې ددې افغان ضد خپرونې همکار او ملګری پاتې شوی دی.

له بل پلوه تاج محمد وردګ صیب له پنجشېریانو سره خپلولي هم لري او عمر یې هم تر اتیا کلونو اوړي (د عمر دومره زیاتوالی په اداري بې کفایتۍ کې ستر رول لري)، د همدغو عواملو له کبله د کابل په اداره کې پنجشېر ګروپ غوره وبلله چې د کورنیو چارو وزارت پوست د پښتنو د سمبولیکې استازۍ په توګه په تاج محمد وردک ډک کړي. په کورنیو چارو وزارت کې له تاج محمد وردګ څخه د همدې وزارت د یو بل لوړ پوړي پنجشېري چارواکي دین

محمدجرئت واک ډېر زيات دی.

د عملي واک دا نامشروع برید ان تر دې پورې غځېدلی چې په دې وزارت کې د وزیر د یوه پنجشیري سکرتر واک تر وزیره هم لوړ دی. په بهر کې په افغاني سفارتونو کې په سلو کې نږدې (۹۰) مامورین په پنجشیر ګروپ پورې تړلي دي او په بورسونو کې هم همدا حال دی.

همدغه حال پر اکثرو وزارتونو او ادارو واکمن دی، یانې دا چې هغه وزارتونه چې نېغ په نېغه شمال ټلوالې (پنجشیرګروپ) پورې تړلي، د هغو واک هم سل په سلو کې له پنجشیریانو سره دی او هغه ادارې چې له پنجشیر ګروپ سره نه دي، د هغو واک په سلو کې (۹۰) له پنجشیریانو سره دی، له نورو قانوني واکمنو سره د واک فیصدي ډېره کمه او په نشت حساب ده. په مجموعي ډول ټول واک صفر اعشاریه درې(۳,۰) فیصده وګړو ته سپارل شوی او نهه نوي اعشاریه اووه (۷,۹۹) فیصده خلک ترې محروم دي.

دا افراط پنجشیر ګروپ یوازې په خپل زور او طاقت زموږ پر ولس نه دی واکمن کړی، بلکې په دې کې ورسره روسیه، هند او ایران فعاله ونډه اخلي او د امریکا متحده ایالت هم ورسره سرخوځوي، ملګري ملتونه هم په کې د همکار رول ادا کوي. د همدغه ناقانونه واکمنو حاکمول دي چې د ټولې دنیا له سیاسي، پوځي او اقتصادي ملاتړ سره سره په هېواد کې سوله او ثبات نه رامنځته کېږي او اقتصادي پرمختیا ته زمینه نه برابرېږي. که چېرې

په هېواد کې د نړيوالو دغلط افهام او تدبير تر چتر او سيوري لاندې د صفر اعشاريه درې (۳,۰) فيصده وګړو داسې فاشيستي او افراطي واکمني دوام مومي، نو د پنجشېر ګروپ ملاتړي بهرنيان دې هم داسې فکر نه کوي چې نهه نوي اعشاريه اووه(۷,۹۹) فيصده ولس به لاس تر زنې کېني او يا به پر دوی ګلان شيندي، مجبور دي له هرې ممکنې لارې د خپلو حقه حقوقو د ترلاسه کولو لپاره هڅه وکړي او ځان وسلوال غبرګون ته تيار کړي. دا چې عام ولس دې حد ته رسېږي چې نور يې د صبر کاسه تر مورګو ډکه شي، وسله وال پاڅون او غبرګون ته لاس واچوي، نو تر هغه دمخه په کار ده چې ملګري ملتونه، د امريکا متحده ايالات او په مجموعي ډول ټول هغه بهرني قوتونه چې پنجشېر ګروپ يې پر کابل واکمن کړی پرېکړه وکړي چې د پنجشېر ګروپ دا فاشيستي، سکتاريستي او تبعيضي افراط پای ته ورسوي، په دې ډول به نړيواله ټولنه هم خپل بايللی اعتبار ترلاسه کړي، پنجشېرګروپ به هم د وسلوال غبرګون له سختې او دوی ته له منفي نتيجې څخه وژغورل شي او په هېواد کې به سولې او ثبات ته هم لاره اواره شي.

په هېواد کې د يو با ثباته او رښتيني ملي حکومت د جوړېدو په هيله

د هيلې اداره

سوله، عدالت

او که دواړه؟

کله چې د امریکا متحده ایالاتو د طالبانو د رنګولو لپاره ماشې ته ګوته ور وړله، نو هغه وخت ګڼو افغانانو او په تېره دلید او نظر خاوندانو سره دا پوښتنه زیاته مطرح کېدله چې د طالبانو بدیل او ځای ناستی به څوک وي او څوک به د هغوی ځای ډکوي؟ هغه وخت د امریکا غږ راډیو او یو شمېر نورو خپلواکو سرچینو په پټه یوه ټولپوښتنه او نظر غوښتنه کړې وه، ددې نظر غوښتنې نتیجه دا راوتې وه چې په سلو کې (۹۵) افغانانو ویلي وو: "د طالبانو تر سقوط وروسته چې هرڅوک راځي را دې شي خو چې پخوانۍ جنګي ډلې رانه شي". له پخوانیو جنګي ډلو څخه اصلي مقصد د جمیعت تنظیم او په تېره بیا د نظار شورا ډله وه، ځکه دا وخت نورې اکثره پخوانۍ جنګي ډلې د طالبانو له خوا له زوروځواکه غورځول شوې وې، یوازې د جمیعت تنظیم پاتې و، هغه هم د مرګ پر پوله شپې سبا کولې. د خلکو وېره دې وخت کې دا وه چې که بیا هم کابل د نظار شورا لاس ته ورشي، نورې ډلې به یې مخالفت ته را ودانګي او بیا به د جنګونو لړۍ پیل شي،

افغاني ټولنې ته د نظار شورا کفايت او ظرفيت، د هغې په تېره څلورنيم کلنه نيمواکه واکمنۍ کې ښه معلوم شوی و، نو ځکه يې د هغې بيا واکمني ديوې ترخې تجربې تکرار ګڼله.

نړيوال ائتلاف په تېره بيا امريکايان هغه وخت سخت په غوسه وو او دخپل قهر څپې يې نه شوې کېنولای، نو ځکه يې په ډېره بېړه نظامي عمليات پيل کړل، په نتيجه کې سياسي حل لاره او بهير تر جګړه ييزې حل لارې شاته پاتې شول او بېرته همغه څوک پر کابل واکمن کړای شول چې خلکو ورڅخه وېره او کرکه درلودله او ښه يې نه ايسېدل. کله چې نظار شورا واک ته ورسول شوه، نو بيا ځينو داسې تصور او اټکل وکړ چې دا ځل به دا ډله د يو ملي حکومت جوړېدو ته لاره خوشې کړي او له تېرو تجربو څخه به عبرت واخلي، خو تر څو مياشتنۍ واکمنۍ وروسته څرګنده شوه چې د هغوی په فطرت او چلند کې کوم بدلون نه دی راغلی، تر هغه وروسته په هېوادنۍ کچه، سره له دې چې يو لړ بدلونونه راغلل، لويه جرګه جوړه شوه، د زعامت مشکل تريوه حده حل شو، عمراني کارونه پيل شول، ګڼ شمېر مهاجرين بېرته هېواد ته ستانه شول، خو بيا هم اساسي مشکل تر اوسه پر خپل ځای پاتې دی.

په افغانستان کې اساسي ستونزه سياسي مسئله ده، پوځي ډلې هم دسياسي عدالت د نشتوالي له امله رامنځته شوي، که چېرې په افغانستان کې په رښتينې بڼه سياسي عدالت تامين شي او هره سياسي ډله د خپل کفايت او هر قوم د خپل کميت او کفايت له مخې د هېواد په سياسي چارو او برخليک کې شريک شي، نو نظامي ډلې ورو ورو خپل ارزښت او ماهيت له لاسه ورکوي. د سياسي عدالت تر تامين وروسته ټولنيز عدالت، ټولنيز ثبات او هېوادني پرمختګ ته لاره اوارېږي، تر دې ټولو وروسته بيا مدني ټولنه جوړېږي، خو په خواشينۍ سره بايد ووايو چې په افغانستان کې اوسنۍ سياسي پرمختياوې د ګڼو معاملو د پردې ترشا اوډل کېږي او ترسره کېږي.

اوسنۍ سوله او اوسنی سياسي ثبات دواړه حقيقي نه دي، هم سوله تصنعي ده هم سياسي ثبات. په سياسي برخه کې يوه خاصه ډله واک ته رسول شوې چې دصفر اعشاريه درې (۳,۰) فيصده وګړو استازولي هم نه شي کولای، دا ډله ديو بهرني زبرځواک د الوتکو تر وزرونو لاندې خپل ژوند تېروي، که نن هم په افغانستان کې بهرني ځواکونه نه وي، په کابل کې د نظار شورا واکمني مياشتې لا څه چې څو ورځې هم دوام نه

شي کولای، علت يې دا دی چې نهه نوي اعشاريه اووه (۷,۹۹) فيصده خلک له واکه محروم دي. عام ولس اوس ځکه د نظار شورا پر ضد وسلوال بغاوت نه کوي چې مخې ته يې د نړيوال ائتلاف ځواکونه پراته دي او دوی له هغوی سره مخامخېږي، نو ځکه خو غلی مخالفت کوي او عملاً ستر نظامي ټکر نه شته. د ملګرو ملتونو چارواکي داسې فکر کوي چې څه خو (۸۰-۹۰) فيصده خلک خو خپل حقوق نه غواړي، په اصطلاح دا ظلم يې پر ځان منلای، دا يو څو فيصده خلکو ته چې واک ته رسېدلای، که له دوی څخه اوس واک اخلې، نو دوی وسلې ته لاس اچوي، ځکه چې تيارې وسلې هم ورسره دي، کله چې دوی وسلې ته لاس وروړي، نو جګړه پېښېږي، نو ښه داده چې که عدالت هم نه وي، نو لږ تر لږه خو به سوله تامين شي، همدا هم کفايت کوي. ملګري ملتونه په دې هم خپل نوم نه بدوي چې دوی اوس په افغانستان کې حضور لري او دوی نه غواړي ددوی په شتوالي کې په افغانستان کې لويې جګړې پيل شي، دهمدغسې معاملو په نتيجه کې نسبي سوله راغلې، خو عدالت په کې تر پښو لاندې شوی دی.

ملګري ملتونه او ځينې نور بهرنيان شايد داسې فکر وکړي

چې دیوې ناعادلانه سولې ترټینګېدو وروسته به ورو ورو دایمي ټولنیز عدالت او سیاسي ثبات ته هم لاره اواره شي، ځکه چې د خلکو ترمنځ به د سولې کلتور دود شوی وي او د جګړې فرهنګ به کمزوری شوی وي، خو دلته تجربو ښودلې چې هره سیاسي جنګي ډله یو ځل واک ته رسېدلې، نو بیا یې خپله ټوله انرژي د خپل واک په ټینګولو او دخپلو مخالفینو پر ځپلو لګولې ده، جګړې همداسې دوام موندلای ترڅو چې واکمنه ډله له واکه پرځول شوې او تر هغه وروسته بیا همدا لړۍ تکرار شوې ده.

افغان ولس اوس له متمدینو هېوادونو او په تېره بیا له ملګرو ملتونو ګیله کوي چې په نورو ځایونو کې د زورواکۍ، ظلم او تشدد غندنه کوي، خو په افغانستان کې بیا دیوې جنګي ډلې له واکمنۍ سره هغه هم په دې پلمه چې سولې ته خطر پېښ نه شي، مرسته کوي او عمر یې اوږدوي.

څه موده دمخه په افغانستان کې د ملګرو ملتونو ځانګړې استازي ښاغلي لخدربراهیمي په شمال ولایتونو کې د شمال ټلوالې له خوا دشویو ډله ییزو وژنو د څېړنو په باب وویل: "مړي دې خدای وبښي مونږ باید د ژوندیو غم وخورو" د اصولو له مخې دا خبره، سمه ده ځکه چې مړي هسې هم په

ژړا نه را ژوندي کېږي، ښه خبره داده چې دژوندیو غم وخوړل شي خو اصلي خبره دعدالت ده، ترڅو چې عدالت تامین نه شي د نورو کړکېچونو د پېښېدو وېره شته. ښاغلی لخدر براهیمي وایي چې په اوس وخت کې موږ تر عدالته سولې ته زیاته ترجیح ورکوو، مانا دا چې که دیوه جنګسالار تر وزر لاندې هم سوله رامنځته کېږي، موږ دهغه ترخه ماضي هېروو. خو زموږ د ولس هیله بیا داسې نه ده، ولس د جنګسالارانو او ټوپکمارو د چلونو، وعدو، سوګندونو او پرله پسې ژمنو یوه ډېره پخه تجربه او تاریخچه لري. د جنګسالارانو ژمنې او سوګندونه ان د کعبې شریفې تر حرمه هم رسېدلي، خو بیا هم جنګونه او عداوتونه بند شوي نه دي، ملګري ملتونه داسې فکر کوي چې دا ځل نو جنګسالاران اصلاح شوي او تېر عملونه بیا نه تکراروي. جنګسالارانو اوس ځکه ځان غلی کړی چې د امریکایي بي ۵۲ الوتکو څخه د وېرې احساس کوي، دوی وایي تر هغو چې مو امریکایانو او ملګرو ملتونو سره شپې تېرېدلې، هغه به تېروو او کله چې دوی په خیر سره له افغانستانه رخصت شول، نو بیا به بېرته د خپل فطرت او طبیعت له مخې کار کوو. ولس سره دا وېره هم شته چې په افغانستان کې دنړۍ د ګڼو هېوادونو له دومره ستر

ځواک سره سره بیا هم چا جنګسالارانو سره حساب ونه کړای شو، نو بیا به وروسته تر دې موږ په تش لاس له هغوی سره څه وکړای شو؟

لنډه دا چې ولس عدالت غواړي، هم د پخوانیو حسابونو تصفیه غواړي او هم په اوسني وخت کې دپخوانیو جنګسالارانو د واکمنۍ پای ته رسېدل، ځکه دوی وېره لري چې په همدې ډول به د جنګسالارانو د واک لړۍ وغځېږي، بیړنۍ لویه جرګه یې یو ښه مثال دی، چې جنګسالارانو کرزی صیب او نړیواله ټولنه (ملګري ملتونه) مجبور کړل؛ دلویې جرګې له خوښې پرته نوې کابینه جوړه کړي او پخوانیو جنګسالارانو ته بیا غټ غټ امتیازونه ورکړي.

زموږ په اند د ولس دا وېره پرځای ده، که چېرې سوله او عدالت په موازي ډول پرمخ لاړ نه شي او د لویې جرګې په شان عدالت تر سولې قربان شي، نو دایمي سوله او سیاسي ثبات ناشونی کېږي. دلویې جرګې تر پای ته رسېدو وروسته کرزي صیب په یوه خصوصي ناسته کې ویلي وو:"موږ په لویه جرګه کې عدالت تر پښو لاندې کړ او سولې ته مو چیلنج ورکړ"، مانا دا چې په وزارتونو کې د جنګسالارانو ونډه ښه درنه شوه.

همدا علت دی چې له لویې جرګې څخه تر اوسه پورې په هېواد کې د ډاډمنې سولې، سیاسي ثبات، ملي اردو او ملي پولیسو (ځارندوی) د جوړېدلو په لاره کې ډېر کم پرمختګ شوی دی.

موږ هیله لرو چې ملګري ملتونه په خپله افغان پالیسۍ کې بدلون راولي او د جنګسالارانو تر وزرونو لاندې د سولې بهیر همداسې پرمخ بونه ځي، بلکې د ټولنیز او ملي عدالت د تامین لپاره یوه لاره دا ده که جنګسالاران ژر ترژره محکمې ته نه راکاږل کېږي، نو لږ تر لږه خو باید نور امتیازونه ورته ورنه کړل شي. ښه لاره داده چې د واکمنۍ امتیاز باید په خپله ولس ته ورکړل شي، نه جګړه مارو ته.

که چېرې په افغانستان کې دعدالت پر بنسټ سوله او سیاسي ثبات رامنځته شي، نو دابه ډاډمنه سوله او سیاسي ثبات وي، دایمي به وي نه موقتي لکه د اوس په شان.

په هېواد کې دیوې عادلانه سولې او سیاسي ثبات د
ټینګېدو په هیله
دهیلې اداره

افغانستان د ابهام پر لوري

مخکې داسې فکر کېده چې د سترو ځواکونو او د نړیـوالې ټولنې په مداخلې او زیات پام سره به د افغانستان ستونزه حل او د افغانانو دې اوږده رنځ ته به درمل پیدا شي، خو له هغـه وخته چې د امریکا د پوځي بریدونو په نتیجه کې طالب نظام ړنګ او د نړۍ پام افغانسـتان تـه را اوښتـی او د جهـان ډېـرو ځواکمنو هېوادونو دلته پوځي او سیاسي حضور پیدا کـړی، د افغانستان د ستونزې دمشورې سر ببخي لادرکه شوی دی.

دا خبره اوس معلومه نه ده چې اصلي اجنـډا چـا سـر ده؟ امریکایانو سره، ملګرو ملتونو سره، ایران، روس، هند، پاکستان، فرانسې او یا ترکیې سـره؟ او کـه نـه خپلـه افغانـانو سـره؟ پـه افغانانو کې بیا چا سره ده؟ شمال ټلوالې (نظار شورا سره)؟ د هغـو مخـالفو جهـادي ګروپونـو او طالبـانو سـره او کـه ملـي دیموکراتو اشخاصو سره؟ کله چې څـوک دغسـې پـوښتنې پـه ذهن کې را وګرځوي نو له ډېرو ابهاماتو سره مخامخېږي، خو دې ابهاماتو کې بیا هم سړی څه نا څـه یـوه اټکـل تـه ګوتـه نیولای شي. په افغانستان کې د اوسنیو ابهامـاتو پـه لـړ کـې د دنیا د ظـاهري اسبابو دمنطـق پـه مـټ ویـلای شـو چـې د

افغانستان د اوسنۍ ستونزې د مشورې سر تر هر څه لومړی دامریکایانو په لاس کې دی او په کورنۍ کچه په کې زیات مطرح لوبغاړی همغه شمال ټلواله (نظارشورا ګروپ) دی، خو کله چې سړی د امریکا او شمال ټلوالې دې نا متجانس پیوستون ته ګوري، نو د سړي ذهن بیا د ابهام خوا ته مخه کوي او وایي چې: "دا وړی لکه چې شړی نه شي"، ځکه د روس او ایران د ښوونځي زده کوونکي څنګه امریکایي سندرې او ترانې زمزمه کړي، خو په سیاست کې دا هرڅه پېښېدی شي، سیاست څه اخلاقي موضوع نه ده، مخ و څټ، رنګ او چوکاټ نه لري، پروني دښمنان نن دوستانېدلای شي او نني دوستان سبا بیا د دښمنۍ ډګر ته وتلای شي.

سیاست داسې شی دی چې کله کله په کې خلک په کعبه شریفه کې قسم خوړلو ته هم اړکېږي، کله کله سړی رېړې پرېښودلو څه چې اوږدولو او ځینې وخت یې خریلو ته هم اړ وزي. سړی چې همدغه حالات ګوري نو په ذهن کې یې ابهام راټوکېږي. زموږ د هېواد پر سیاسي ډګر اوس د همداسې یو سیاسي ابهام سیوری خور دی. د حکومت ملکي او قانوني برخه اجرائیوي ځواک نه لري، ترڅنګ یې د جنګي ډلو واکمن استازي د هرڅه د ویتو کولو حق لري،

دنن او سبا لپاره کومه رڼه پالیسي او روڼ مهالوېش نـه شـته، ټول د بهرنیانو مرستو ته په طمع یو. په سیاسي برخه کې مـو خپل نوښت او خپله ځواکمني له لاسه ورکـړي. ایډیـالوژیو او ایډیالونو، د اوږده او زبېښونکي فقر او تنګسیا لـه املـه خپـل پخوانی کیف او خوند له لاسه ورکړی، اوس خلک پـه اسـانۍ زړه نه ښه کوي چې دا فاني نړۍ دې بې له هغې و دغـې د هغې بلې تلپاتې دنیا لپاره له لاسـه ورکـړي، اوس د پـانګې او ګټې بازار ګرم دی، غیرت، تـوره، د پـلار نیکـه مېړانـه اوس عملي لغتونه نه دي، بلکې د ژبني قاموس برخه دي.

اوس خلک خپلو ګټو پسې ګرځي او ګټې هم د هغه چـا پـه لاس کې دي چې ګټې یې زموږ د هېـواد لـه ملـي ګټـو سـره مخالفې دي. ګټې تر لاسه کول هم اسانه کار نه دی، پخوانیو متل کړی چې "ګټې تر ګټو لاندې دي"، نو اوس چـې څـوک ګټې ترلاسه کوي، مجبور ګټونه به اړوي او ګټونـه چـې اړوي نو مجبور لاسونه به یې ور لاندې کېږي. ښکېلاک اوس افغـان سیاسي ګروپونه او د هغو ډلمشران په همدغسـې یـوې تنګسـیا کې راګیر کړي، ګټه ورکوي، خو لاسونه یې تـر (ګټـو) لانـدې کوي. نو هغه کسان چې لاسونه او پښې یې تر ګټو لانـدې وي هغوی به څرنګه په هېواد کې ازاد ژوند او فکر وکړای شي او څنګه به ولس پرې راټول شي.

زمونږ د ولس د چارو واکي اوس په کورنۍ کچه د همدغسې اشخاصو لاس ته ورغلي، ددوی په شتوالي کې دیو سالم او ملي نظام ټینګښت او پایښت نا شونی دی او له زاښو د کټوري طمع کول دي. اساسي بهرنـي زبرځواکونـه هـم همداسې کسان خوښوي چې ولس تـه د خپلې راتلـونکې، لیـدلوری معلوم نه کړي او دوی لـه دې ابهـام څخـه خپلـه ګټـه پورتـه کړي.

اوس نو روښنفکره او ټولو ملتپـالو افغانـانو او پـه ټـولیز ډول ټول افغان ولـس تـه پـه کـار ده چـې لـه دې ابهـام څخـه د خلاصون لپاره لومړی پـر دې اوسـني حکومـت، بیـا د ملګـرو ملتونو پر سازمان، بیا د امریکا پر متحده ایالتونو او د افغانستان په کشاله کې پر نورو اخته هېوادونو هر اړخیز فشار راوړي چې د افغانستان په اړه یوه ړنه، شفافه او څرګنده لیکلې ستراتیژي له وخت او ځای سره سمه، زمونږ ولس ته وړاندې کـړي چـې زمونږ د ملت راتلونکی معلـوم او تضـمین شـي او هـر سـړی د خپل کار په سر وبر پوه شي او کـه داسـې ونـه شـي لـه اوږده ابهام سـره دیـو ملـت د برخلیـک تـړل یـوه سـتره تېروتنـه او خطرناکه لوبه ده.

له ابهام او تورتم نه رڼا ته د وتو په هیله

په درنښت

دهیلې اداره

پر دولتي خپرونو

تنظيمي انحصار څنګه له منځه تللای شي؟

د طالبانو د نظام تر ړنګېدو وروسته د افغاني ټولنې په بېلابېلو برخو کې ډول ډول بدلونونه رامنځته شول، چې ځينې يې مثبت دي او په ځينو برخو کې خبره تر پخوا هم خرابه شوې ده. د مطبوعاتو او خپرونو ازادي او په دې برخه کې زيات پرمختګ هغه مثبت ګام دی، چې په تېر يو نيم کال کې پورته شوی دی.

اوس د ټول هېواد په کچه تر (۲۲۰) عنوانو زياتې مهالنۍ خپرونې خپرېږي، چې د څومره والي او څرنګوالي له پلوه يې د هېواد په ټول مطبوعاتي تاريخ کې ساری نه ليدل کېږي.

د ازادو چاپي خپرونو ترڅنګ بله د ياد ورخبره داده، چې ازادو ټلويزيونونو او ازادو راډيوګانو ته هم د فعاليت اجازه شته، تر اوسه پورې ځينو افغانانو د ازادو راډيو ګانو او ازادو ټلويزيونونو د جوړولو لپاره غوښتنليکونه ورکړي، ځينو خو لا اجازې هم ترلاسه کړي، خو تر اوسه لا کومې دا ډول خپرونې پر عملي فعاليت لاس نه دی پورې کړی. البته يو شمېر نورې داسې راډيويي خپرونې شته چې هغه يامستقيماً د نړيوالو له خوا او يا د هغوی په مرسته له افغانستان څخه خپرېږي او يا

هم د راډيو افغانستان د (FM) او نورو څپو له لارې خپرونې کوي. په ټلويزيوني برخه کې هم دالمان ټلويزيون د بهرنيو خپرونو څانګه خپل لنډ بهرني خبرونه په پښتو او دري ژبو له کابل ټلويزيون څخه خپروي.

دا ټول پرمختګونه ددې څرګندوی دي چې د هېواد د ډله ييزه خپرونو په برخه کې تر يوه حده مثبت پرمختګ رامنځته شوی دی. خو دا پرمختګ او ازادي دومره هم نه ده، لکه څنګه چې د افغانستان اوسنۍ اداره او نړيواله ټولنه يې تبليغوي، دا خبره درسته ده چې د افغانستان د خپرونو شمېر زيات شوی او تر يوه حده يې کيفيت هم ښه شوی، خو تر اوسه لا ادعا او واقعيت پوره پوره سمون نه لري. اوس تر بل هر وخت څخه زيات ديوه تنظيم، د يوې ډلې، يوه قوم او يوې سيمې خلک د هېواد پر اساسي خپرونو واکمن دي او دا هڅه هم کوي، چې خپل انحصار ته دوام ورکړي او ددوی تر انحصار بهر خپرونې هم تر ګواښ لاندې راولي، په حقيقت کې اوس اکثره خپرونې داسې ازادې دي چې له اساسي واکمن ګروپ پرته نورې هرې ډلې او تنظيم ته د انتقاد ګوته ونيسي، خو يوازې پر اساسي واکمنې ډلې به انتقاد نه کوي.

دلته به د دولتي او نادولتي خپرونو پر څرنګوالي لنډه رڼا

واچوو:

الف- دولتي خپرونې: په دولتـي خپرونـو کـې دوه ډول خپرونې دي:

لومړی:- هغه خپرونې چې په مطلق ډول د نظـار شـورا پـه انحصار کې دي. دا ډول خپرونې د دولت له پـانګې او بيـت المال څخه تمويلېږي، خو دفکر او نظر له پلوه يـوازې د يـوه ځانګړي ګروپ (نظار شورا) د ګټـو او نظـر څرګندونـه کـوي، هرڅـوک چـې دنظـار شـورا مخـالفين دي؛ طالبـان دي، کـه روښنفکـران يـا د نـورو ډول سياسـي افکـارو خلـک، د همدې دولتي انحصار شويو خپرونو له لارې په بېلابېلو نومونو تورنېږي او بد رد ورته ويل کېږي، ددې خپرونـو غـوره بېلګـه خپله کابل راډيو ټلويزيون دی، چې هېڅـوک داسـې فکـر نـه کوي، چې دا د افغانسـتان راډيـو ټلويزيـون دی، کـه د نظـار شورا يا د پنجشـېر ولسـوالۍ د څـو تنـو اوسـېدونکو. د راډيـو ټلويزيون لـه (۱۹) رياسـتونو رئيسـانو لـه جملـې څخـه (۱۷) رئيسان پـه تاجـک قـوم پـورې اړه لـري، دا پـه کابـل کـې د مطبوعاتي او قومي انحصار او ځانګړې قوم پـالنې هغـه بېلګـه ده، چې تر اوسه به په جنوبي افريقا کې لا څه، بلکې پـه ټولـه نړۍ او په تېره بيا په داسـې يـو هېـواد کـې چـې د اکثريـت

ترڅنګ بېلابېل قومي اقليتونه په کې اوسي، چا نه وي ليدلې.

عام ولس خو څه کړې چې خپله د منځمهالې ادارې ديموکرات مشران هم د راډيو ټلويزيون له افراطي حالت نه تر پوزې راغلي او د اطلاعاتو او کلتور وزارت په چوکاټ کې يې د هغو دکنټرول لپاره يو ځانګړی کميسيون هم جوړ کړی، خو دې کميسيون هم د خپلې بې کفايتۍ او د راډيو ټلويزيون د چارواکو د ډېرې زياتې سپين سترګۍ له وجې څه تر سره نه کړای شول.

دويم - هغه دولتي خپرونې دي چې د کابل په اوسنۍ اداره کې ډېرې زياتې د جنګسالارانو په خدمت کې نه دي، لکه انيس، هېواد، ملي ارمان او ځينې نورې. خو دا خپرونې هم داسې نه دي چې په ښکاره يا ضمني ډول دې د کابل پر اوسنۍ ادارې د ځينو اساسي واکمنو جنګسالارانو مخالفت وکړي، يوازې دومره کوي چې په ډېر ښکاره او بربنډ ډول د جنګسالارانو ستاينه نه کوي او د هغوی ډېرې سپارښتنې نه مني. په مجموعي ډول دولتي خپرونې تر زياته بريده د نظار شورا په خدمت کې دي.

ب - ازادې خپرونې: په ازادو خپرونو کې بيا هم څو

ډوله خپرونې دي.

لومړی:- هغه ډول خپرونې چې په ښکاره دیو ځانګړي تنظیم لـه خـوا خپرېـږي او د همغـه تنظـیم د ګټـو او نظـر ښکارندوی دي، لکه پیام مجاهد او جمیعـت تنظـیم، وحـدت حزب او ځینو نورو تنظیمونو پورې نورې اړوندې خپرونې. دا خپرونې د مشخصو ډلو له خـوا تمویلېـږي او دهغـو د افکـارو ځلونه کوي، دا خپرونې حـق لـري دخپلـو ځـانګړو تنظیمـي لېوالتیاو لپاره کار وکړي، خو ددې حق نه لري، چې د هېـواد د ملي ګټو، د خاورې د بشپړتیا او اسـلامي ارزښتونـو خـلاف خپرونې وکړي، خو په دې تنظیمي خپرونو کې داسې خپرونې هم شـته، چـې ان د هېـواد د ملـي ګټـو، ملـي وحـدت او د خاورې د بشپړتیا پرضد لیکنې هـم خپـروي، غـوره بېلګـه یـې خپله د ((پیام مجاهد)) جریده ده.

دویم:- هغه ډول خپرونې دي چې د بېلابېلو تنظیمي او په دولت کې د شاملو اشخاصو له خوا چاپېږي او د ازادو خپرونو تمثیل کوي، ددې ډول خپرونو مالي لګښت د یو شمېر خیریـه ټولنو او نړیوالو سازمانونو له خوا په دې نیت ورکـول کېـږي، چې افغانستان کې ازاد مطبوعـات تقویـه شـي، ددې خپرونـو چلوونکي له همدغه نیت نه په ناوړه ګټې اخیستنې سره خپـل

مالي لګښت له همدغو سرچینو څخه ترلاسه کوي، خو څېړنیز کار یې یوازې د یوې مشخصې ډلې، قوم، سیمې او ژبې لپاره وي. دوی ازادي دې ته وایي چې یوازې د هغه تنظیم چې دوی ور پورې اړه لري د هغو له افرادو څخه پرښتې جوړې کړي، د بېلګې په توګه به کابل اوونیزه یاده کړو، چې دنظار شورا د یو اساسي غړي له خوا خپرېږي.

ددې جریدې لګښت په کابل کې د (ایینې) په نامه دیوې ادارې له خوا ورکول کېږي، دا اداره ځان (افغان کلتوري او مطبوعاتي مرکز) ګڼي او غواړي په افغانستان کې ازادو مطبوعاتو ته وده ورکړي، ویل کېږي چې ائینه د ملګرو ملتو دیونیسکو په سازمان پورې تړلې یوه اداره ده، چې په کابل کې پرې یو شمېر فرانسوي اتباع اساساً واکمن دي.

دا اداره د کابل اونیزې، زنبېل غم، ملالۍ او یو شمېر نورو خپرونو لګښت ورکوي. خو اوس راځو دې ته چې ایا کابل اوونیزه، رښتیا هم یوه ازاده جریده ده که نه؟ که دا جریده رښتیا هم یوه ازاده جریده وي، نو ایا تر اوسه یې د کابل د ورانوونکو له جملې څخه د یوه تن اساسي ورانوونکي او د سالنګ د تونل د الوزونکي پر ضد کوم مطلب خپور کړی او یا خپور به یې کړي؟ د نړیوالو مطبوعاتو د رپوټونو له مخې د

سالنګ پر بیارغونه نږدې پنځه ملیونه امریکایي ډالره لګښت راځي، ایا کابل اونیزه او یا هم په کابل کې نورې دولتي او ازادې خپرونې به دا ولیکي چې دا تونل چا الوزولای دی؟

دې کې هیڅ شک نه شته چې کابل اونیزې به ډېر داسې مطالب خپاره کړي وي، چې د نورو تنظیمونو خلاف وي او په دې کې به یې د ولس د هیلو یو څه ځرګندونه هم کړې وي، خو ایا تر اوسه په کې داسې مطلب هم چاپ شوی چې هغه دې د نظار شورا او یا هم د جمیعت تنظیم پر ضد وي؟

نو که چېرې داسې نه وي، نو بیا خو دا جریده یوازې د نظار شورا د ګټو ساتندویه او ځرګندویه خپرونه ده، نو ازاده ورته څنګه ویلای شو؟ د ازادو خپرونو تر ټولو مهم اصل ناپیلتوب دی، هره خپرونه کې چې دا اصل مراعت شوی نه وي، ازاده ورته نه شو ویلای، نو هغه خپرونې چې ازادې نه وي، ولې بیا پر ځان د ازادو او ناپیلو خپرونو نوم ږدي او ولې ورته د ائینې په شان یوه اداره چې د ازادو خپرونو د ملاتړ ادعا کوي، داسې تنظیمي او تنظیمي ډوله خپرونو ته مالي لګښت ورکوي او ولې پرې د ازادو خپرونو رنګه پیکه کوي؟ دا ډول خپرونې په کابل کې نورې هم شته چې دلته یې له شنلو تېرېږو.

دریېم:- دپه کابل او ولایتونو کې یو شمېر داسې ازادې خپرونې هم شته چې تر ډېره حده یې د بې طرفۍ اصل ساتلای، ژبني او سیمه ییز توازن او تناسب ته یې پاملرنه کړې او تر یوه حده یې د سالم انتقاد روحیه پیاوړې کړې. په کابل کې یې نسبتاً ښې بېلګې د ((کلید)) اونیزه او د ((ارادې)) ورځپاڼه دي، په ولایتونو کې هم دا ډول بېلګې شته، خو دا خپرونې هم تر اوسه پورې په دې دریځ کې نه دي، چې پر کابل او د هېواد پر نورو سیمو د واکمنو اساسي جنګسالارانو پر وړاندې یوه مطبوعاتي جبهه پرانیزي او یا دې هم د اپوزیش شکل غوره کړي، دوی یوازې دومره کړي چې د جنګسالارانو د ستاینې په باب هېڅ مطلب نه خپروني او کله کله هم یو نیم مالګین انتقاد ته په خپلو پاڼو کې ځای ورکوي.

په هرحال په مجموعي ډول د ازادو خپرونو حالت هرڅنګه چې وي، تر دولتي هغو ډېر ښه دی. خو اوس راځو دې ته چې پر دولتي خپرونو تنظیمي انحصار څنګه له منځه تلای شي؟

اصلي خبره داده چې ددولتي خپرونو په تېره بیا د راډیو او ټلویزیون له دې یورنګي حالت او انحصار نه، نه یوازې عام ولس، بلکې خپله یو زیات شمېر دیموکرات دولتي چارواکي

هم تر پوزې راغلي او ټول غواړي چې یو مثبت بدلون په کې راشي. زموږ په نظر په دولتي خپرونو په تېره بیا راډیو ټلویزیون کې مثبت بدلون په دې ډول راتـلای شـي: لکـه څنګـه چـې دولت د دولتـي تصـدیو د شخصـي کولـو لپـاره یـو ځـانګړی کمیسیون جوړ کړی او ښاغلی خالق فضل ددې کمیسـیون پـه داسې حال کې دی، داسې دې د کابـل راډیـو ټلویزیـون او ځینو نـورو خپرونـو د شخصـي کولـو لپـاره هـم یـو ځـانګړی کمیسیون جوړ کړي، اوس خو د مطبوعاتو د قـانون لـه مخـې خلک شخصي ټلویزیونونه او راډیوګانې هم فعالولای شي. نـو د کابل راډیو ټلویزیون د شخصي کولو لپاره دې هم د ازادې داوطلبۍ له لارې اخیستونکي پیدا کړي، ددې ګټه بـه دا وي چې د دولت اکثره مسئولین به له یو ډېر درونـد مـالي او سـتر رواني بار او فشار څخه خلاص شـي، یـانې دا چـې کـه کابـل ټلویزیون او راډیو د هغو داوطلبانو ته ورکړل شي، دولت به د هغو تر (۱۲۰۰) زیاتو مامورینو د معاشونو او نورو لګښتونـو لـه غمه بې غمه شي، چې همدا اوس یې ورکوي. اصلي خبره دا ده چې راډیو ټلویزیون خو په واقعیت کې اوس هـم شخصـي دی؛ یانې دا چې دیوې مشخصې (ډلـې نظـار شـورا) پـه لاس کې دی او ځینې خلک لا ورته ان پنجشیر ټلویزیون هم وایـي،

ټــول تبليغـات او نشـرات يـې د همـدې ګـروپ لپـاره دي، د جمهور رئيس كرزي صيب په باب په كـې دومـره څـه نـه وي چـــې د " شـــېر پنجشـــېر"، " امرصـــاحب"، " ســـخن ســـالار"، " سردارجهاد"، " سردارشهدا"،" سيمرغ هنـدوكش"،"فـاتح جـنګ سرد"، " سپه سالار مقاومت" په باب په كې خپرونې كېږي، نـو چې خپرونې يې د يو شخصي ګروپ او د هغه د قومندان لپاره وي، ښه داده چې لګښت يې هـم د همـدې ګـروپ پـر غـاړه شي.

دولت كه چېرې همدا ټلويزيـون او راډيـو پـه يـوه مناسـب قيمت وپلـوري، پـه همـدې پيسـو كـولای شـي ازاد او ملـي ټلويزيـون او راډيـو فعـال كـړي، چـې د ټولـو خلكـو د هيلـو ښكارندويي وكړي.

د ولسمشر ښاغلي كرزي د حكومت ديموكراتو اشخاصو ته د راډيو ټلويزيون د اصلاح بله لاره داده چې دوو مياشتو پـورې دې كابـل راډيـو ټلويزيـون ټـول نشـرات او پـه موقـت ډول دمامورينو معاشونه بند كـړي، كـه چېـرې بيـا هـم اصـلاحات رانغلل د راډيو ټلويزيون ناپېيلو مـامورينو تـه دې بـل ځـای كار پيدا كړي او تنظيمي مامورين دې خپل تنظيم ته پرېږدي او د راډيو په تېره بيا د ټلويزيون خپرونې دې تـر هغـه پـورې

ودروي، چې د اصلاحاتو شرايط برابر شي، ځکه تـر زهرجنـو، تنظيمي، سمتي او کرکجنو خپرونو او تر هغو خپرونـو چـې لـه هغو څخه د ملي نفاق او کرکې بوی راځي، (نه خپرونې) ښـې دي، غبرګون خو نه را ولاړوي. اوس د کابل ټلويزيون پر ځای اکثره خلک د نورو هېوادونـو ټلويزيونونـه ګـوري، علـت يـې همدا دی چې په کابل ټلويزيون کې داسې څه نه شته چې د خلکو ذوق خړوب کړي، نو پر هغو ټلويزيوني خپرونو چې تـر ګټې يې زيان زيات دی، ولې بې ځايه لګښت وشي؟ هغـه هـم دبيت المال لګښت.

په درناوي

په هېواد کې د مطبوعاتو د رښتينې ازادۍ په هيله

د هيلې اداره

په افغانستان کې بهرني څواکونه
کټې او زيانونه

له اخلاقي، ملي، دوديز اوعقيده يي پلوه دا خبره سړی ته ډېره ګرانه پرېوزي، چې په خپل هېواد کې بهرنې څواکونه وزغمي، هغه هم داسې بهرني څواکونه چې د يوه قوي پوځي فشار او يرغل په نتيجه کې هېواد ته داخل شوي وي، خو په اوسنۍ نړۍ کې په تېره بيا د نړۍ له يو قطبه کېدو راهيسې پخواني ارزښتونه او ايډيالونه يو څه بدل شوي او نور هم د بدلېدو په حال کې دي.

اوس د منطق ځای زور او د اخلاقو او ايډيالونو ځای اقتصاد يا پيسو نيولای، د عصري ټکنالوژۍ سيلاب د غيرتونو او کلتورونو ډېر ټينګ دېوالونه نړولي، نو ځکه خو چې مشر لالا(د امريکا متحده ايالات) هره خبره کوي هغه په نړۍ کې د کاڼي کرښه ده او څوک يې د بدلانه حق او جرئت نه لري،د نړۍ په هر ځای هره سيمه او هر هېواد کې يې چې هر سياسي شخص، هر ګوند او هر حکومت ته طبعه خرابه شي نو لومړی ورته پلمې جوړې کړي او بيا يې د له منځه وړلو لپاره د زور اسونه زين کړي.

کومه داسې خبره یا پېښه چې هغې ته د منطق غابښ نه جوړېږي، هغه بیا ملګرو ملتونو او یا هم نورو هېوادونو ته حواله کړي، چې د دوی له خوښې سره سم یې حل کړي، لنډه داچې زور او اقتصاد زموږ د اوسني عصر کلتور او منطق دی، هغو ټولنو، هېوادونو او ډلو چې له دې کلتور سره ځان عیار کړی، له غیرت او سرلوړۍ پرته د ژوند له خوړلنیو برخمن شوي، خو هغه څوک چې ددې کلتور پرمخالف لوري روان دي له ستونزو سره مخامخېږي.

زموږ هېواد او زموږ ولس په همدغسې یوې دوه لارې کې ولاړ دی، یا به د زور منطق ته غاړه ږدي او یا به هم مخالفت کوي، د مخالفت مانا یوه نا انډوله جګړه ده چې د نړۍ د ټولو زورورو د مجموعې پر وړاندې به د یوه جګړه ځپلي، بې کسه او بې وسه ولس له خوا تر سره کېږي او نتیجه به یې هم زموږ د هېواد لا ویجاړې او د ولس بربادي وي. د همدې بهرنیو ځواکونو پر وړاندې د بري د یو فیصده اټکل په حالت کې به هم زموږ ولس دومره ځپل شوی وي چې د هر ګاونډي لاسوهنې ته به پراخه زمینه برابره شوې وي، د هېواد دفاعي ځواک به کمزوری شوی وي او د هېڅ ګاونډي د یرغل د پر شا تمبولو وس به پاتې نه وي.

په دې حالت کې به د افغانستان ګاونډي دومره زړور شي چې

په ښکاره ډول به افغانستان کې مداخله کوي، ان د خاورې د نیولو تر حده، هغه وخت کې د ګاونډیو هېوادونو سترګې نه له نړیوالو زبرځواکونو سوځي اونه هم له ملګرو ملتونو، ځکه چې د قدرت او سیاست دا دواړه سرچینې به په افغانستان کې ماتې شوې وي، افغانستان به بیا په سیاسي انزوا کې وي او دا کار به ګاونډیو هېوادونو ته ښه فرصت په لاس ورکړي، چې خپل ناوړه هدفونه تر لاسه کړي، په ټوله نړۍ کې به داسې کوم هېواد او داسې کوم ځواک نه وي چې هغوی د افغانانو غم وخوري او مرستې ته یې راودانګي، نو په دې ډول به یو ځپل شوی هېواد د ګاونډیو خوښې او ترحم (!) ته پاتې شي او ټول هېواد به له کورنیو جګړو او نا خوالو سره مخ شي.

نو په دواړو حالتونو کې زموږ ولس زیان زغمي، نو د لومړي حالت زیان تر دویم هغه لږ دی، په لومړي حالت کې د هېواد د خاورې بشپړتیا تضمینېږي، د ګاونډیو هېوادونو لاسوهنې کمېږي، یوازې د بهرنیو زبرځواکونو د سیاسي تګلارو سیوری دلته غوړېږي، په دویم حالت کې (له سیاسي او پوځي یرغل سره د مخالفت حالت کې) تر یوه اوږده ستومانوونکي مقاومت وروسته که کومه ثمره هم تر لاسه شي نو دا ثمره به هم د ګاونډیو هېوادونو لاس ته ورځي.

په داسې حالاتو کې نورزمونږ ولس د (بدو) او (بدترو) تر منځ په یوه حالت کې واقع دی، که هر څومره هڅه وکړي یو نه یوه سره به مخامخېږي، خو ښه لاره دا ده چې اوس مونږ د (بدترو) پر ځای(بد) انتخاب کړو، کله مو چې د بدن غړي کوشېر او ټکور شول بیا به له بد حالت نه د (ښه) حالت پر لور ګامونه اخلو.

د همداسې یو ښه حالت په هیله

د هیلې اداره

تر ټولو چټې وتي مطبوعات

زموږ په ټولنه کې افراط او تفریط د ټولنیز او سیاسي ژوندانه یو دود ګرځېدلای، په هره برخه کې کله دومره افراط کوو چې تصور نه کېږي او کله بیا پوره کار کې د تفریط دومره درجې ته راټیټ شو، چې دا هم د چا په خیال کې نه ګرځي، په دې تېرو شل پنځه ویشتو کلونو کې خو دې افراط او تفریط سره ښه غېږه نیولې، کله به یې یو ځملوه او کله بل، ښه د مزې سره لوټ په لوټ واوښتل خو بیا هم حالات منځني حد ته نه دي را رسېدلي.

په سیاسي ډګر کې یو وخت داسې و چې نه یوازې نا مذهبه، بلکې مذهب ضد لاره خپله شوه، د چا چې به سپینې جامې پر تن وې، خولۍ او لونګۍ به یې پر سر وه او ږېره به یې پر مخ، نو په زوره به یې ځان د توپ خولې ته تړلی و، آن پر افغاني سکانو هم د اخوانیت ټاپه لګېدله او «د اسلام په جامه د انګریز د جاسوسانو په نامه» په زرګونو بې ګناه افغانان تر خاورو لاندې، په زرګونو لادرکه او په زرګونو نور د زندانونو د تورو پنجرو شاته را حصار شول. کله چې د مذهب او دین پټنګانو ته وار راورسېد، نو بیا خو هر سرلوڅی، تحصیل کړی او ان دریشي کړی شخص د تکفیر په تور تورن شو، د دین پټنګان په خپل چلند کې تر دې حده پورته شول چې ان کابل مېشتي ملیان او قاریان یې هم خلکیان وبلل.

په دې نړېدې دوو کلونو کې دوه درې موضوعګانې (د بشر حقوق، د ښځو حقوق او ديموکراسي) داسې دي چې دومره زياتې په خولو کې اړول کېږي را اړول کېږي چې نور يې نو خوند بېخي پيکه شوی، د بشر د حقوق پلويان وايي د عقېدې او فکر بيان د انسان طبيعي حق دی او دا هېڅ حدود نه لري، په اساسي قانون کې بايد د بشر حقوقو دا اصل کټ مټ ځای شي، خو په ناتاکلي برید کې د بشر د حقوقو د ازادۍ او نورو چارو اسلامپال مخالفين بيا وايي: «انسان نه دی ازاد مګر په چوکاټ د شريعت د اسلام کې» د دوی نظر دادی چې بايد په اساسي قانون کې دا خبره قيد شي چې «په افغانستان کې هېڅ هغه قانون چې د اسلام مخالف او مغاير وي نه شي وضع کېدی». دوی نه يوازې د اسلام د (مخالف) قانون مخالف دی، بلکې د (مغاير) هم مخالف دي او د انسان ازادي يوازې د اسلامي لارښوونو او ارزښتونو په حدودو کې مجاز ګڼي او بس.

د ديموکراسۍ پلويان هم داسې يو افراط ته رسېدلي چې هره ګډوډۍ، هر بې سروبوله کار، تر مذهبي، کلتوري ارزښتونو پښنه اړول، ورته ديموکراسي ښکاري. خو مخالفين يې بيا خپله ديموکراسي سور کفر ګڼي او آن له لفظ سره يې مخالفت کوي. د ښځو د حقوقو پلويان او پلوياني بيا له نارينه و سره په تول پوره او برابره ازادي غواړي او په دې برخه کې هېڅ پوله او بريد نه پيژني، ځيني يې لا څو ګامه نور هم وړاندې ځي او په تېره زمانه کې د ښځو د ځپل شويو حقوقو د اعادې او جبران خبرې کوي. په کابل کې د ښځو د حقوقو په باب په يو جوړ شوي سيمينار کې د ښځو د حقوقو په باب، د نارينه وو له خوا پر

شوې غوره مالي او سپېروني سربېره، يوې ښځې وويل: «موږ نه يوازې په اوسني وخت کې د ښځو او نارينه و د حقوقو پر تساوي ټينګار کوو، بلکې موږ په تېره زمانه کې د ښځو پر حقوقو د شويو تېريو د جبران غوښتونکې هم يو، اصلي تساوي هغه وخت رامنځته کېدلای شي چې د حقوقو د تلافي او جبران مسله سپينه شي....» ددې مېرمنې په وينا: «څوارلس سوه کاله کېږي چې د نارينه و له خوا ښځه په اشپزخانې (پخلنځي) وردننه شوې ده، ښځه هلته اسيره ده او نارينه بهر دی، نو اوس بايد څوارلس سوه کاله نارينه په اشپزخانه ورداخل شي او ښځې بهر يوه پېښه پر بله واړوي نو زموږ به هله زړه يخ شي او هله به د حقوقو د حقيقي تساوي خبره رامنځته شي...»

خو په همدې ټولنه کې په همدې ښار او اطراف کې د ښځو د حقوقو مخالفين لا هم د خپلې لاسبري د منطق پر اس سپاره دي، اوس هم ښځې د کو ر او ګور موجود ګڼي او بس، يو نيم لا د دنيا له وېرې دا خبره کوي چې موږ د ښځو ازادې منو خو «په شريعت د اسلام کې» او «هغه ازادي چې مخالفه د اسلام او يا احکام د شريعت وي هغه د منلو وړ نه ده...»

د افراط او تفريط په دې تاوده بهير کې بله مهمه مسله د مطبوعاتو ده، مطبوعاتو هم هغه لار خپله کړې چې په دې نورو برخو کې د ټولنې د کلتور يو ه برخه ګرځېدلې ده، د طالبانو د نظام تر ړنګېدو وروسته يو دم د مطبوعاتو او مطبوعاتيانو بازار تود شو، داسې لکه له ګرمې کټوې څخه چې برغولې پورته کړې، هرې خواته يې بخار خور شو، يوازې په لومړيو څو مياشتو کې په لسګونو اخبارونه، جريدې، او مجلې چاپ

شول، راډيو ټلويزيون فعال شو او خبري اژانسونو پر فعاليت پيل وکړ.
په لومړيو ورځوکې خو ښه او اسانه کار دا و چې د مطبوعاتو تېره توره ټوله د طالبانو او د هغو د نظام غندلو ته متوجه وه، هر چا به د خپل قلم او ليکنې څوکه طالبانو ته اړم کړې وه، ګرمه موضوع طالب او همدا طالب نظام و، دې وخت کې په کابل کې هېڅ خپرونې د دې جرئت ونه کړ چې د پخوانيو جنګسالارانو د بيا واکمنۍ، بيا درغلۍ او بيا ورانۍ په باب د چا غږ او نظر منعکس کړي، د طالب د غيبت پاڼه هم ورځ پر ورځ سرېدله، زړېدله او سولېدله، نور نو مطبوعاتوته موضوع پاتې نه وه، د مطبوعاتو شمېر هم ورځ پر ورځ زياتېده آن تر دې چې د ټول هېواد په کچه د ټولو خپرونو شمېر تر (۲۵۰) عنوانو هم ورواوښت، يو شمېر راډيوګانې هم فعالې شوې او نړيوالو راډيو ګانو هم د افغانستان لپاره وخت څو برابره زيات کړ، دا وخت نو اکثره مطبوعات د موضوع د فقر او د موضوع له نشتوالي سره مخامخ شول، ديموکراسي، د ښځو او بشر حقوق داسې عامې موضوعګانې وې، چې ليکنې پرې کېدی شوې، که څه هم اکثره تکراري وې، خو خورا ډېر مطالب يې ورکول، په ديموکراسۍ او پراخ نظرۍ کې خو خبره دې حد ته ورسېده چې آن پر اسلام هم بريد وشو، يوه جريده او د هغې چلوونکی پرې کاذب شهرت ته ورسېدل، دښځو حقوقو باندې هم ښه زيات شخوند ووهل شو او د بشر حقوق هم همدارنګه، ان تر دې حده چې د ښځو د حقوقو اود بشر د حقوقو پخوانې سرسخته مخالفينو هم دا ځل د هغوی د حقوقو د ملاتړو او

مدعیانو رول تر سره کاوه.

کله چې دا ټولې موضوعګانې واړول شوې او هېڅ خپرونې ته په کې نوره د مثبت او منفي شهرت زمینه برابره نه شوه، نو بیا د ملي ارزښتونو، ملي شخصیتونو، ملي نومونو او اصطلاحاتو پر ځای ایراني نومونه وکارېدل، پر هرې هڅې کلمې پسې یې اور لړوني را واخیستل چې د ټولو افغانانو په خولو او ذهنونو خواږه لګېدل، له پوهنتون، پوهنځي، ښاروالۍ نه نیولې، بیا تر سترې محکمې پورې د ټولو افغاني نومونو لپاره ایراني ځای ناستي را وکارېدل، د افغانستان پر ملي ترمینالوژۍ دا یرغل د ایران پلوه ډلو له خوا د هڅوی په خپرېدونکو خپرونو کې تر سره شو.

ځینې خپرونو خو خپل صحافت هم د ایراني خپرونو په شان رنګ کړ، لنډه دا چې دې ډول خپرونو او د هغو چلوونکو په «صادقانه ډول» د دوی د خپلو حامیانو لپاره په اصطلاح «خودکش بیګانه پرور» رول تر سره کړ.

د ملي ترمیناوژۍ د ادالانه بدلانه تر څنګ یې د ملت احساس او زړه ته هم ګوتې وروړې، د «افغانستان» او «افغان» نوم د بدلانه لپاره یې هڅې پیل کړې، په خپلو خپرونوکې یې د ایران د راډیویي خپرونو په شان د «افغان» پر ځای د «افغانستاني» اصطلاح وکاروله او نورې په لسګونو داسې کلمې او جملې یې استعمال کړې چې په مطلق ډول د هېواد او ملت د ملي ګټو پر ضد وې، په دې ډول یو شمېر خپرونې تر دې بریده تر چتې ووتې چې نه یوازې د قلم عفت او د بیان حدود یې تر پښو لاندې کړل، بلکې د هېواد ملي ګټې یې هم زیانمنې کړې.

دې کې هېڅ شک نه شته چې د بيان او قلم ازادي د انسان حق دی، خو دا حق تر هغه وخته محفوظ دی چې د نورو ازادي متضرره نه کړي، اوس په هېواد کې د مطبوعاتو قانون نافذ دی او د مطبو عاتو په قانون کې هېڅ داسې خپرونې ته اجازه نه شته چې د هېواد او د خلکو د لوړو ګټو پر ضد خپرونې وکړي، دا خپرونې دولتي وي او که نادولتي، د هرې ډلې او ارګان له خوا چې خپرېږي، بايد د هېواد لوړې ګټې په پام کې ونيسي.

د هېواد له چارواکو او نورو اړوندو ارګانونو څخه چې دا قانون يې نافذ کړی دی، هم په درناوي هيله کېږي لکه څنګه چې يې د مطبوعاتو قانون نافذ کړی بايد عملي يې هم کړي، که چېرې د ناقانونيت په حالت کې مطبوعات هره خطا وکړي، نو د قانون نشتوالی به ورته يوه پلمه او مجوز شي، خو که د قانون په شتوالي کې بيا هم سهوه، خطا او هېواد ضد عمل تر سره کېږي، نو مسوليت به يې د چا پر غاړه وي؟ زموږ په نظر د مطبوعاتو قانون بايد مطبوعاتي انارشي، مطبوعاتي زهر او مطبوعاتي تېری ټول کنټرول، رفع او دفع کړي، که نه نو تر ((زهرجنو مطبوعاتو)) «نه» مطبوعات ډېر ښه دي.

په هېواد کې د سپېڅلو مطبوعاتو د رښتينې ازادۍ په هيله

دهيلې اداره

افغاني سفارتونه
د تنظیمواکۍ مورچلونه

له هغې ورځې چې په افغانستان کې تنظیمې اړیکې د واک و ځواک، څوکۍ اومقام معیارونه ګڼل شوي، بیا نو دې هېواد ښه ورځ نه ده لیدلې، هر سیاسي ګوند چې واک ته رسېدلی نو که ټول نه وي اکثره مامورین یې خو له سره عوض کړي او پر ځای یې د خپلې فکري لیکې پلویان مقرر کړي دي، د دا ډول تقرر لړۍ د سردار محمد داوود خان له وخته پیل شوه، داوودخان د خپلې واکمنې پر مهال د تاسیس شوي ګوند «ملي غورځنګ» یو شمېر غړو ته دولتي پوستونه ورکړل، خو دا پوستونه یوازې د ګوندي معیارونو له مخې نه، بلکې د اشخاصو خپله مسلکي پوهه او تخصص هم په کې مطرح و، په ټولیز ډول دامهال لږ فیصدي کسان دتنظیمي اړیکو له مخې لوړو پوستونو ته رسېدلي وو.

په زیاته کچه د تنظیمي معیارونو له مخې پر لوړو پوستونو د اشخاصو تقرر، د خلکیانو له واکمنۍ سره سم پیل شو، د ګوند رهبر او هر غړي ته د ګوند د سابقې، پوړۍ او قرابت له مخې په

ترتیب سره لوړې چوکۍ ځانګړې شوې، د خلکیانو د کابینې په سلو کې یوازې ((پنځه سلنه)) وزیران د لوړو زده کړو خاوندانو وو، نورو ټولو یوازې ګوندي پوهه او ګروهه لرله، په خلکي پړاو کې نه یوازې له لوړو ځوکیو ګوندي دایره راتاوه شوه، بلکې تر ډېرې ټیټې پوړۍ پورې هم دا لړۍ ورسېدله، د ټیټو پوستونو امران هم د پوره واک او ځواک خاوندان ځکه وو، چې ګوندي مشر ویلي وو: ((زما د ګوند هر غړی په هر ځای کې چې وي هغومره صلاحیت او واک لري لکه زه)). د دې خبرې عملي مانا دا وه چې د ګوند هر غړی په خپله سیمه او ساحه کې د جمهور ریس په اندازه واک او صلاحیت لري او یا هم د جمهور ریس ټولې غوښتنې عملي کولای شي.

په خلکي پړاو کې نه یوازې په کورنۍ کچه، پر دولتي ځوکیو د ګوندي غړو د واک منګولې ټینګې وې، بلکې په نړیواله کچه د نړۍ په بېلابېلو هېوادونو کې د افغانستان سیاسي نماینده ګیو او سفارتونو کې هم همدا حال و او هغه ځوک به د سفیر او یا کوم بل مهم کار کوونکي په توګه مقررېده چې یا به ګوندي و او یا به هم د ګوند سرسخت پلوی و، د شوروي یرغل په کلونو کې هم ګوندي اړیکي او شوروي پالنه د تقرر غټ معیارونه وو، په ځانګړي ډول په بهرکې د افغانستان په

سياسي نماينده ګيو کې.

د ثور د (۷)مې په سور اوښتون پسې چې کله د ثور (۸)مې شين اوښتون رامنځته شو، نو نه يوازې تېره ترخه تجربه تکرار شوه، بلکې دوی لا په کې څو ګامه نور هم پر مخوړاندې لاړل، د ثور(۸)مې ته په حقيقت کې د ثور (۷) مه ځکه ويلای شو، چې مختلفې جهادي لښکرې د ثور پر (۲) مه نېټه کابل ښار ته ورداخل شوې او د يو شمېر جهادي ډلو الحادي موئتلفين لا تر دوی د مخه په کابل کې ځای پر ځای وو، د ثور (۲)مې نېټې تر ماسپښين مهاله د کابل ښار ټولې سيمې د دوی لاس ته ورغلې وې، يوه ورځ وروسته (دثور پر ۷مه) بايد پخوانی دولت رسماً ړنګ او د مجاهدينو نوی حکومت جوړ شوی وای، څرنګه چې دا ورځ پـه افغانسـتان کـې د ټولـو جهـادي ډلـو د مخـالفينو (خلکيانو او پرچميانو)د بري ورځ وه او د ثور د (۷)مې انقلاب په نامه يادېده، نو داسې تصادف پېښ شو چې دا ورځ د دوی د بري ورځ هم شوه، دا بيا ډېره سخته وه، چې دوی اينده کې په خپلو تبلغاتو کې د ثور (۷) مه په بدو الفاظو ياده کړي، ځکه افاده يې سختېدله، د ثور کومه اوومه؟ الحادي که جهادي؟ نو ځکه دوی د واک رسمي انتقال د ثور(۸)مې ته منتقل کړ. په دې پړاو کې سره له دې چې د هېواد په ګوټ ګوټ په تېره بيا په

کابل کې جګړه روانه وه او د دولت اکثره ارګانونه فلج وو، خو په افغاني سفارتونو کې د تنظیمې روابطو له مخې تقرر ښه په زغرده روان و، د تقرر اصلي کیلي د جمیعت تنظیم او په تېره بیا د نظار شورا په لاس کې وه، په دې پړاو کې اکثرو افغاني سفارتونو او قونسلګریو کې هغه اشخاص مقرر شول چې د جمیعت تنظیم غړي وو او یا هم دې تنظیم ته وفادار وو.

په لومړي پړاو کې د جمیعت تنظیم څو نورو موئتلفو تنظیمونو ته هم څه نا څه ونډه ورکړل شوه، خوکله چې دې تنظیمونو له جمیعت تنظیم څخه سیاسي واټن اختیاراوه، د هغوی غړي هم له خپلو دندو ګوښه کېدل، په دې پړاو کې نه یوازې تنظیمي معیارونه په پام کې ساتل شوي وو، بلکې قومي انتساب او د خپلولۍ اړیکو ته هم زیات ارزښت ورکول کېده، مسلکي پوهې او تخصص ټاکونکی رول نه درلود، په سلو کې پنځه کسه هم د تخصص له مخې نه وو مقرر شوي. کله چې پر کابل ښار د جمیعت تنظیم نیمواکه واکمني پای ته ورسېدله او د طالبانو اسلامي تحریک پر کابل خپل مطلق واک ټینګ کړ، نو داسې تصور کېده، چې نړۍ به د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژني او په افغاني سفارتونوکې به پخوانۍ تنظیمواکي له منځه ولاړه شي، خود طالبانو د افراطي چال چلند له امله نه

یوازې د نړۍ لېوالتیا او خواخوږي راخپله نه شوه، بلکې ټوله نړۍ د طالبانو د مخالفت لپاره یوه خوله شوه.

دا مهال د افغاني سفارتونو یو شمېر کارکوونکو د طالبانو ملاتړ وکړ او داسې تصور یې کاوه چې د طالبانو حکومت به د نړۍ د هېوادونو له خوا په رسمیت وپېژندل شي او موږ به پر خپل ځای پاتې شو، یو شمېر نورو د سفارتونو مالونه خرڅ کړل او سفارتونه یې خوشې کړل، د جمیعت تنظیم اکثره غړي او پلویان لا پر خپلو څوکیو پاتې وو، یوازې سعودي عربستان، متحده عربي اماراتو او پاکستان د طالبانو حکومت په رسمیت وپېژانده.

په نتیجه کې داسې یو حالت رامنځ ته شو چې د نړۍ اکثرو هېوادونو هغه څوک د افغانستان د حکومت په توګه په رسمیت پېژندل چې هغوی په افغانستان کې په سلو کې پر پنځه فیصده خاوره واک درلود او برعکس هغه چا چې پر پنځه نوي فیصده خاوره واک درلود، هغوی یوازې د نړۍ درېو هېوادونو په رسمیت پېژندل، دې حالت افغانستان په خپل ټول تاریخ کې له سختې دیپلوماتیکې انزوا سره مخامخ کړ، هغو کسانو چې دا مهال یې په سفارتونوکې کار کاوه د افغانستان نمایندګي نه کوله، په ښکاره د تنظیمونو په استازۍ غږېدل، له سفارتونو

يې د تنظيمونو تبليغاتي اونشراتي مرکزونه جوړ کړي وو، په هند کې د افغانستان د سفارت له خوا خپرېدونکې «ميزان» جريده چې د افغانستان د ملي پانګې په لګښت خپرېدله، د جميعت او نظارشورا د يو نشراتي ارګان حيثيت لاره، دې خوا په پاکستان کې د افغانستان سفارت چې د طالبانو په واک کې و، د طالبانو د اسلامي تحريک يو ستر تبليغاتي مرکز و، په ملګرو ملتونو کې د افغانستان استازی په حقيقت کې د جميعت د تنظيم استازی و، ښاغلی روان فرهادي د افغانستان په «استازی» د ملګرو ملتونو له خوا پر افغانستان لګېدلي بنديزونه تائيد کړل.

دا د دنيا د ډيپلوماسۍ په تاريخ کې تر ټولو يو تور داغ دی چې د يو مملکت استازی دې د خپل مملکت پر ضد لګېدونکي بنديزونه تائيد کړي، ښاغلي فرهادي خو طالبانو څخه د جميعت تنظيم د غچ اخيستلو په نيت دا کار وکړ، خو دې ته يې پام نه و چې دې کار سره به افغان ولس ته څومره زيان رسېږي، دې نه ښکاره معلومېږي چې دې اشخاصو، تنظيمونو ته کار کاوه، نه د افغانستان ملي ګټو ته او اوس هم دا لړۍ روانه ده. په دريو سفارتونو (سعودي، اماراتو او پاکستان) کې د طالبانو له خوا له شوي تقرر څخه سړی دا نتيجه اخلي چې که

نورو هېوادونو هم، طالبان په رسميت پېژندلي وای حال به تردې بدتر و، طالبانو په هر ځای کې له يوې مخې طالبان او ملايان مقررول، دوی ته معيار طالبي او ملايي وه، په تنظيمونوکې که تنظيمي او قومي معيارونو ته زيان ارزښت ورکول کېده، نو يو نيم به په کې مسلکي شخص هم ټاکل کېده، خو د طالبانو تقرر د لاس د ورغوي په شان سپين و، له ملا او طالب پرته نور څوک په کې په زره بين هم نه ليدل کېدل.

طالبي پړاو ختم شو، وار يوځل بيا نيم ژواندي جمعيت اونظار شورا ته ورسېده، دا ځل داسې تصور کېده چې دوی به له خپلو تېرو تجربو عبرت اخيستی وي او نرم چال چلند به وکړي، د بن تر کانفرانس د مخه استاد رباني يو ځل بيا د اسلامي دولت د مشر په توګه راڅرګند شو او فرمان يې صادر کړ «هر هغه چا چې د طالبانو د واکمنۍ دمخه پر کومو څوکيو کار کاوه، د خپلو خپلو امتيازاتو په پام کې نيولو سره پر خپلو دندو مقرر دي» دا حکم عام و، په دې ډول په افغاني سفارتونوکې يوازې د جمعيت غړي پر خپل ځای پاتې شول، کله چې د بن د توافقاتو له مخې لنډ مهاله اداره را منځته شوه، نو د بهرنيو چارو وزرات بيا د جمعيت په تېره بيا د نظار شورا لاس ته ورغی او تر ننه يې په لاس کې دی.

د طالبانو د واک تر رنګېدو وروسته نړیوالې ټولنې زیاته لېوالتیا درلوده چې افغانستان سره بېرته خپل سیاسي روابط ټینګ کړي، یو زیات شمېر هېوادونو په افغانستان کې خپل سفارتونه پرانیستل او افغانستان هم په زیات شمېر هېوادونوکې خپل سفارتونه بیا فعال کړل، اوس په نړۍ کې د افغانستان د سفارتونو شمېر (۳۲) او د قونسلګریو شمېر نږدې (۵۸) ته رسېږي، طبعاً ګڼ شمېر مسلکي اشخاصو ته اړتیا ده چې دا ځایونه ډک کړي، خو راځو دې ته چې دا ځایونه د چا له خوا په چا ډک شوي؟ لکه څنګه چې د مخه مو وویل د بهرنیو چارو وزارت یو ځل بیا د جمعیت تنظیم په منګلو کې دی، نو په نویو پرانیستل شویو سفارتونو کې هم اکثره د همدې ډلې غړي یا پلوي اشخاص مقرر دي.

په اوسنیو مقرریو کې نه یوازې تنظیمي اړیکو ته ارزښت ورکول شوی، بلکې د جمیعت تنظیم له همېشنۍ پالیسۍ سره سم قومي او سیمه ییز انتساب او ارتباط ته هم زیات اهمیت ورکړ شوی دی، د افغانستان په اوسنیو ټولو سفارتونو کې د پښتنو سفیرانو شمېر تر شپږو تنو نه زیاتېږي، هزاره، ازبک قومونو ته منسوب ټول څلور پنځه سفیران نه شته، ټول پښتانه، هزاره، ازبک چې سره راټول کړې، نو د تاجکانو په انډول یې په

سفارتونو کې ونډه په سلو کې (۲۵) ته نه رسېږي، د قونسلګريو او سفارتونو د نور پرسونل انډول تر دې هم په ټيټه کچه دی، نور ټول سفيران د قونسلګريو مسولين او پرسونل له قومي پلوه په تاجک قوم پورې تړلي دي.

د افغانستان په تاريخ کې تر اوسه پورې هېڅکله داسې حالت نه و راغلی چې قومي انډول او تناسب دې په دومره کچه خراب شي، نو اوس سړی خپله فکر کولای شي چې د افغانستان د اوسنيو چارو سمبالوونکي د ټول افغانستان استازي کوي که په افغانستان کې د يو قوم؟ که د اوسنۍ انتقالي ادارې د مشرتابه مناسبات د نظار شورا يا جميعت له مشرتابه سره خراب شي، نو ايا په ملګرو ملتونو کې به د افغانستان استازی ښاغلی روان فرهادي او په هند کې د افغانستان سفير مسعود خليلي د دولت د مشر اوامر ومني که د جميعت يا نظار شورا؟ تجربو ښودلې ده چې دا او دې ته ورته اشخاص خپلو تنظيمي ګټو ته ترجيح ورکوي نه ملي ګټو ته!

يوه بله د پام وړ خبره داده چې که چېرې په افغاني سفارتونو کې قومي انډول همدومره د پښتنو په ګټه وای، نو جميعت، ستمي ګروپونو، د بشر حقوقو سازمانونو او د ملګرو ملتونو اجنسيو به څه حال او څه غالمغال شروع کړی وای، ايا دا حالت

به يې«افغاني سفارتونه د فاشېزم په منګولو کې» په نوم نه وای نومولای او ژر تر ژره به يې د سمون لپاره هلې ځلې نه وای پيل کړې؟ طبعاً به يې دا کار کړی وای. موږ له انتقالي ادارې، ملګرو ملتونو او نورو اړوندو ادارو څخه چې په افغانستان کې د حکومتي ادارې د سمون لپاره کار کوي، هيله کوو چې په افغاني سفارتونو کې د تنظيمي او قومي اپارتائيد دا بهير پای ته ورسوي او د مسلکي او تخصصي معيارونو له مخې دې سالمې ادارې ته لاره اواره کړي.

په ټول هېواد کې د يوې سالمې ادارې د جوړېدو په هيله
د هيلې اداره

افغانستان او د ایډیالوژیو بحران

ټولنپوهان او سیاست پوهان په دې اند دي، د یوې ټولنې او ولس د کنټرول او ادارې لپاره ایډیالوژي یو مهم عنصر دی، ایډیالوژي د یو ولس یا یوې ډلې پاشلي ذهنونه را ټولوي او پر یو واحد چورلیز(محور) یې را څرخوي، په ولس کې د تحرک او خوځون قوه زیاتوي، یوې مستقیمې لارې ته یې سوقوي او د قربانۍ تر بریده یې رسوي، په همدې وجه هغه ګوندونه، سیاسي ډلې چې قوي ایډیالوژیک بېز ولري، تر هغو نورو ډلو چې دا بنسټ یې کمزوری وي، په ولس کې زیات منښت او ګرانښت لري، عمر یې تر نورو زیات وي او غړي یې د زیاتو فشارونو د زغملو توان لري، په سیاست کې تر ایډیالوژیک عنصر وروسته اقتصاد، وسایل او وسایط هم مهم ځای لري، خو هېڅکله هم د خلکو د ذهنونو د تسخیر لپاره هغومره رول نه شي ادا کولای لکه ایډیالوژي یې چې لري، په نړۍ کې بېلابېلې سیاسي ډلې، بېلابېلې او مختلفې ایډیالوژۍ کاروي، خو مذهبي، قومي او وطني ایډیالوژۍ تر نورو هغو زیاتې کارېږي او ددې غټ علت شاید دا وي چې په دې ایډیالوژیو کې د انسان د دې او هغې دنیا ګټې متصورې دي، کمونیستي او

کپټالستي نظریې هم شته، چې اکثره پر اقتصادي محور راڅرخي او دې حد ته لانه دي رسېدلي لکه مذهبي ایډیالوژۍ چې د انسان وینې، احساس، روح او روان سره یو ځای کړي.

په افغانستان کې په ښکاره ډول ایډیالوژیک جنګ د شوروي او امریکا تر منځ د ساړه جنګ په بهیر کې تر څلوېښتمو هجري کلونو وروسته پیل شو، دا وخت په افغانستان کې داسې ډلې را منځته شوې چې کمونیستي افکار یې درلودل او په مقابل کې یې داسې توندې ډلې را وټوکېدې چې اسلامي افکار یې درلودل او د سوچه اسلامي نظام د جوړولو لپاره یې هڅه کوله، ددې دواړو ایډیالوژیکو لیکو تر منځ نږدې پنځلس کاله فکري جګړه روانه وه، خو تر ۱۳۷۵ ل کال وروسته د یوې لیکې پلویان واک ته ورسېدل، دا فکري او تبلیغاتي جګړه پر پوځي جګړې بدله شوه، دواړو لیکو په ولس کې خپل خپل پلویان لرل، عام ولس، اکثره نالوستی قشر د جهادي ډلو پلویان وو، خو د هېواد د تحصیل کړي قشر اکثره برخه بیا په دې بله لیکه کې ولاړه وه، دواړو ډلو خپل خپل بهرني او سیمه ییز پلویان لرل، چې د ایډیالوژیکو کتابونو او اثارو تر څنګ یې آن د ضرورت تر بریده وسلې او پیسې هم ورته رالېږلې، یانې دواړو لوریو ته د ایډیالوژیکي ملاتړ ترڅنګ

پوره مادي او پوځي ملاتړ هم موجود و، کله چې پر ۱۳۵۸ ل کال شوروي لښکرو پر افغانستان يرغل وکړ، نو په ملګرو ملتونو کې د امريکا د متحده ايالتونو سفير، افغانستان (تر ستوني تېره شوې مړۍ) وګڼله او ويې ويل چې اوس بايد د پاکستان د دفاع او ملاتړ غم وخوړل شي. کله چې د انګلستان د بهرنيو چارو وزير مصر ته سفر وکړ، نو د مصر له حکومت څخه يې هيله وکړه چې افغان مجاهدينو يا مقاومت کوونکو ته روسي مارک وسله ورکړي، د مصر حکومت هغه وخت استدلال کاوه، د وسلې ورکړه بې ګټې ده او مقاومت به نتيجه ورنه کړي، خو د انګلستان د بهرنيو چارو وزير څرګنده کړه چې افغانستان کې افغانان نه جنګېږي، بلکې عقيده يا ايډيالوژي جنګېږي، ددې خبرې مانا دا ده چې انګرېز سياستپوهانو د جګړې ايډيالوژيک عنصر ته ډېر ارزښت ورکاوه.

د شوروي يرغل په کلونو کې او تر هغې وروسته د شوروي پلوه حکومت د واکمنۍ په ټول (۱۴) کلن بهير کې دا ثابته شوه چې ايډيالوژي تر هر بل عنصر زياته او ښه وجنګېده، د ايډيالوژيک جنګ په کلونو کې د ايډيالوژيو کاروونکي له دوو سختو چلنجونو سره مخامخ شول، په دې ننګونو کې يو انحراف او بل مصداق و، يا په بله ژبه وينا او عمل، د جګړې په

کلونو کې په سوونو څه په زرګونو داسې زره بوږنوونکې پېښې را منځته شوې چې د ایډیالوژیو د کاروونکو د شعارونو او عمل تر منځ په تضاد او ټکر کې وې، دې کار د ایډیالوژیو پر کاروونکو باندې د خلکو د باور کچه راټیټه کړه، د مذهبي ایډیالوژیو پر کاروونکو د بې اعتمادۍ روحیه هغه وخت لا پسې پیاوړې شوه، چې مختلفې جهادي او الحادي ډلې په ائتلافي او ائتلافي ضد ډول کابل ښار ته ورننوتې، دې وخت کې د مذهب او دین په نامه شعار او د جګړې مشروعیت خلکو سره ګډې پوښتنې پیدا کړې او دا خبره نوره خلکو ته تقریباً سپینه شوه چې په افغانستان کې د جګړې دوام یوازې د قدرت د ساتنې، پالنې، لاسته راوړنې او ځانې ګټو لپاره دی، نه د مذهبي اصولو د تطبیق او مصداق لپاره.

په کابل کې د جګړې په ګرمو شېبو کې یو «جهادي مشر» په خپل یو خصوصي مجلس کې دا خبره په ډاګه کړه چې «جنګ ایډیالوژي در افغانستان به پایان رسیده حالا بازار قومیت گرم است». ددې جهادي مشر په اند جنګ له اسلامي ایډیالوژۍ څخه قومي حالت ته اوښتی دی. دې حالت ولس پر دې ډول خلکو نور هم بې باوره کړ. د خپلو ځاني ګټو لپاره له بېلابېلو الحادي ډلو ټپلو سره پټ او ښکاره ائتلاف او معاملې هر څه د

لاس د ورغـوي پـه شـان روښـانه کـړل، دې کـار آن د الفـاظو پـه مفاهيمو کې بدلون راوست، يـو وخت (مجاهد) هغه چاته ويل کېده چې د شوروي يرغلگرو پر وړاندې يې وسلواله مبارزه کوله، بيا داسې وخت راغی چې هر چا وسله لرله او د کوم پخواني جهادي تنظيم په ليکو کې به تنظيم و، نو هغه ته به (مجاهد) ويـل کېده، ددې خبرې يو علت دا و چې دا وخت د وسلې لېږد رالېږد او استعمال اکثره د پخوانيو مجاهدينو په لاس کې و، وروسته هر وسلوال ته د (مجاهد) خطاب کول دومره عام شول چې ننگرهار کې چا له کوم سپين ږيري څخه پوښتنه وکړه چې ماما زوی دې څه کار کوي؟ هغه ورته په ځواب کې وويل: ((امريکايانو سره مجاهد دی)).

پـه واقعيـت کـې د سـپينږيري زوی د امريکايـانو پـه خاصـو افغان ساتونکو يا باډيگارډانو کې يو عسکر و، هغوی د ډېلې تنخوا پـه بدل کې د ځان دساتنې لپاره استخدام کړی و، خو سپين ږيري ته خپل وسله وال زوی په مستعمله مانا (مجاهد) ښکارېده. په همدې ښار او دې ته ورته په څو نورو ښارونو کې داسـې پخـواني جهـادي قومنـدانان شـته چـې کورونـه يـې امريکايانو ته د مياشتې په زرگونو ډالرو کرايه ورکړي دي خو عام ولس کې د جهاد زمزمې کوي، کله چې امريکايي پوځونه د

کابل په شمال کې د طالبانو پر مورچلونو بمبارد کاوه، نو یو جهادي مشر په مایوسانه لهجه وویل: «دا بمونه واره واره (واړه، واړه) دي باید غت غت (غټ، غټ) واچوئ، (کی تاثیر کی زیات وکي) (زیات تاثیر وکړي) »طالبانو که هر څومره بربریت او وحشت درلود، خو پر اسلام یې هېڅوک شک نه شي کولای، خو د سیاسي ګټو لپاره د جهاد د نامه همدا کاروونکي، امریکایانو ته لاس غځوي چې خپل مخالفین پرې وځپي، کله چې امریکایانو ددې ډول جهادیانو پرله پسې غوښتنو ته لبیک وواېه او تر اتوم لږ کوچني بمونه یې وکارول، نو بیا ورته دوی موسکي شول او ویې ویل: «حالا دیگر خوب شد».

کله چې د امریکایانو د مرګوني پوځي فشار په نتیجه کې د طالبانو اسلامي امارت ړنګ شو، نو پر ځای یې یو ځل بیا هغه وسله والې ملېشې چې پر ځان یې د اسلام پرده راغوړولې وه، واک ته ورسېدې، دې ډول خلکو ته د واک بیا ور رسېدل د بعث بعد الموت حیثیت لاره، یو ځل بیا د پردې پر مخ د افغانستان د اسلامي دولت کلیشه او د هغه دولت پخوانی مشر په نوي فاتحانه انداز کې را څرګند شو او دا وار ته ورسره د دیموکراسۍ، نړیوال تروریزم او نور... شعارونه هم مله شول. دې کې هېڅ شک نه شته چې د بیړنۍ لویې جرګې ټول لګښت

د نااسلامي هېوادونو او امريکايانو له خوا پرې شوي و، د لويې جرګې ټول غړي پر دې واقيعيت پوهېدل چې د ا جرګه د بې **۵۲** الوتکو د وزرونو تر سيوري لاندې په پراخه کېږدۍ کې جوړه شوې او يو لښکر جهادي او الحادي مشرانو ته يې په لومړي ليکه کې ځاى ورکړى و،خو دوى بيا هم د جهاد شعار زمزمه کاوه، شيخ محمد اصف محسيني خولاجرګې ته دا وړانديز هم وکړ چې تر (انتقالي) لفظ وړاندې دې د (اسلامي) کلمه راشي او د دولت جوهر دې اصلاً اسلام وي، هلته هم يو شمېر ازادو کتونکو سره دا پوښتنه وه چې د ا جهاد لکه چې يوازې د روسانو پر ضد کېږي او په اصطلاح د نورو کفارو پر ضد نه کېږي.

کله چې د امريکايانو په راتګ سره نوى حکومت رامنځته شو او لنډ مهاله او منځمهاله پړاوونه يې ووهل، نو دې سره د سياسي ګوندونو په ايډيالوژيک تګلوري کې هم بدلون راغى، سياسي ګوندونو هم د انجوګانو بڼه غوره کړه، اوس هر ګوند او ډله کوښښ کوي، چې له هرې ممکنې لارې ځان ته پانګه پيدا کړي، هېڅوک هم خپلې ايډيالوژۍ ته وفادار پاتې نه شول، ايډيالوژيو خپل اصلي رنګ بايلود، شعارونه او عنوانونه، رد وبدل شول،ولس اوس نه پوهېږي چې پر چا باور وکړي او کومې ايډيالوژۍ ته پناه يوسي، د دولت د مشرانو زيات وخت په

خارجي سفرونو، روابطو او د پانګې په تر لاسه کولو او د مختلفو تنظيمي، رسمي او نارسمي جنګسالارانو او ټوپکسارانو په اقناع او خوشاله ساتلو تېرېږي او د ولس د ذهني انسجام، د پوخ د ذهني تربيې او د هېواد د ځوان نسل د سالمې روزنې لپاره هېڅ ډول مشخص ايډيالوژيک بنسټ نه شته، ملت پر پخوانيو سولېدلو او کليشه شويو ايډيالوژيو د هغو د وړاندې کوونکو د ناسم چلند له امله خپل باور له لاسه ورکړی، هره ايډيالوژي چې اوس ور وړاندې شي، خلک پرې شک کوي، هر کله چې يو ملک له داسې يو حالت سره مخامخ شي، نو د دې نتيجه هغه هېواد ته ډېره دردوونکې پرېوزي، دې کار سره ولس پر بېلابېلو ذهني لارو او تګلارو وېشل کېږي، پر يوې واحدې نقطې يې د فکري تمرکز قوت له منځه ځي، په ولس کې د ملت جوړونې جوهر کمزوری کېږي، په داسې حالت کې که هر بهرنی هېواد يا بهرنۍ قوه پر هېواد يرغل وکړي، نو د هغه هېواد ولس د ذهني وېش له امله خپل دفاعي ځواک له لاسه ورکوي او بهرني ايلوونکي هېوادونه په اسانۍ سره کولای شي دا هېواد ايل کړي، افغانستان اوس د ايډيالوژيو د بحران پر همداسې يوه خطرناکه ليکه ولاړ دی.

د خلاصون په هيله

په مينه

دهيلې اداره

د مهال له مخې د هیلې د سریزو د چاپ څرنګوالی

ګڼه	سریزه	کال	ګڼه	میاشتې	پرله پسې
۱	هیله د کومو هیلو په هیله خپرېږي؟	لومړی ۱۳۷٦	لومړی	وري- غويي	۱
۲	په هیله کې د هېواودوالو هیلې انعکاس شوي او که نه؟	لومړی ۱۳۷٦	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲
۳	هیله د کومو ستونزو له پیچومو تېرېږي؟	لومړی ۱۳۷٦	درېیمه	زمری-وږی	۳
۴	فرهنګي بیا رغونه د لومړیتوب حق لري	لومړی ۱۳۷٦	څلورمه	تله-لړم	۴
۵	د فرهنګي چارو او اړتیاوو په باب څو وړاندیزونه	لومړی ۱۳۷٦	پنځمه	لندی-مرغومی	۵
٦	هیله یوه کلنه شوه	لومړی ۱۳۷٦	شپږمه	سلواغه-کب	٦
۷	د فرهنګي چارو سمون او ملګرتیا ته اړتیا ده	دویم ۱۳۷۷	لومړی	وري- غويي	۷
۸	زموږ د ازادو خپرونو ستونزې	دویم ۱۳۷۷	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۸
۹	د هېوادملي یووالی او د فرهنګیانو هیلې	دویم ۱۳۷۷	درېیمه	زمری-وږی	۹
۱۰	لوېدیځمېشتي افغان فرهنګیان او فرهنګي هیلې	دویم ۱۳۷۷	څلورمه	تله-لړم	۱۰
۱۱	د پښتو ژبې او ادبیاتو طلایي پړاو	دویم ۱۳۷۷	پنځمه	لیندی-مرغومی	۱۱
۱۲	هیله دوه کلنه شوه	دویم ۱۳۷۷	شپږمه	سلواغه-کب	۱۲
۱۳	دهېواد دننه فرهنګي یون او خوځون	درېیم ۱۳۷۸	لومړی	وري- غويي	۱۳
۱۴	((چغې مه وهئ کار وکړئ!))	درېیم ۱۳۷۸	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۱۴

۱۵	د هېواد د تحصیل کړو اشخاصو بهیر به همداسې روان وي؟	دریېم ۱۳۷۸	دریېمه	زمری-وړی	۱۵
۱٦	شلمې پېړۍ په مخه دې ښه!	دریېم ۱۳۷۸	څلورمه	تله-لړم	۱٦
۱۷	د مسلک له خاوندانو یوه هیله	دریېم ۱۳۷۸	پنځمه	لندی-مرغومی	۱۷
۱۸	هیله درې کلنه شوه	دریېم ۱۳۷۸	شپږمه	سلواغه-کب	۱۸
۱۹	((راځئ چې سره کینو په تغر د روغې جوړې))	څلورم ۱۳۸۹	لومړۍ	وري- غویي	۱۹
۲۰	دا دنیا چا شل کړې ده؟	څلورم ۱۳۸۹	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲۰
۲۱	د اوسنیو پښتو خپرونو موضوعي وېش	څلورم ۱۳۸۹	دریېمه	زمری-وږی	۲۱
۲۲	د فرهنګي کار جغرافیایي موقیعیتونه	څلورم ۱۳۸۹	څلورمه	تله-لړم	۲۲
۲۳	یوه ملتپاله فرهنګي ستراتیژي	څلورم ۱۳۸۹	پنځمه	لندی-مرغومی	۲۳
۲۴	هیله د خپل ژوند دنیمې لسیزې په درشل کې	څلورم ۱۳۸۹	شپږمه	سلواغه-کب	۲۴
۲۵	کار خپله سخت کار دی	پنځم ۱۳۸۰	لومړۍ	وري- غویي	۲۵
۲٦	افغانستان، اسلام او پښتو درې ستر ارزښتونه او...	پنځم ۱۳۸۰	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۲٦
۲۷	بحراني شرایط او فرهنګي کار	پنځم ۱۳۸۰	دریېمه	زمری-وږی	۲۷
۲۸	که مې سل نصیحتونه ورته وکړل	پنځم ۱۳۸۰	څلورمه	تله-لړم	۲۸
۲۹	که مطبو عات ازاد شي	پنځم ۱۳۸۰	پنځمه	لندی-مرغومی	۲۹
۳۰	په هېواد کې د واک انحصار څنګه ...	پنځم ۱۳۸۰	شپږمه	سلواغه-کب	۳۰
۳۱	په کابل کې څوک، څوک ساتي؟	شپږم ۱۳۸۱	لومړۍ	وري- غویي	۳۱
۳۲	په کابل کې قانوني واک او عملي واک	شپږم ۱۳۸۱	دویمه	غبرګولی-چنګاښ	۳۲

۳۳	سوله عدالت او که دواړه؟	شپږم ۱۳۸۱	دریېمه	زمری-وږی	۳۳
۳۴	افغانستان د ابهام پر لوري	شپږم ۱۳۸۱	څلورمه	تله-لړم	۳۴
۳۵	پر دولتي خپرونو تنظيمي انحصار څنګه ...	شپږم ۱۳۸۱	پنځمه	لندی-مرغومی	۳۵
۳٦	په افغانستان کې بهرني څواکونه ګټې او زيانونه	شپږم ۱۳۸۱	شپږمه	سلواغه-کب	۳٦
۳۷	تر چتې وتي مطبوعات	اووم ۱۳۸۲	لومړۍ	وري- غويي	۳۷
۳۸	افغاني سفارتونه د تنظيمواکۍ مورچلونه	اووم ۱۳۸۲	دويمه	غبرګولی-چنګاښ	۳۸
۳۹	افغانستان او د ايډيالوژيو بحران	اووم ۱۳۸۲	دریېمه	زمری-وږی	۳۹

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل یون د حاجي محمدخان زوی پر ۱۳۴۶ل کال، د لغمان ولایت د الینګار ولسوالۍ دنیازیو په یوې روښنفکرې کورنۍ کې زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینګار ولسوالۍ د سلینګار په لومړني ښوونځي کې سرته رسولي دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او په خوشال خان لیسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ل کال له نوموړې لیسې څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ل کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ل کال له نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال ببرته

دپښتو څانګې د کدر غړی شو. پر **۱۳۸۵** ل کال په نوموړې څانګه کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډېر ښه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د«پوهندوی» علمي پوړۍ ته رسېدلی دی، پر استادۍ سربېره، استاد یون د «کابل پوهنتون»، «هیلې» او«شمشاد»مجلو د چلوونکي دنده هم په ښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې «معارف» مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنګه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرګې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، د دې جرګې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرګې غړی، بیاد جرګې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرګې دلومړي منشي په توګه انتخاب شو.استاد یون په دې جرګه کې تر خپل وروستي وسه خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد دښمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرګې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا د دې بهیر لپاره د ختیزو

ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرګې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له خوا ترسره شول.استاد یون د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې د نوموړې جرګې د دارالانشا د غړي په توګه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوې وه، استاد یون په ختیزو ولایتونو کې د افغانستان د جمهوري ریاست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لویو جنګسالارانو او ځینو تنظیمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملګرو ملتونو د زیات فشار له امله له کاره ګوښه شو.ملګرو ملتونو(UNAMA) استاد یون ته وړاندیز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوړه دنده دروسپارو، خو استاد یون ونه منله او خپلې استادۍ ته یې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته یې د ځینو ملګرو په زیات ټینګار او غوښتنه، د جمهوري ریاست د ملي امنیت شورا په دفتر کې د فرهنګي چارو د ریاست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پر مخ وړي.استاد یون پر ۱۳۸۵ل کال د افغانستان او پاکستان د امن ګډې جرګې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توګه غوره شو او دا دنده یې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد یون د خپلواک لیکوال په توګه په تېرو شلو کلونو کې ګڼ

شمېر فرهنګي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په ګڼو چاپي، راديويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د و اقعيتونو او حقايقو د څرګندبيان له امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خوښوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. د هغه ملي او ګټورو نظرياتو ته هم غلط رنګ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو ټپلو غړي او مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي ګټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينګه مخالفت کوي. زه د دې شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پر وړاندې يې مثبت او منفي غبرګونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرګونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع ګټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرګونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنګو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنګي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنګي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول ګورئ،

دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېر یو نیم کال راهیسې پرې په منظم ډول کار شوی، اوډل شوي او دادی ستاسو مخې ته ایښودل کېږي، په داسې یو دولتي دفتر کې چې بوختیاوې په کې ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنګي کار سرته رسول اسانه کار نه دی. استاد یون پر خپلو فرهنګي کارونو سربېره د ګڼو فرهنګي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توګه هم خپل فرهنګي رول ادا کړی، په پېښور کې یې د دوو المان مېشتو فرهنګي ټولنو «دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې» او«د پښتني فرهنګ د ودې پراختیا ټولنې» د همکار په توګه د بېلابېلو لیکوالو په لسګونو اثار، ایډیټ او چاپ کړي دي. دغه راز یې په سلګونو کورنیو مشاعرو، ادبي غونډو او سیمینارونو کې ونډه اخیستې ده، خپله یې هم په لسګونو مشاعرې، سیمینارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په یو زیات شمېر، ملي او نړیوالو کنفرانسونو کې یې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړې ده. دلته به یې د اثارو یادونه وکړو:

اثار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	څرنګوالی	چاپکال
• متکور	لومړۍ شعري ټولګه	دویم ۱۳۸۷

- په اورونو کې سندرې دویمه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

- هیلې ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- نیمګړي ارمانونه د حیران شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د نازو انا یاد د سیمینار د لیکنو ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د استاد الفت نثري کلیات داستاد الفت نثرونه دریم ۱۳۸۷
- سیندونه هم مري د اسحق ننګیال شعري منتخبات دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
  دپوهنوال روستارتره کي اثر دویم ۱۳۸۷
- .د افغانستان فرهنګي میراثونو ته یوه کتنه
  د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
  د پوهنوال روستار تره کی اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- دپښتنګون ترڅنډو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

هـ- څېړنې او شننې:

- د محمدګل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنګ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷

- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود   دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگ ته اوښتي ژبانونه   دویم ۱۳۸۷
- د پښتو شعر هندسي جوړښت   شپږم ۱۳۸۷
- له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل   دویم ۱۳۸۷
- ساینسي پرمختیاوې   دویم ۱۳۸۷
- بېړنۍ لویه جرگه ولسواکي او زورواکي   دویم ۱۳۸۷
- اندیال خوشال   لومړی ۱۳۸۷
- هیله د خپلو سریزو په لمن کې   لومړی ۱۳۸۷
- کلتوري یون   لومړی ۱۳۸۷
- فرهنگي فقر   لومړی ۱۳۸۷
- مرکه او مرکې   لومړی ۱۳۸۷
- خوشال په خپل ایډیال   لومړی ۱۳۸۷
- د کتابونو په وړمو کې   لومړی ۱۳۸۷
- افغانستان په سیاسي کړلېچ کې   لومړی ۱۳۸۷
- پښتو لیکنی سمون   لومړی ۱۳۸۷
- اوسنۍ رسنۍ   لومړی ۱۳۸۷
- که نړیوال ماته وخوري؟   لومړی ۱۳۸۷

خدای (ج) دې استاد یون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په فرهنگي کارو زیار کې ورته د نور زغم او اوسېلې هیله لرم.

په درناوي
وفاالرحمن وفا
کابل- افغانستان

For Evaluation Only.
Copyright (c) by VeryPDF.com Inc
Edited by VeryPDF PDF Editor Version 2.6

hila

də xpəlo sarizo pə lamən ke

(A collection of Hilla Magazine's editorials)

By:
M.Ismael yoon

www.afghannang.com

ISBN 978-9936-500-21-1

د خپرونو لړ: (۲۲)